

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyriľometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Mezinárodní humanitární a sociální práce

Anna Juráčková

*Participace u misiologie, komunitní práce
a sociálních služeb*

Diplomová práce

vedoucí práce: PhDr. Bohumila Baštecká, Ph.D.

2016

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

Podpis

.....

Ráda bych tímto poděkovala paní PhDr. Bohumile Baštecké, Ph.D. za její odborné vedení, trpělivost, se kterou mi pomáhá hledat směr a dodává odvalu (nejen) v celém procesu tvorby práce. Děkuji také představitelům jednotlivých paradigmat za jejich ochotu ke spolupráci a otevřenost v rozhovorech. Mgr. Ireně Klimkové a O. Damiánu Jiřímu Škodovi děkuji za cenný čas konzultací a jejich osobní podporu. Poděkování pak patří členům moji rodiny, kolegům za porozumění, a dalším tichým podporovatelům.

Bohu, díky!

OBSAH

OBSAH.....	4
ÚVOD.....	6
1 Participace: vymezení	9
1.1 Participace v pomáhajících profesích.....	9
1.2 Participace v aplikaci: princip, nástroj, zásada, forma, cíl i proces sociální změny.....	10
1.3 Filozofové, teologové a participace.....	15
1.3.1 Platonovo pojetí participace.....	16
1.3.2 Novoplatónské pojetí participace	16
1.3.3 Pojetí participace podle Tomáše Akvinského	17
1.3.4 Participace na dobru	18
1.4 Politika, obce participace	21
1.4.1 Aristotelovo a Platonovo pojetí spravedlnosti	21
1.4.2 Participační demokracie	22
1.4.3 Participace: směrem k transparentnosti a pluralismu	24
1.4.4 Participace: princip sociální politiky.....	25
2 Paradigmata dosahování rovnosti	26
2.1 Rovnost jako křesťanský i lidskoprávní sen.....	26
2.1.1 Sociální začleňování podle České republiky a Evropské Unie.....	27
2.1.2 Být členem, tedy někam patřit	29
2.2 Misie.....	32
2.2.1 Křesťanův obyčejný svět.....	32
2.2.2 Postavení laika v poslání církve.....	33
2.2.3 Misie a participace	35
2.2.4 Participace v americkém příkladu misie	36
2.2.5 Misiologie	37
2.3 Komunitní práce	38

2.3.1	Komunita, komunitní přístup	39
2.3.2	Participace v komunitním přístupu	40
2.3.3	Vliv a moc sociálního komunitního pracovníka	42
2.4	Sociální služby	44
2.4.1	Sociální služby a možnosti participace	45
2.4.2	Sociální politiky postavené na participaci.....	47
2.4.3	Zapojování nebo participace	48
2.4.1	Jak může vypadat zapojování uživatelů služby do sociální služby.....	49
3	Praktická část	50
3.1	Cíl výzkumu	50
3.2	Souvislosti výběru vzorku a jeho představení	50
3.2.1	Představení organizace Český západ, její vývoj	51
3.2.2	Představení osobností.....	52
3.3	Výzkumný postup.....	53
3.3.1	Metoda sběru dat: rozhovor	53
3.3.2	Metoda zpracování dat	55
3.3.3	Výsledky	55
3.3.4	Shrnutí.....	58
	Diskuze	64
	ZÁVĚR	67
	ANOTACE	69
	POUŽITÉ ZDROJE	70
	Přílohy.....	76

ÚVOD

Ústřední otázkou předchozí diplomové práce (DP1¹), která vznikla na Evangelické teologické fakultě Univerzity Karlovy (ETF UK) v Praze, bylo, zda komunitní práce potřebuje teorii. Kladli jsme si tím otázku po podstatě komunitní práce. Skrze respondenty jsme získali odpověď, která směřovala k aplikaci. Osobnosti, které považujeme za představitele komunitně orientovaného přístupu, zdůrazňovaly mimo jiné potřebu „znalosti komunity“ a „opěrné body v metodě“. Teoretická část práce ukázala, že za východisko společenství je možné považovat přátelství. Právě v tomto bodě se teorie s praxí komunitních pracovníků spojila. Komunitní práce, podobně jako jiné multioborové téma, potřebuje teorii. Diplomová práce v závěru ukázala, že jedním z dílčích (a možná také ze vstupních) témat komunitní práce je participace.

Komunitní práci se v českém prostředí dostává ohraničení. Výuka komunitního rozvoje a studijní předměty zaměřené na spolupráci s komunitami jsou součástí některých vysokoškolských osnov. Jejich teorii se věnují různé publikace, odborné články či kapitoly odborných knih. Ve společnosti zároveň pozorujeme větší počet besed, které se zabývají studiem místa, komunitami, zapojováním lidí do života (udržitelné) obce. Přibývá iniciativ, jejichž cílem je zapojování veřejnosti do daného tématu. Tyto skupiny aktivistů zdůrazňují přímo či nepřímo tzv. participační metody. Téma účasti, spoluúčasti, podílení se je v kontextu aplikace komunitně zaměřeného přístupu nejasné. Vycházíme přitom z toho, že strategie participace se různí dle přístupu, jinak také paradigmatu,² které je danou organizací, spolkem či projektem prosazováno.

Vůdčí osobnosti komunitní práce, kterých jsme se ptali v rámci diplomové práce I, potřebují k praxi komunitní práce znalost komunity, jinak také porozumění lidem, které považují za svoje sousedy, přátele. Jedním z cílů sociální práce, stejně jako práce zastupitele obce či aktivního občana, je dosažení dobrého soužití lidí v místě. Hovoříme přitom o lidech odlišných postojů, náboženství, zájmů, národnosti, lidi s tělesným či

¹ V této práci bud uváděno také jako Diplomová práce I

² Pro pojem „paradigma dosahování rovnosti“ budeme v této práci používat také jen „paradigma“, „paradigma pomáhání“ či „oblast pomáhání“

mentálním postižením, lidech na okraji společnosti. Přístup k začleňování se však různí. Zatímco církev a náboženská společenství jsou povolány jít cestou šíření evangelia, stát a neziskový sektor zase prosazuje pomoc, která se naplňuje skrze sociální služby - zaměřené na podporu sociálního začleňování podle zákona č. 108/2006 Sb. o Sociálních službách. Ptáme-li, co je to začleňování a kde oficiálně stanoveno, že má být naplňováno, dostaneme se k Listině základních práv a svobod. Sociální začleňování, tak jak ho známe z praxe v českém prostředí, v této práci považujeme za aplikaci dosahování rovnosti ve společnosti.

Průběžná reflexe činnosti organizace Český západ, o.p.s.³, různé přístupy pracovníků a hledání participace uvnitř ní (skrze vlastní 4letou zkušenost) nás přivádí na rozcestí přístupů (paradigmat), které se zde dříve užívali či současně užívají. Každý z nich k dosažení svého „dobra“ využívá jiné prostředky. Otázkou je, kde se v přístupech pomáhání vzala participace a jaké by v nich měla mít postavení. Na tomto místě jsme proto nejdříve pojmenovali paradigmata, kterými se chceme v souvislosti s hledáním participace zabývat. Jedná se o misiologii, komunitní práci a sociální služby.

Hlavním cílem této práce je zjistit, jaké jsou strategie participace ve vybraných paradigmatech pomáhání. V této práci se tak nevydáváme cestou jejich hodnocení.

První kapitola se zaměřuje na „ohledávání“ teoretického rámce participace. Její kořeny hledáme nejdříve (pro inspiraci) v aplikaci a hlavně pak ve vědních disciplínách jako je filozofie, teologie nebo politika.

Druhá kapitola poukazuje na napětí mezi sociálním začleňováním na jedné straně a její vizí, za kterou považujeme rovnost (neboli dosahování rovnosti). Ve druhé kapitole se věnujeme objasnění konceptu sociálního začleňování a v dalších podkapitolách se pak zaměřujeme na hledání participaci v každém paradigmatu.

Praktická část práce představuje tři osobnosti, které pro účely této práce považujeme za představitele daného paradigmatu. Na základě interpretace rozhovorů s nimi se budeme snažit, skrze výzkumné otázky, odpovědět na to, zda a jaké strategie participace si jednotliví představitelé volí.

³ V celé práci bude uváděna aktuální právní forma této organizace, tj o.p.s. (obecně prospěšná společnost)

Naše zjištění by nám mělo pomoci k lepšímu porozumění participaci jako tématu, které souvisí nejen s oborem sociální práce, ale je stále více prosazováno také v mnoha dalších oblastech lidské činnosti, jako je zdravotnictví, vzdělávání, politika, aj.

1 Participace: vymezení

Participace, je podobně sporné slovo jako komunita nebo péče. Může znamenat všechno a nic.
(Croft, Beresford)

Pro slovo *participatio* nalezneme v latinském slovníku český výraz účast, účastnictví (Kábrt Jan a kol., 1957, s. 315). V jiném slovníku je možné pod termínem účast nalézt latinské slovo *interessenebo participem* (Quitt, Kucharský, 1992, s. 172). Pro český výraz účast, podílet se, zapojit má anglický jazyk slovo *participation* (jinak také *share*) (Fronek, 2000, s. 726).

Na internetovém portálu cizích slov se uvádí, že participace znamená podíl, účast, účastnictví, a také říká, že jde o jeden ze základních pojmů platonského učení o idejích k určení vztahu jednotlivých věcí k idejím. Ze sociologického hlediska si participaci můžeme vykládat jako „svazek mezi lidmi založený na citové afinitě (příbuznost, blízkost), důležitý pro sjednocení v jedné komunitě“ (ABZ, 2016).

Podle švýcarského psychologa Jeana Piageta je participace (*participation*) výrazem pro dětské myšlení, kdy dítě ještě neodlišuje vnější událost od vnitřních. Ve stejném titulu je také uvedeno slovo participativní (*participating*), které označuje „spolu se účastníci“ (Hartl, Hartlová, 2000, s. 398).⁴

1.1 Participace v pomáhajících profesích

V kontextu studia pomáhajících profesí lze hovořit o participaci jako o předpokladu pro udržitelnost sociální změny v komunitě. Důležitým momentem je zde fakt, že základním přínosem takovéto komunity je sociální začlenění, s nímž se propojuje též zdraví (Baštecká, Mach, 2015, s. 483). Participace předpokládá vzájemnost, jinak také soudržnost nebo společenství. Ve zdravotní a sociální oblasti znamená participace podle Bohumily Baštecké možnost účastnit se běžného života a s ním souvisejících činností, rozhodování, formálních a neformálních vztahů, tedy zároveň být součástí vztahových a institučních sítí (Baštecká, Mach, 2015, s. 494).

4 V tomto slovníku je u pojmu participace uvedena také zmínka o francouzském filozofovi, který stál u zrodu antropologie. Lucien Lévy-Bruhl hovoří o *participation mystiquez* – jde o termín, který označuje primitivní způsob dávného sebeztotožňování, považovaného za první stupeň myšlení lidstva. Jedná se o ztotožňování jednoho člověka s druhým ve smyslu magického ovlivňování (Hartl, Hartlová, 2000, s. 398).

Slovník sociální práce v kontextu participace vysvětluje pouze tzv. Participativní financování sociálních služeb, objasňuje, že jde o systém financování sociálních služeb, uplatňovaných v některých skandinávských zemích (Matoušek, 2008, s. 132).⁵

Participace je též jedním z principů křesťanské sociální etiky.⁶ V Kompendiu Katolické církve nalezneme, že participace je zásadní pro podporu práva na práci. Pro toto právo je důležité, aby existoval svobodný proces sebeorganizace společnosti. Příklady je možné najít v různých iniciativách, které jsou „charakteristické účastí, spoluprací, samosprávou (...)“. Tyto iniciativy zasahují do mnoha oblastí života, jako je vzdělávání, ochrana zdraví, základní sociální služby, kultura. (Kompendium katechismu katolické církve, 2006, s. 194)

1.2 Participace v aplikaci: princip, nástroj, zásada, forma, cíl i proces sociální změny

Participaci, ústřední téma této práce, nahlížíme jako mezioborové pole. Vymezení participace je z toho důvodu poměrně obtížné. Vzhledem k tomu, že jde o jistý druh aplikace (proces, nástroj, formu, ale i cíl), svoje porozumění budeme stavět na příkladech, kde je možné strategie účasti vysledovat.

O participaci jako nástroji pro zapojování lidí do veřejného života hovoříme, když se zaměříme na nejrůznější aktivity angažovaných spolků, politických iniciativ, rozvojových programů, kampaní a občanských projektů, jejichž členové obvykle spolupracují na nejrůznějších úrovních.

Z příkladů takto orientovaných aktivit je možné sledovat zaměření na komunitu, společenství lidí, kteří společně prosazují dané téma a zasazují se o lepší výsledky, zvyšují povědomí společnosti o soužití a spolupráci v různých oblastech lidské činnosti, snaží se o osvětu v oblasti svého zájmu. Participovat, jinak také podílet se, účastnit se, zapojit se, je dnes ve veřejném prostoru například často spojováno s fenoménem lokalit. Skupina lidí se například společně rozhodne oživit místo, k němuž má vztah, kam nějak

⁵ V tomto modelu stát přispívá obcím stejnou částkou, jakou na sociální službu vydává obec, nebo částkou odpovídající určité proporcii příjmů obce. Ve skandinávských zemích se totiž vychází z předpokladu, že obce jsou nejvhodnějším místem pro rozhodování o adekvátní sociální službě a v mnoha případech pak také i pro poskytování dané služby (Matoušek, 2008, s.132).

⁶ Principy křesťanské sociální etiky jsou personalita, solidarita, subsidiarita, participace, obecné dobro, spravedlnost. (Vlastní studijní materiály, 2010, ETF UK)

patří. Tito lidé zde mají prostor pro uskutečňování svých zájmů či cílů, kterými ovlivňují anebo také mění dění ve společnosti. Takto směřované aktivity přitom často kladou důraz na proces, ve kterém aktivisté nebo členové komunity rozvíjejí spolupráci a partnerství.

Zuzana Havrdová hovoří o participaci v kontextu organizační kultury. (Havrdová a kol., 2015, s. 26-27) Říká, že je jedním z nejdůležitějších organizačních principů. Toto tvrzení obhajuje třemi důvody:

- a) participativní jednání vede k lepším rozhodnutím a řešením, která odpovídají praxi,
- b) vtažení pracovníků posiluje jejich motivaci,
- c) participace zvyšuje identifikaci pracovníků s dohodnutým jednáním.

Na základě jejího výzkumu se například ukázalo, že právě zdůrazněním participace řadových pracovníků na plánování a hodnocení v postupně zpětnovazebních cyklech organizačního učení a změny se do pojetí organizace dostala charakteristická dynamika, která dříve chyběla zejména v jednostranných modelech rozhodování a strategického plánování. (Havrdová, 2015, s. 28-29, podle Doppler, Lauterburg, 2005)

Leida Schuringa, nizozemská komunitní pracovnice, hovoří o participaci následovně:

- 1) participace může být součástí něčeho (organizace, skupiny, týmu, sousedství aj.);
- 2) participace může ovlivňovat tvorbu politiky státu a institucí, jako jsou školy a domovní sdružení (housing corporations);
- 3) participace může být chápána jako budování identity, zplnomocňování, úspěšnost ve škole, získání práce nebo zapojení v nejrůznějších aktivitách jako dobrovolník, účastník, aktivní občanství, zároveň sem zahrnuje roli, kterou člověk převezme odpovědnost za svoje přátele či občany;
- 4) participaci nakonec dává do kontextu také sociálním začleňováním (Schuringa, 2015, s. 1-5)

Schuringa přitom říká, že participaci vidí jako nástroj, kterým můžeme podporovat takovou pomoc druhým, která bude směřovat do prostředí, nikoli pouze na člověka. Obdobně o tom hovoří také Bohumila Baštecká ve svém článku, když říká, že pokud je třeba něco chránit, tak klientovy možnosti, nikoli jeho. (Baštecká, 2015b, s. 11)

Schuringa rozlišuje participaci vertikální a horizontální. Vertikální participaci chápe jako prostor, který je strukturálně pro participaci občanů vytvářen. Putnam, ze kterého Schuringa nejspíš v této teorii vychází, říká, že zástupci komunit, jejich reprezentanti, jsou v tomto procesu organizováni více méně hierarchicky a jejich úkolem je informace předávat dál do jejich zájmových skupin. Horizontální participace podle holandské komunitní pracovnice vzniká „zezdola nahoru“ a umožňuje lidem dosahovat větší míry sociální inkluze a tím vlivu na systémové okolnosti jejich života. Putnam hovoří o tom, že horizontální participace přispívá občanské společnosti a generuje sociální kapitál. (Putnam, 2000, s. 76, podle Rouner, 1991)

Ve zdravotní a sociální oblasti znamená participace možnost účastnit se běžného života a s tím souvisejících rozhodování a činností, formálních i neformálních vztahů, vztahových institučních sítí. Participace přímo souvisí s občanským začleňováním a angažovaností. Podle Baštecké to prakticky znamená, že na konferencích o pacientech vystupují také pacienti, v komunitních týmech jsou začleněni také členové těchto menšin. V kontextu tématu participace z tohoto vyplývá, že nedochází k expertnímu⁷ a mocenskému rozhodování „o nás bez nás“. (Baštecká, 2015a, s. 494) Podle Minkler a jejich kolegů je například veřejné zdraví zejména o facilitaci procesů (zjednodušování procesů), při kterém komunity využívají svůj hlas k definování a stanovení svých obav pro prevenci a jejich řešení. Komunitní zplnomocňování, komunitní participace a partnerství jsou pojmy, které jsou se stále větší intenzitou používány vládními agenturami, filantropickými organizacemi a politiky. Projekt zdravých měst, hnutí, které

⁷ Jack Heiger, šéf veřejného zdraví z Jižní Afriky poznamenal, že jeden z nejvíce trvalého stavu života a smrti ve Spojených státech je, že Afroameričané, Hispánci a skupiny asijských subkultur jsou nemocnější než rodilí Američané a umírají dříve z důvodu nekvalitní zdravotní péče. Způsoby léčení, postavené na rase a etnicitě patří v USA k nejpálčivějším problémům veřejného zdraví. Podle Minkler mají sociální pracovníci (v terénu) pomáhat vytvářet podmínky, ve kterých komunity, více než venkovní experti, určí a nastaví zdravotní agendu pro účinnější pomoc svým komunitám. (Minkler, 2012, s. 8).

čítá tisíc členů napříč světem, kam se řadí i Česká republika⁸, zastává velký důraz na komunitní participaci – právě ten představuje příklad komunitní participace, která je založena na podpoře místních zdrojů a důrazu na veřejné zdraví. (Minkler, 2012, s. 6-7) Koncept zplnomocnění a komunitní participace považuje kanadská autorka za základní pilíře veřejného zdraví.

„Pevně věřím, že participace je dlouhodobě udržitelný způsob práce s lidmi, který je ale možný pouze v případě, že do něj zahrneme všechny skupiny lidí. Tedy nejen ty, se kterými se nám snadno pracuje a hledá řešení, nebo ty, co nám jsou podobní a rozumíme jim. To ale vyžaduje, abychom dokázali překlenout všechny zdánlivě protichůdné názory.“ (Schuringa, 2015)

Podle Drhové a Ledinské z Agentury pro sociální začleňování znamená tento pojem „podílet se“ (Drhová, Ledinská, 2014, s. 40). Za participativní přístup je možné označit, pokud se lidé podílejí na všem dění v lokalitě a zároveň, pokud jsou o tomto dění informováni (o tom, které směřuje zvnějšku a zároveň také o tom, co se chystá: např. projekty a opatření, které směřují do lokality). Participativní přístup znamená, že se lidé podílejí na dění v lokalitě svojí invencí a svým přispěním. Znamená například, že se lidé mají možnost prostřednictvím výkonu veřejně prospěšných prací zapojit do oprav chodníků nebo úpravy zeleně v blízkosti lokality. Je to zapojení lidí a využití zdrojů, které mají. (Drhová, Ledinská, 2014, s. 40)

Participace je zásadní téma pro jakoukoli spolupráci s komunitou. Většina respondentů v diplomové práci I. odpověděla, že opěrný bod pro praxi lze v teorii komunitní práce hledat v dobrém porozumění komunitě. Participaci je tak v kontextu komunitní práce možné chápat jako klíč k sociální změně, potažmo k sociálnímu začleňování. Účast přitom v tomto ohledu nepředpokládá jen nabyté kompetence pro výkon komunitní práce, vyžaduje „patření“⁹.

Podle Světové banky je participace koncept, kterým se myslí různé věci směrem k různým lidem a nastavení. Pro některé je to věc principu, pro jiné zase záležitost praxe. Definice Světové banky přitom říká, že participace je proces, jehož prostřednictvím aktéři pomoci ovlivňují a sdílejí kontrolu nad rozvojovými iniciativami, rozhodnutími a zdroji, které na ně působí. (World Bank, 1996, s. 10)

⁸ Mezi české iniciativy a organizace, které svoji činnost staví na principu participace patří například: Platforma pro sociální bydlení, ASLIDO – Akční skupina s lidmi bez domova, Jako doma, Trialog, Národní parlament dětí a mládeže, Agora, Quip – kvalita v praxi, Narativ, Participativní metody, Agentura pro sociální začleňování – Platforma pro Komunitní práci, Otevřená společnost či jiné neziskové organizace, které se snaží prosazovat komunitní přístup.

⁹ O tomto tématu více v podkapitole nazvané Být členem, tedy někde patřit.

V humanitární pomoci je participace vnímána především jako nástroj ke zvyšování kapacit a podpory partnerství mezi organizacemi poskytujícími humanitární pomoc a místními (nejčastěji zasaženými) lidmi. Základem rovného partnerství je aktivní spolupráce. Participativní akční výzkum (Participatory Action Research) patří k metodám, které mají obvykle za úkol zmocnit místní obyvatelé k aktivní účasti na humanitární či rozvojové pomoci. Podle Slima není participace zasažených obyvatel pouze úkolem humanitárních pracovníků. Příjemce pomoci si podle něj musí uvědomovat svoji roli a být aktivní při přeměně systému a jeho nastavování tak, aby fungoval (Slim, 2008, s. 3.- 10). Podle Oxfam International se participativní přístup prolíná všemi procesy zařazenými do pomoci. S ohledem na rozdělení např. podle náboženství, pohlaví, majetku, věku apod., které existuje ve všech komunitách, je třeba zohlednit, že některé skupiny jsou aktivnější než jiné, některé jsou víc vidět, slyšet (ty pak často chtějí mluvit za celou komunitu). Z tohoto pohledu je možné říct, že základním prvkem participativních přístupů je vytváření prostoru pro méně hlasité a ujištění, že jejich potřeby, touhy a kapacity nejsou přehlíženy. (Oxfam International, 2009, s. 14)

Místní kapacity, které v souvislosti s humanitární pomocí (HUPO) studovala ve svoji diplomové práci Irena Klimková, v sobě skrývají ambice, které nemohou být nahrazeny vnějšími vstupy ani financemi. (Klimková, s. 11, 2015, podle Ubels, Acquaye-Baddoo, Fowler, 2010, preface) Pro porozumění kapacitám dané komunity je nutné nepozorovat pouze to, co umí jednotlivé složky komunity, ale také kdo všechno a co všechno je její součástí a jak funguje vnitřní interakce. (Klimková, s. 11, 2015, podle Oxfam International, 2009, s. 10)¹⁰ Odkaz na participaci v humanitární pomoci můžeme sledovat také v Etickém kodexu HUPO¹¹. Klimková ve svoji práci píše, že zatímco první čtyři zásady chování humanitárních pracovníků se zaměřují na nestrannost, neutralitu a potřebu pomoci potřebným, čtyři následující kladou důraz na společnost, ve které je daná pomoc realizována a její využití, jako prioritu poskytování pomoci:

¹⁰ Součástí místních kapacit jsou tedy i mechanismy vzájemné pomoci a strategie zvládnání. Podle Humanitární charty je „primárně vlastní úsilí a podpora komunity a místních institucí tím, co je potřebné k zajištění základních potřeb lidí zasažených přírodní katastrofou.“ (Klimková, s. 11, 2015, podle The Sphere Project, 2011. s. 20 - 21).

¹¹ Vedle Etického kodexu jsou etické principy humanitární pomoci ukotveny také v Humanitární chartě. Tento dokument klade důraz na to, že pomoc mezinárodního společenství nastupuje až v okamžiku, kdy jsou národní kapacity nedostačující. Jedná se přitom o takovou pomoc, která pomůže místním institucím jednat v rámci jejich odpovědnosti (The Sphere Project, 2011. s. 20 - 21).

- V. Budeme respektovat místní kulturu a zvyklosti.
- VI. Budeme se snažit odvíjet pomoc při krizích od lokálních možností a zdrojů.
- VII. Budeme se snažit nalézt způsob, jak zapojit příjemce pomoci do daného programu.
- VIII. Pomoc by měla nejen naplňovat základní potřeby lidí, ale také minimalizovat budoucí ohrožení krizovou událostí.

Organizace, které podepisují Etický kodex, se zavazují pracovat prostřednictvím nevládních humanitárních agentur jako partnerů a spolupracovat s vládními strukturami. Podle kodexu je skutečné a efektivní pomoci možné dosáhnout skrze zapojení jejich předpokládaných příjemců do celého procesu již od návrhu programů a projektů. Cílem a snahou tedy není zapojovat a zaměstnávat pouze zdatné jednotlivce, ale vytvářet prostor pro spoluúčast celé komunity. (Klimková, 2015, s. 11, podle The Sphere Project, 2011) S ohledem na osmý princip je třeba říct, že je třeba neustále využívat předchozí projekty ke zvyšování kvality a efektivity pomoci. Zároveň se pokoušet realizovat takové programy, které minimalizují náchylnost dané společnosti k budoucím rizikům a pomáhají vytvořit udržitelný životní styl. Všechny čtyři výše uvedené principy by měly také sloužit jako prevence proti závislosti, kterou pouhé dávání potřebným přirozeně vyvolává.

V následující podkapitole se budeme věnovat teologickému a filozofickému chápání pojmu participace.

1.3 Filozofové, teologové a participace

Slovník teologie říká, že „účast“ (participace) je klíčovým pojmem teologie. Účast je určitý výraz pro skutečnost, že určité jsoucní může svou existencí nejrůznějším způsobem určovat způsob bytí a specifčnost jiného jsoucní. Každá příčina, která způsobuje něco od sebe odlišného, nutně tomu propůjčuje určitou podobnost se sebou, a tak tomu propůjčuje účast na sobě samé. Nadto však může jedno jsoucní poskytnout druhému účast sebedílením. To se může stát na nejrůznějších úrovních a také nejrůznějšími způsoby. Duše dává tělu účast na svém životě tím, že je „onticky“ (v souladu s bytím) informuje. Poskytnout účast si mohou navzájem i dvě duchovní osobní bytosti ve vzájemné duchovní komunikaci. Tato účast svobodných bytostí vrcholí v sebedílení Božím. (Rahner, Vorgrimler, 1996, s. 377-378)

Téma participace se řadí do oblasti metafyziky. Participace (jinak také účast, podíl), *methexis*, je klíčový pojem Platonovy filosofické koncepce. (Svoboda, 2010b, s. 10) David Svoboda, český filozof a znalec učení Tomáše Akvinského, považuje participaci, neboli téma účasti, v dějinách filozofie za zanedbané.

1.3.1 Platonovo pojetí participace

O participaci Platón uvažuje tehdy, když si klade otázku nad zdrojem nebo předobrazem tohoto světa. Pojem participace Platón potřebuje proto, aby vysvětlil typ závislosti nižších jsovcen na pravzoru. Jako příklad Platón uvádí lavici, která má svou ideu, věčný pravzor, dále má své konkrétní výskyty jako materiální předměty tohoto světa, tj. jednotlivé lavice, a má svá zobrazení v dílech malířů, tj. nakreslená lavice. V knize *Tomismus čtyřiaadvaceti tezí*, Machula píše, že veškerá jsovcna tohoto světa lze pochopit pouze na základě participace na jejich vzorech, které napodobují ve stylu zrcadlových obrazů. Dále říká, že u Platóna je svět třeba vysvětlit jako cosi, co má účast na idejích neboli na pravzorech. Pomocí pojmu participace řešil Platón vztah mezi jsovcími věcmi a idejemi jednoho dobra a podobně: jsovcno je dobré, pokud se podílí, neboli participuje na ideji dobra. (Machula, 2010, s. 110-11)

Zatímco původcem všeho je pro Židy či Křesťany považován Bůh, pro Platóna je původcem všeho „dobro“. Jde přitom o nejvyšší ideu, z níž vše vychází. Hmotný svět považuje tento filozof za málo skutečný. Daleko skutečnější je podle něj svět idejí.

1.3.2 Novoplatónské pojetí participace

Myšlenka participace se také věnuje křesťanský novoplatonismus. Ten uvádí myšlenku participace světa na božském do souladu s křesťanským pojetím dokonalého božství sdílejícího svou dokonalost tvorům (Svoboda, 2010a, s. 111).¹²

Myšlenku o tom, že Bůh je mimo jsovcno a nad jsovcnem, tedy rozvíjeli mnozí Platónovi následovníci. Řadu starověkých novoplatoniků završuje v 5. či 6. stol. filozof Dionýsios Areopagita. Jeho teologické dílo mělo obrovský vliv po celý středověk. Dionýsios učí, že Bůh neexistuje po způsobu jiných jsovcen. Je nad myšlením a nad jsovcnem všeho, takže nemůže být poznán jako jsovcno. Může být poznán jen jako původ a příčina toho, co poznáváme, totiž jsovcen. Zapříčiněnost pro Dionýsia znamená

¹² Na této úvaze je založena také Augustinova iluminační teorie poznání. Jde o popis participace lidského intelektu na božské pravdě osvěcující všechny věci. (Svoboda, 2010a, s. 111)

participaci v platónském smyslu slova. Bytí a dokonalost jsoucna je vlastně participací na bytí a dokonalosti Boha. Jsoucna jakožto Boží účinky a nedokonalé obrazy nám Boha odhalují, ale zároveň i zahalují, neboť jsou vždy jiné a menší než On. Podrobněji se touto otázkou participace, konkrétněji ještě participace dobra u Dionýsia, budeme zabývat v části „Participace na dobro“.

1.3.3 Pojetí participace podle Tomáše Akvinského

Tomáš Akvinský se s Platonovou naukou participace seznámil skrze myslitele, jako byli Aristoteles, Augustin, Proklos. Ve svém komentáři ke spisu *De hebdomadibus* píše: „Mít účast je jako mít část, podíl na něčem. A proto, když něco částečně přijme to, co zcela patří něčemu jinému, říkáme, že na tom má účast. O člověku se např. říká, že má účast na rodu živočich, neboť nemá povahu živočicha z hlediska své celistvosti. A ze stejného důvodu má Sókratés účast na druhu člověk.“ (Machula, Filip, 2010, s. 110, podle Akvinský, 1989)

Tomáš Akvinský o participaci píše ve svoji *Teologické sumě* takto: „Platón učil, že formy, které jsou v tělesné látce, jsou odvozené a zformované formami subsistujícími bez látky, na způsob určité participace (...).“ Platón totiž tvrdil, že existuje určitý nemateriální člověk a podobně také kůň atd. Z těchto forem jsou prý ustaveny tyto (konkrétní) smyslové jednotliviny tím, že v tělesné látce zůstává určitý otisk (*impressio*) oněch separovaných forem na způsob jakéhosi připodobnění, které nazýval participací. (Machula, Filip, 2010, s. 112, podle Akvinský, 1937)

Podle Platona tedy existují dva typy samostatně oddělených věcí. Jedná se o oddělené formy a smyslové jednotliviny, přičemž smyslové jednotliviny participují co do své imanentní formy na separované formě. (Svoboda, 2010, s. 9, podle Akvinský, 1888-1906) Tomáš odmítá Platónovo východisko. Konkrétně nesouhlasí s názorem, že by obecniny (jako je člověk nebo kůň) existovaly samostatně, nezávisle na jednotlivých věcech. Podle Akvinského totiž obecniny vytváří náš rozum. Obecniny existují pouze díky rozumu. Tomášova kritika Platona, která pochází už od Aristotela: „Není totiž nutné, aby to, co náš rozum poznává jako oddělené, tj. obecniny, existovalo jako oddělené v realitě.“ (Svoboda, 2010, s. 10, podle Akvinský, 1963)

Tomáš se problematice participace věnuje zejména v druhé lekci svého komentáře k Boethiovu spisu *De hebdomadibus*. V tomto díle o participaci hovoří

následovně: „Kdykoli nějaký subjekt přijímá jenom částečně a nikoliv v úplnosti takovou dokonalost, která náleží jinému obecně, pak lze říci, že tento subjekt participuje na této dokonalosti.“ (Svoboda, s. 10, 2010, podle Akvinský, 1992) Danou dokonalost může současně přijmout více subjektů, žádný z nich ji však nepřijímá v její úplnosti. Z tohoto důvodu nazývá vztah přijímacího subjektu a přijaté dokonalosti participací. (Svoboda, 2010, s. 10)

Tomáš Akvinský popisuje celkem tři druhy participace: 1) participace partikulárního na obecném (člověk má podíl na živočichovi) 2) subjekt participuje na akcidentu a první látka na substanciální formě 3) účinek participuje na své příčině, a to především nedosahuje-li síly nebo formální dokonalosti příčiny. Tomáš chápe příčinu jako princip bytí něčeho jiného. (Svoboda, s. 10, 2010)

Vzhledem ke vztahovému propojení celého stvoření existuje každé stvořené bytí skrze účast na božské podstatě. Každé působící stvoření je činné skrze účast na Božím působení. Tomáš používá k vysvětlení biblický obraz ohně. Tak jako oheň zapaluje vše, čeho se dotkne, tak přítomnost živého Boha dává svému stvoření vzplanout do bytí. Tomáš říká: „Víme, že je přítomen oheň, začne-li něco hořet. Právě tak tedy víme, že je přítomen tvořivý Duch, vzplane-li něco ohněm existence. Díky vztahu participace je samo stvoření ikonou božství, svátostí božské krásy, energie a lásky.“ (Johnsonová, 2012, podle Akvinský, 2003)

Bůh jakožto čirý akt bytí není vymezen žádným způsobem, ani materií, ani esencí. Je neomezený a nekonečně dokonalý. Boží dokonalost se naopak rozlévá na jiná jsoucná, která na něm jakožto na nekonečném aktu závisí. Tato závislost je označena jako participace. Tomáš Akvinský říká, že nejde o nic jiného než to, že veškerá dokonalost tvorů není jejich vlastní a autonomní dokonalostí, ale je to jakési podílení se na dokonalosti Boží. Zjednodušeně je možné říct, že vše, co je ve tvorech dobrého, je přítomné i v Bohu, a to v nekonečné míře. Právě Bůh je totiž původcem a zdrojem veškeré dokonalosti. (Machula, Filip, 2010, s. 110-111)

1.3.4 Participace na dobru

Bůh dává člověku možnost být dokonalý, mít účast na jeho životě, jinak bychom také mohli říct, že mu dává účast na dobrých věcech, na sobě samém, na své věčné blaženosti, na svém bytí, které je dobré. Tomáš Akvinský v Sumě teologické, když

cituje Dionýsia říká, že "dobro ze své podstaty tíhne sdílet se" (Akvinský, 2003). Dobro tíhne k tomu, aby dávalo účast.

Dionýsius Areopagita předkládá koncept Boha, který je ekvivalentní Dobru. Podle něj Bůh stvořil ostatní jsoucna ze sebe samého, neboť: „A protože je svým bytím dobro, jakožto substanciální dobro přenáší dobrotivost na všechno jsoucí.“ (Sousedík, 1994, podle Areopagita, 1994) Podle českého filozofa Sousedíka je proto možné říct, že všechno jsoucí participuje na Dobru. Sousedík hovoří o tom, že právě zde můžeme pozorovat mystickou nadřazenost Dobra nad vším ostatním: „Dobro ze samé své podstaty sesílá analogicky paprsky veškeré své dobrotivosti na všechno jsoucí. Proto stojí níže všechny rozumem pochopitelné a rozumové jak substance, tak moci, tak působnosti, díky těmto paprskům jsou a mají život, který se nekončí a neumenšuje, nejsou omezovány žádným rozkladem a smrtí, hmotou a zrodem, jsou povýšeny nad nestálou, plynoucí a pokaždé jinak probíhající změnu.“ (Sousedík, 1994, podle Areopagita, 1994) Existence samotných rozumových substancí je umožněna pouze participací, a tedy i závislá pouze na participaci na Dobru, které je věčné, božské a neměnné. Nadpozemské paprsky dobrotivosti zasahují vše jsoucí. Skrze touhu po návratu k Dobru, z kterého vzešly, uvádějí ostatní jsoucna v existenci. Díky účasti v Dobru, mají existenci také nerozumové substance.

„Také všechny rostliny mají svůj život, záležející ve vyživování a pohybových schopnostech, z Dobra, také kterákoliv substance bez duše a bez života jest skrze Dobro účinek a skrze ně získala substanciální konstituci.“ (Sousedík, 1994, podle Areopagity, 1994) Podle mystického filozofa Areopagity je dobro příčinou stálosti vesmíru: „Dobro je rovněž příčinou všech nebeských počátků a hranic, té nepřibývajících ani neubývajících a zcela nezměnitelné podstaty, pohybů po nesmírně velkých drahách, i uspořádání hvězd, jejich krás, světél i rozmístění.“ Všechna různorodá jsoucna jsou spojena s Bohem, tedy Dobrem, které převyšuje všechny stupně existence, stojí nad vším, vše řídí a je všeho příčinou i účelem, počátkem i posledním cílem, ke kterému vše směřuje: „Odtud mají nadpozemskou hierarchii, vzájemná pouta jednoty, vzájemné vnitřní pochopení, nezmatená rozlišení, síly povznášející níže postavené k těm lepším, prozíravost vznešenějších vůči podružnějším, ochranu těch schopností, jež jsou každé vlastní, nezměnitelné zavíjení kolem sebe, identitu a nejvyšší míru v touze po dobru i všechno ostatní.“ (Sousedík, 1994, podle Areopagita, 1994)

Teolog Andereggen ve své knize Úvod do teologie Tomáše Akvinského dále rozvíjí tyto myšlenky, když říká, že podle Dionýsia je Dobro nejvyšší jméno pro Boha. S tím je spojena také otázka ohledně vhodnosti Božího vtělení. Akvinský podle Andreggena říká, že bylo vhodné, aby se Bůh vtělil, protože Bůh je Dobrý. (Komentář sv. Tomáše ke knize o Božích jménech od Dionýsia Areopagity, kap. IV, 1.3) Co je vhodné pro Dobro, je vhodné také pro Boha. A pro Dobro je vhodné, aby se sdílelo s druhými. Nejvyššímu Dobru náleží, aby se maximálně sdílelo. Maximální sdílení Dobra je vtělení. Proto pro nejvyšší Dobro Boha je vhodné vtělení. (Andereggen, 1992, s. 122-123)

Podle P. Martina Sedloně, vikáře Misijní komunity Kongregace oblátů P. Marie Neposkvrněné v Plasích a dominikánského řeholníka P. Jiřího Damiána Škody, je participace cílem, zároveň však také východiskem. Říkají, že Bůh nás pozval, úplně svobodně a zdarma, abychom měli účast na jeho blaženosti. Bůh nám dává možnost participovat, má o nás zájem a zve nás, abychom měli účast na jeho přirozenosti. Ježíš nám dává účast na Božím životě. Svatý Petr ve svém Druhém listu píše¹³: „Vždyť jeho božská moc nám darovala všechno, co potřebujeme pro dosažení spásy a bohabojného života, totiž tím, že poznáváme toho, který nás povolal, aby se projevila jeho sláva a moc. A proto jsme od něho dostali vzácná a nesmírná přislíbení: abyste tím měli účast na božské přirozenosti, a tak unikli zkaženosti, která (ovládá) svět špatnými žádostmi.“ (2 Petr 1, 3-4) Druhá část tohoto textu odkazuje člověka na nástroj – způsob, jak se prakticky účastnit. „A proto se věnujte s celou horlivostí tomu, abyste dospěli vírou k řádnému životu, řádným životem k poznání, poznáním k sebeovládání, sebeovládáním k trpělivosti, trpělivostí ke zbožnosti, zbožností k bratrské lásce a láskou bratrskou k lásce vůbec.“ (2 Petr 1,5-7) V poslední části tohoto textu pak vyzývá člověka k činnosti, kterou vnímáme jako výzvu k zapojování se, jistou úroveň angažovanosti. „Máte-li totiž tyto vlastnosti a máte-li je v hojnosti, nezůstanete při poznávání našeho Pána Ježíše Krista nečinní ani neplodní.“ (2 Petr 1,8) „Snažte se tedy, bratři o to horlivěji upevnit své povolání a své vyvolení. Budete-li si tak počínat, nehrozí vám nikdy nebezpečí pádu.“ (2 Petr 1,10)

¹³ Apoštol Petr píše svůj první i druhý list stejným lidem. 2 Petr 3,1: "Toto už je, milovaní, druhý list, který vám píšu..." (...) V první listu píše: "Petr, apoštol Ježíše Krista, cizincům v Rozptýlení: v Pontu, v Galatii, v Kapadokii, v Asii a v Bithýnii, vyvoleným podle předzvědění Boha Otce, v posvěcení Ducha, aby poslouchali a byli pokropeni krví Ježíše Krista." Petr, 1,1

Po určitém metafyzickém zamyšlení nad participací se v následující kapitole pokusíme předložit politické pojetí participace, které, více než tomu bylo u filozofie a teologie, směřuje do aplikace.

1.4 Politika, obce participace

„Obec totiž není, jako moderní stát, společenstvím místa, ochranou vůči vzájemnému křivdění, místem pro směnu, ale společenstvím dobrého žití, jehož účelem je dobrý a soběstačný vývoj.“
(Aristoteles)

1.4.1 Aristotelovo a Platonovo pojetí spravedlnosti

Na základě *polis* Platon a Aristoteles tematizují spravedlnost. Sofisté identifikují koncepci spravedlnosti v obci s právem silnějšího. Tato koncepce je podle nich konstituována představou řádu v lidském nitru. Platon s tím však nesouhlasí a navrhuje výměr spravedlnosti v obci, u které je dle něj více spravedlnosti a snáze se poznává. Platon zároveň říká, že ideálně vymodelovaná obec je dokonalá, pakliže je statečná, moudrá, uměřená a spravedlivá.¹⁴ Pokud má každá z těchto složek v člověku a každá ze základních tříd, kam patří strážcové (zlato), pomocníci (stříbro) a rolníci a dělníci (železo) konat to, k čemu je přirozeně nejzpůsobilější, lze spravedlnost obecně definovat jako konat „vlastní a své“, konkrétněji potom v politické obci vyvarováním se „mnohodělnosti.“¹⁵ (Bartoš, 2005)

První a nejznámější kritiku Platónovy koncepce spravedlnosti provedl již Aristoteles. Názor, že zlo je v každém člověku, totiž podle Aristotela představuje daleko realističtější náhled na lidskou přirozenost. Zároveň uzemňuje víru člověka v uskutečnitelnost ideální obce. Tento filozof považuje spravedlnost za ctnost společenského života, jíž se všechny ostatní musí řídit, protože v občanském společenství působí a zachovává blaženost a její části. Pakliže je člověk přirozeně *zoon politikon* a směřuje-li obec k zachování a k účelu dobrého života, pak podle Bartoše chápeme význam koncepce spravedlnosti jakožto stavebního kamene každé obce. Dokonalá může být obec i vzhledem k druhému. Je to z toho důvodu, že ten, kdo ji má,

14 Moudrou je kvůli společenskému typu strážce (či filosofa), statečnou díky vojínům náležitě vychovaných musikou a gymnastikou, uměřenou, když jsou lidé schopni sebeovládání v rozkoších a žádostech a když jsou nižší i vyšší složky obce ochotny dojít shody (jednomyslnost) o tom, která má vést. (Bartoš, 2005)

15 Jiří Fuchs (český filozof) Bartoškovu pojmu mnohodělnosti rozumí tak, že je lepší, když člověk dělá, k čemu je svou individuální přirozeností vybaven (talentem), než když dělá to, k čemu je nucen. (Fuchs, e-mailová korespondence, květen 2016)

dovede ctnosti užívat i vůči druhému, a nejenom vůči sobě. Ve spravedlnosti je tedy podle shrnutí Bartoše ukryta všechna ctnost. (Bartoš, 2005)

1.4.2 Participační demokracie

Podle Jeana-Jacques Rousseaua smyslem demokracie je, aby se občané podíleli na vládě. Obecná vůle lidí, podle francouzského filozofa, může být vykonávána jedinečně v takové společnosti, která je založena na principech přímé demokracie. (Blahetová, 2015, s. 9, podle Schumpeter, 2004)

Vlasta Hábová ve svém příspěvku nazvaném (Kontra)revoluční změny v soudobém kapitalismu: Od zrušení osobní závislosti pracovníka, přes participaci, k jeho emancipaci nebo k novému nevolnictví? píše, že první světová válka, vznik Sovětského svazu, fašismu, druhá světová válka a vznik sovětského tábora byly varovné signály, které majitelé kapitálu nemohli ignorovat. „Vyhlášení participační strategie pro podnikatelskou sféru de Gaullem ve Štrasburku již v roce 1947 bylo logickým vyústěním úsilí zabránit ekonomickými prostředky masově se šířícím požadavkům na majetkové vyrovnání s pracujícími ve vyspělých zemích.“ Hábová popisuje, že právě tehdy se uvnitř kapitalismu zrodila myšlenka participační demokracie. (Hábová, 2013, s. 24)

Participativní demokracii patří vedle deliberativní demokracie k jedné z forem přímé demokracie. Jde o takové politické uspořádání, ve kterém je zastupitelská demokracie doplňována participací občanů ve veřejné politice nad rámec pravidelné účasti ve volbách. V kontextu Rousseauova uvažování je možné říct, že legitimní společenská smlouva je uzavřena mezi lidmi s předpokladem jejich schopnosti vykonávat vládu. V kontextu tohoto pojetí politiky, participace učí občany vnímat obecnou vůli, potřeby všech členů společnosti a pěstuje občanskou odpovědnost za rozhodování v obecném zájmu. Takováto participace není však redukována na pouhou volbu zastupitelů. Jürgen Habermas, který rozpracoval republikánské pojetí demokracie, říká, že důležitou úlohu ve společnosti sehraje veřejná angažovanost členů pospolitosti, kteří veřejnou diskusí (deliberací) prosazují veřejný zájem. Ke vzájemné spolupráci, k vytváření sdružení svobodných, právně rovných a ctnostných občanů dochází skrze

pociťování vzájemné solidarity, komunikace a sounáležitosti ke komunitě. (Blahetová, 2015, s. 79 – 95, podle Shapiro, Habermas, 2002)¹⁶

Participační demokracie má podle některých politologů nejasné kontury. Hlavní proud teorie demokracie nikdy nezanedbává účast ve smyslu osobní účasti, angažovanosti. Čím více stoupenec participační demokracie zdůrazňuje svoje stanovisko, tím více se vystavuje nebezpečí - i když nechce - projevuje se jako stoupenec elitismu, nikoli jako ten, kdo elitismus odmítá. Jeho účast je smysluplná, autentická a reálná jen v rozsahu malých skupin. Sartori zdůrazňuje, že jedna z cest, kterými se teorie participativní demokracie může ubírat, je zdůraznění malých a silných skupin a důležitost jejich úkolů. Tyto skupiny musí být silné proto, že to je základ, ze kterého vznikají a přetrvávají v čase. Musí být optimálně malé, aby poskytly optimální velikost pro optimální účast.

Participativní demokracie umožňuje občanům vnést do diskusí taková témata, která jsou reprezentací ignorována či cíleně opomíjena. Z anonymních politických stran jsou vybíráni konkrétní zastupitelé, kteří jsou odpovědní občanům. Při samotném procesu se celá komunita začleňuje do veřejného dění, což předpokládá zlepšení legislativního procesu a vyšší spokojenost občanů dané komunity. Prosazované zájmy v rámci lokální politiky pak mohou být daleko více podporovány (Blahetová, 2015, s. 14, podle Dalton, Weldon). Podle Müllera musí být v tomto procesu jasně definovány vztahy mezi jednotlivými subjekty, zaručeno právo účastnit se veřejného života a spolupodílet se na rozhodování o politických záležitostech. Zároveň musí být vytvořena taková občanská společnost, která je schopná komunikovat uvnitř i navenek, prezentovat a hájit svoje zájmy, organizovat se pro společnou akci, zasazovat se o politickou gramotnost aj. Kromě toho je zapotřebí vytvoření institucionálních podmínek pro demokratickou participaci občanů. (Müller, 2012, s. 130 – 131)

Pokus rekonstruovat teorii participační demokracii na základě pojmu *účasť* zůstává nezavršená, buď proto, „(...) že účast se nikdy nedefinuje a stále se ztrácí mezi

¹⁶ Přednost republikánského pojetí demokracie spočívá v tom, že předpokládá schopnost společnosti sebeorganizovat se prostřednictvím deliberujících občanů, kteří zastávají veřejný zájem. Individuální zájmy zde tedy sehrávají vedlejší roli. Za nevýhodu tohoto pojetí považuje Habermas jeho idealistický nádech. V popředí je zde předpoklad, že všichni občané se zajímají o veřejné záležitosti, pěstují veřejné ctnosti, jsou schopni debatovat o politických tématech a jsou zákonitě zaměřeni na obecné blaho celé společnosti. (Blahetová, 2015, s. 79 – 95, podle Shapiro, Habermas, 2002)

prsty (...)“ anebo nás tento pokus odkazuje na demokracii malých skupin a nakonec na avantgardní teorii a praxi aktivní a malé skupiny. (Sartori, 1993, s. 113-117).¹⁷

1.4.3 Participace: směrem k transparentnosti a pluralismu

Obce jsou v dnešní společnosti jak rozvojových, tak rozvinutých zemích středem zájmu různých aktérů pomoci. Obce či společenství jsou totiž (v demokratické a kapitalistické společnosti) považovány za hlavní hybatele, prostředek, kterým lze ovlivnit ekonomický rozvoj, občanský aktivismus¹⁸ či mezilidské vztahy. Participativní a deliberativní přístup je podle Hrubeše transparentní a přispívá k rozložení odpovědnosti mezi všechny zúčastněné strany. Je proto možné říct, že participační přístup aktivně obhajuje začlenění „veřejnosti“ do rozhodovacího procesu, kde příslušná „veřejnost“ závisí na projednávaném tématu. Kromě přístupu do procesu rozhodování přináší participativní přístup každému zúčastněnému šanci, aby byl jeho hlas slyšet. Právě to vede k pluralismu. Rozmanitost názorů, které si všímají různých aspektů, podněcují k nahlížení dané věci z mnoha úhlů pohledu, umožňují, aby bylo nalezeno nejlepší společné řešení. Celý proces je zároveň otevřený jak z hlediska vstupu, tak z hlediska přehlednosti, hovoříme o transparentnosti. Ta umožňuje přijímat i takový výsledek, který se liší od našich představ. Jak již bylo řečeno výše, participace vede k přijetí odpovědnosti. Každodenně činíme mnohá rozhodnutí. Autor píše, že ačkoliv nám k některým (rozhodnutím) postačí selský rozum, některá už vyžadují podstatně širší zapojení nejenom zúčastněných, ale také zvážení nejrůznějších variant. (Hrubeš, 2013, s. 23-25)

¹⁷ Za nevýhody přímé demokracie je možné označit vyšší nákladovost a časovou náročnost, silící vliv médií a vlády na rozhodování občanů či významnější politickou aktivitu pouze části lidí. (Hrubeš, 2013, s. 23-25)

¹⁸ Příkladem může být tzv. Participativní rozpočet. Participativní rozpočet umožňuje občanům, aby se zapojili do rozhodování o rozvoji své obce. Radnice vymezí část peněz z ročního rozpočtu a obyvatelé pak podávají návrhy, co by se za tyto peníze mělo ve městě v následujícím roce vylepšit. Při tvorbě těchto návrhů se obyvatelé (za asistence města) setkávají na lokálních, či tematických veřejných diskusích a sousedských setkáních. Zde diskutují o tom, co chtějí ve své obci změnit a jak. Svoje návrhy pak předkládají radnici k posouzení z hlediska realizovatelnosti. V závěru se koná všelidové hlasování o tom, které návrhy obyvatel má obec realizovat. Informace o této metodě lze hledat například na Portále participativního rozpočtu <http://www.participativnirazpocet.cz/>

1.4.4 Participace: princip sociální politiky¹⁹

Krebs píše, že základní myšlenkou participace je, že lidé a jejichž život je ovlivňován určitými opatřeními a rozhodnutími. Člověk musí mít možnost účastnit se procesu, který vede k jejich přijímání a realizaci. V zásadě jde o to, aby lidé měli reálnou možnost podílet se na tom, co bezprostředně ovlivňuje jejich život. Z praktických zkušeností je totiž zřejmé, že bez toho, aby se lidé ztotožnili se sociálně politickými opatřeními, jsou tato opatření omezená. Jedná se přitom zejména o zdraví, zajištění v nemoci či stáří, aj. Podle Krebse je naplňování principu participace dlouhodobějším a postupným procesem, který je možné nazvat přechodem od člověka, jako převážně objektu sociální politiky k člověku jako plnoprávnému, odpovědnému a respektovanému subjektu. Člověk tak má možnost podílet se na tvorbě opatření a spolurozhodovat o jejich realizaci. Zároveň je třeba zmínit, že tyto úvahy předpokládají, že člověk je dobře vzdělaný, informovaný, je si vědom svých práv a odpovědností. Participace umožňuje člověku přímý přístup k politickým rozhodnutím, zároveň narušuje autoritativní způsob řízení shora dolů a vylučuje kabinetní praktiky v rozhodování o sociálně-politických otázkách. Vytváří předpoklady pro přímou participační demokracii. (Krebs, 2007, s. 26-27)

Polis, nebo také obec, můžeme v jistém smyslu chápat jako pokus o spravedlnost. Lidstvo se skrze obec pokouší hledat takové podoby moci, kterými zorganizuje spravedlnost. Jinými slovy, správně začlení občany své obce.

¹⁹ Základními principy sociální politiky jsou: solidarita, subsidiarita, participace. Krebs zde podotýká, že širší uplatňování principu participace je záležitostí vyspělých společností. . (Krebs, 2007, s. 26-27)

2 Paradigmata dosahování rovnosti

Druhá kapitola nabízí čtenáři užší pohled na vybraná paradigmaty – misie, komunitní práce a sociální služby - z pohledu participace. Tato paradigmaty přitom chápeme jako nástroj dosahování rovnosti. Dříve, než se začneme zabývat jednotlivými paradigmaty, vysvětlíme, jak rovnosti pro účely této práce rozumíme a jak toto téma souvisí se sociálním začleňováním.

2.1 Rovnost jako křesťanský i lidskoprávní sen

Odpověď na otázku kdo je primárně odpovědný za začleňování lidí do společnosti, můžeme nepřímo najít v Listině základních práv a svobod: „Lidé jsou svobodní a rovní v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, neprohlášené a nezrušitelné.“ (1998) Na naši otázku se tak nabízí odpověď, že začleňování je plně v rukou státu a její vizí je důraz na dosahování rovnosti, na kterou má každý člověk nezadatelné právo.

Koncept sociálního začleňování (inkluze) je často prezentován jako cíl sociální práce. Z našeho pohledu však sociálním začleňováním rozumíme spíše snahu o dosahování rovnosti. Začleňování pak do velké míry chápeme jako aplikaci, která reaguje na důsledky nerovnosti ve společnosti.

Toto porozumění nás mimo jiné vrací k teologii, přesněji pak ke křesťanství. Právě toto náboženství totiž hovoří o rovnosti člověka před Bohem. Tuto rovnost můžeme pozorovat již při stvoření člověka v knize Genesis, kde Bůh tvoří člověka jako muže a ženu, tedy rovnocenné partnery pro společný život. Hřích člověka tuto rovnocennost narušil. Kristus je ten, kdo znovu navrácí rovnost mezi lidmi. Svatý Pavel o tom hovoří v listě Galatánům: „Vy všichni jste totiž Boží děti skrze víru v Krista Ježíše, vy všichni, pokřtěni v Kristu, oblékli jste se v Krista: už není Žid nebo Řek, už není otrok nebo člověk svobodný, už není muž nebo žena, všichni jste jeden v Kristu v Ježíši.“ (3, 26-28) Když tedy zdůrazňujeme rovnost všech lidí, která je v Kristu Ježíši, předurčuje to každého člověka k tomu, aby vstoupil do Božího království.

Považujeme tedy rovnost - snahu o dosahování rovnosti - za příčinu začleňování a v následující podkapitole se budeme věnovat tomu, jak je na sociální začleňování pohlíženo z pohledu českého státu, mezinárodní politiky a v neposlední řadě také v praxi české sociální práce.

2.1.1 Sociální začleňování podle České republiky a Evropské Unie

Sociální začleňování je často chápáno jako opak sociálního vyloučení (exkluze). Mnoho autorů však podle Mareše upozorňuje na to, že jde o „svébytný“ koncept, jehož existence není od konceptu sociálního vyloučení odvozena. Koncept sociální inkluze, podobně jako koncept sociální exkluze, nemá jednotný výklad. Zatímco klasický liberální koncept inkluze je založen na „rovnosti příležitostí“, solidaristický koncept sociálního vyloučení staví na „rovnosti přístupů a rovnosti potřeb“. V diskuzi o sociálním státu je asi nejvlivnější koncept sociálního začleňování, charakteristický občanským aktivismem, založený na „rovnosti participace“. (Mareš, 2003, s. 72, podle Lister, 2000) Autor upozorňuje na to, že má-li být proces inkluze efektivní, je třeba, aby byli „vyloučení“ do diskuze zapojováni.

Podle Ministerstva práce a sociálních věcí České republiky (MPSV ČR) je účelem a předmětem sociálního začleňování boj s chudobou a zabraňování sociálnímu vyloučení. To se projevuje problémy v mnoha dimenzích, jejichž řešení vyžaduje podle MPSV integrovaný přístup. Sociálním vyloučením se rozumí vyčlenění osoby mimo běžný život společnosti a nemožnost se do něj zapojit v důsledku nepříznivé sociální situace. Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, sociální začleňování definuje „(...) jako proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního i kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný.“ (MPSV, 2016) Za sociálně vyloučené jsou považovány osoby či skupiny osob, které se nacházejí v takové situaci, která je charakterizovaná trvalou nebo chronickou deprivací týkající se dosažitelnosti zdrojů, využití schopností, možností volby, bezpečí a moci, jež jsou nutné pro to, aby se mohly těšit slušné životní úrovni a užívat svých občanských, kulturních, hospodářských, politických a sociálních práv. (MPSV, 2016)

K obecným cílům sociálního začleňování podle MPSV patří:

- 1) zajištění účasti v zaměstnání a rovného přístupu ke všem zdrojům, právům, zboží a službám,
- 2) prevence rizika sociálního vyloučení,
- 3) pomoc nejvíce zranitelným,

4) mobilizace všech relevantních aktérů.

V českém prostředí byla strategie boje s chudobou a sociálním začleňováním řešena prostřednictvím Národních akčních plánů sociálního začleňování (NAPSI), které byly MPSV vytvářeny každé dva roky. Cílem těchto plánů přitom bylo přispět k řešení problémů chudoby a sociálního vyloučení a zajistit jim náležitou pozornost. Od roku 2006 se pak NAPSI staly součástí Národních zpráv o strategiích sociální ochrany a sociálního začleňování České republiky.²⁰

Mezi hlavní dokumenty, které se na úrovni Evropské unie zabývají sociálním začleňováním, patří Lisabonská strategie (2000-2010). Tato strategie představovala scénář pro komplexní hospodářskou, sociální a ekologickou obnovu Evropské unie. Dalším zásadním dokumentem pro tuto oblast je tzv. Strategie Evropa 2020 pro inteligentní a udržitelný růst podporující začleňování, která byla schválena v roce 2010. Představuje hlavní hospodářskou reformní agendu Evropské unie s výhledem do roku 2020. V oblasti boje s chudobou a sociálním vyloučením je její hlavní iniciativou Evropská platforma pro boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení (European platform against poverty and social exclusion - EPAP). Povinností jednotlivých členských zemí pak je, za účelem naplňování cílů této strategie, vypracovat vlastní národní program reformem. Národní program reformem České republiky 2011 nese název Investice pro evropskou konkurenceschopnost. Česká republika si stanovila cíl, že do roku 2020 udrží hranici počtu osob ohrožených chudobou, materiální deprivací nebo žijících v domácnostech bez zaměstnané osoby na úrovni roku 2008. Vedle toho se zavázala, že zároveň vyvine úsilí vedoucí ke snížení počtu osob ohrožených chudobou, materiální deprivací nebo žijících v domácnostech bez zaměstnané osoby o 30 000 osob. (MPSV, 2016) Mají-li politiky sociálního začleňování fungovat, Agentura pro sociální začleňování říká, že jsou pak nezbytné následující faktory:

a) důvěra obyvatel v jejich samosprávu, schvalování a podpora kroků, které samospráva v oblasti sociálního začlenění činí,

b) sounáležitost s místem, kde lidé žijí, zájem o ně a ochota aktivně se podílet na jeho kultivaci a rozvoji,

²⁰ NAPSI zároveň obsahovaly Národní strategii pro důchody a Národní strategii zdravotní a dlouhodobé péče.

c) zapojení sociálně vyloučených obyvatel do řešení jejich problémů jako předpoklad pro následné zapojení do veřejného života obce (Drhová, Ledinská, 2014, s. 6)

Podle Organizace spojených národů (OSN) je sociální začleňování považováno za politický imperativ, který jej mění v potřebu měřit pokrok společnosti směrem ke snižování chudoby a sociálního vyloučení. Jde přitom o multidimenzionální koncepci, jejíž cíl není abstraktní. Naplňování sociálního začleňování je pro politické klima nepostradatelné. V dokumentu, který se zabývá měřením výsledků sociální inkluze (OSN), je na druhou stranu zdůrazňováno, že opatření na podporu sociálního začleňování nemusí vždy nutně zvyšovat schopnost lidí žít v harmonii, posilovat dobré soužití. Sociální inkluzi tedy není vždy možné srovnávat s integrací. To, co podle Světové banky můžeme považovat za "lepidlo držící společnost pohromadě", je právě sociální kapitál. (United Nations, 2010, s. 1-18)²¹

Sociální vyloučení není podle Mareše ani tak o růstu míry nerovnosti, jako spíš o mechanismech stanovujících hranice mezi těmi, kdo jsou či nejsou členy daného celku, a vyřazujících určité jedince i celé kolektivy z hlavního společenského proudu. (Mareš, 2003, s. 67, podle Bauman, 2000) Je třeba zdůraznit, že sociální vyloučení ohrožuje nejen vyloučené, ale také ty, z jejichž společenství jsou vylučováni. Mareš říká, že sociální vyloučení má tendenci samo sebe reprodukovat, a vytvářet tak pro vylučované jedince i kolektivy uzavřený kruh. Většina zemí Evropské unie si, podle autora na rozdíl od českých samospráv, uvědomuje potřebnost smíšených komunit, které jsou považovány za strategii boje proti sociálnímu vyloučení. Jak již bylo řečeno výše, v diskuzi o exkluzi a inkluzi chybí především samotný hlas vylučovaných. Mareš přitom v kontextu sociální práce s Romy říká: „Chybějící diskuze mezi kulturami a mizivá participace Romů na ní jsou přitom znepokojivé.“ (Mareš, 2003, s. 66)

2.1.2 Být členem, tedy někam patřit

„Cítit se doma znamená, že lidé nerozumí jen tomu, co říkáš, ale také tomu, co si myslíš.“²²

(Sir Isaiah Berlin)

²¹ UN.

²² „To feel at home is to feel that people understand not only what you say, but also what you mean

Členství, tedy být členem, je podle teorie členství hodnotovým dobrem, které je třeba v lidském společenství bezpodmínečně chránit. Pojem člen se tak vztahuje na lidskou osobu. Nejzásadnější předpoklad členství je spojení s druhými. (Opatrný, 2013, s. 213-214) Autor říká, že sociální pracovník musí být ve věci členství zručný, aby se mohl rozhodovat tak, aby byla kvalita klientova členství zvyšována. (Opatrný, 2013, s. 214 podle Falck, 1997) Spojení s druhými je nejzákladnější předpoklad „členství“, a také teorie členství.

Sociální vyloučení se dotýká identity osob či kolektivit, jelikož se jejími mechanismy určí, kdo kam patří a nepatří, jaká identita je mu upřena a jaká přisouzena. Mareš v časopisu Sociální práce píše, že zbavení identity vyloučením z členství pak představuje i zbavení práv, jež jsou s tímto členstvím spojena, nebo alespoň ztížení možností tato práva prosadit²³. (Mareš, 2003, s. 67)²⁴

Téma patření, které již bylo zmíněno v první kapitole, zdůrazňuje psychosociální krizová spolupráce. Tato mezioborová disciplína se zaměřuje na připravenost lidí zasažených neštěstím. Zastánci dané disciplíny hovoří o tom, že její hodnoty: partnerství, spolupráce a uznání jsou neseny zásadou participace a subsidiarity. „Projevují se otevřeným zacházením s informacemi, uznáním ‚vlády toho, kdo je doma‘ (...), složením pomáhajících týmů (vždy by měli být zastoupeni ti, kterými se argumentuje – přímí zasažení), podobou spolupráce mezi týmy, otevřeností vůči jinému názoru atp.“ (Baštecká a kol., 2013, s. 167-168) Podle Bohumily Baštecké, je pomoc lidem v akutních fázích neštěstí, to je v omezeném prostoru a čase, snadnější. Delším průběhům pomoci odpovídá spíše postoj: „Žiju ve tvé blízkosti, ty žiješ v mojí“, který podle autorky narovnává dlouhodobé pomáhání a mění ho na spolupráci. V tomto kontextu dále říká, že dlouhodobá perspektiva začleňování vyžaduje jiné nastavení a postupy než krátkodobá perspektiva okamžitého řešení nepříznivé situace. V této souvislosti hovoří o patření, sdílení, přispívání, síťování, propojenosti, vzájemnosti, vděčnosti, péči o životní prostředí, nikoli o pomoci, obětech a vině. (2013, s. 101)

Začlenění člověka do společenství či skupiny může mít mnoho podob. V zásadě jde o to, že se člověk stává členem. Podmínkou pro takovéto členství je porozumění,

²³ V případě romské menšiny je často obtížné, vůbec si je uvědomit a formulovat (Mareš, 2003, s. 67).

²⁴ Sociální vyloučení podle Percy-Smith má různé dimenze, jedná se o následující: ekonomické, sociální, komunitní, politické, individuální, prostorové skupinové (Mareš, 2003, s. 67, podle Percy-Smith, 2000)

keré představuje porozumění řeči, zvykům, hodnotám či odlišnostem. Opakem porozumění je oslabení celého společenství, iniciativy, do které tento člověk, lidé patří (Baštecká, Mach, 2015a, s. 483). Participace v kontextu inkluze znamená, že nedochází k expertnímu rozhodování, ale že zástupci dané skupiny jsou do dané akce aktivně zapojení (Baštecká, Mach, 2015a, s. 494).

„Musí se je naučit, že všechno, co se děje a co se stane v jejich vesnici zrovna tak jako ve světě, je jejich starost. Že jsou za to všechno taky odpovědní. Musí se je naučit, že se věci nesmí nechat v rukou hrstky profesionálních politiků. Protože to můžou sice být slušní lidé, ale taky to můžou být zloději, gauneři, dobrodruzi, hrdlořezové, kariéristi a kšeftaři se životy celých folků. (Jan Masaryk, použito ve Valečském týdeníku, 29. 10. 2010)

Patření jako proces, ve kterém se člověk stává členem, pak v nemalé míře náleží také sousedství. O důležitosti sousedských vazeb hovoří například vládní agentura pro sociální začleňování²⁵. Při hledání vhodnosti nástrojů začleňování říká, že některá místa, definovaná jako sociálně vyloučené lokality, komunitní práci²⁶ v její standardní podobě nepotřebují. Jde o případy, kde jsou dobré sousedské vztahy a kde sociálně vyloučení lidé žijí rozptýleně mezi příslušníky majority. Zástupci Agentury přitom hovoří o odlehlých regionech, kde je vyšší nezaměstnanost, žijí zde většinou starousedlíci a nejsou zde velké rozdíly v životní úrovni všech obyvatel. Podle pracovníků agentury v těchto místech stačí zavést mechanismus pravidelného setkávání občanů s vedením města, kde se řeší běžné potřeby spojené se správou obce. (Drhová, Z., Ledinská S., 2014, s. 63)²⁷

Koncept sociálního začleňování, stejně jako jeho proces je propojen s důstojností člověka, tvoří základ primární a terciální prevence. Cílem sociálního začleňování je děj, ve kterém se člověk, lidé mohou podílet na životě společnosti, být součástí vzájemných vazeb, někam patřit a zároveň se podílet na růstu sociálního kapitálu. (Baštecká, Mach, 2015a, s. 483) Zde se vracíme k důležitosti a postavení obce v životě člověka a jeho členství. Podle Bohumily Baštecké je to právě obec, která poskytuje práva, patření, příslušnost a vytváří prostředí pro angažovanost a vzájemnou pomoc. (Baštecká, 2015a s. 482) Zapojením, participací můžeme tedy myslet právě angažovanost sousedů, kteří žijí v jedné části města, ulici, či domu. Podle česko-kanadské psychologičky Rity McLeodové má sousedství utvářet podmínky pro to, aby lidé „zůstali zdraví a aby mohli

²⁵ Oficiální název: Agentura pro sociální začleňování.

²⁶ O komunitní práci více v kapitole 3. Paradigmata sociálního začleňování.

²⁷ Taková setkávání mají přispět k pozitivnímu duchu v obci, informovanosti občanů a mohou se díky nim snadno a levně vyřešit nutné úkony

co nejlépe žít ve svém prostředí a vztazích; aby se lidé – pokud už neonemocněli – mohli co nejdříve do svého prostředí a svých vztahů vrátit a nebyli druhotně zneschopňováni nadbytečným pobytem v ústavních zařízeních; aby se lidé, kteří jsou či se stali zranitelnými nebo patří do znevýhodněných skupin obyvatelstva, mohli do obce začlenit a těžit z jejich zdrojů.“ (Baštecká 2015, podle McLeodová, XY)

V následujících podkapitolách nabídneme čtenáři pohled na tři různá paradigmat, která chápeme jako jisté nástroje dosahování rovnosti. Nejdříve se zaměříme na křesťanské pojetí pomoci – misie, dále metodu komunitní práce a na závěr předložíme paradigma sociálních služeb. Paradigmata jsme si zvolili na základě předporozumění, které je vysvětleno v úvodu této práce.

2.2 Misie

Nyní se zaměříme na pojetí misie, šíření křesťanské zvěsti, která je naplňována různými způsoby. Cílem textu je nastínit, jak můžeme tuto oblast náboženského, ale zároveň i lidského poslání chápat v kontextu participace. Struktura kapitoly přitom reflektuje vlastní porozumění misie a hledání participace uprostřed tohoto tématu: nejdříve sleduje naplňování misie v praxi *laika* a následně definice misí, které vychází z vědecké disciplíny nazvané misiologie.

2.2.1 Křesťanův obyčejný svět

Navzdory tomu, že stoupců křesťanství v Evropě za posledních sto let zřetelně ubylo, křesťanství je v Evropě stále přítomno. Ocítá se stále více v postavení jednoho náboženství mezi mnohými. Jeho význam nebývá společností nadřazen významu jiných náboženství a lze říct, že nebývá ani politicky preferováno. „Církev katolická, luteránská, pravoslavná, přestaly být v územích svého vlivu obecně uznávanými učitelkami víry, morálky a občanských ctností.“ (Opatrný, 2006, s. 31) Z pohledu křesťanské víry lze říct, že křesťanství je zde nikoli z vlastního rozhodnutí, ale z vůle Kristovy. Úkolem křesťanů je být svědky a hlasateli evangelia, „těšit se z toho, že jejich jména jsou zapsána v nebi“ (Lk 10,20) a být nadějí pro lidstvo. Křesťané tvořící církev jsou „chrámem Ducha“ (1 Kor 3,16), mají úkol žít z jeho inspirace. Jejich posláním je v neposlední řadě také modlitba za svět. V tomto všem je podle Opatrného církev nezávislá na možnostech, které jí svět může dát. (Opatrný, 2006, s. 32) Křesťané nemohou očekávání a potřeby světa přehlížet. Nejzřetelněji se tomuto tématu věnuje

pastorální konstituce *Gaudium et spes*, explicitní vyjádření zájmu o svět a jeho očekávání.

Církev není *societas perfecta*, dokonalá společnost, netvoří ani dva různé světy, od sebe odlišné. O křesťanském světě mluvíme tehdy, žijí-li v něm křesťané, osoby otevřené spáse. Ambros píše, že člověk nežije pro dva různé řády, tedy pro svět a Boha. To, co rozděluje církev a svět, je hřích. Hovoří zde o tom, že (...) „křesťan žije v civilním prostředí, kde se musí rozhodovat proti hříchu“. Podle Ambrose křesťan vnímá v podmínkách, ve kterých žije, jistou naléhavost svého křesťanství. Podle autora jde dokonce o rozkaz, který apeluje na jeho svobodu, jak v nich žít křesťansky. Jde o stav, v kterém křesťan ve víře pozvedá to, co žije. Paralelu lze vidět v evangeliích i na Kristu samotném.

„Vnitřní postoj, který umožňuje Bohu a člověku, aby se bezprostředně zabývali sebou navzájem, je teologickým tématem života křesťana v dnešním světě.“ (Ambros, 2011, s. 127) „... nejedná se o žádný import Boha do života člověka prostřednictvím církve, ale o to, že církev přivádí člověka před toho Boha, který byl v jeho životě již od počátku přítomný (...)“ (Ambros, 2011, s. 127, podle Zulehner, 2005). Rahner se domnívá, že kreativnost křesťanské služby závisí na zkušenosti pravdy náboženského člověka, kterou předkládá k víře církve. Říká: „Náboženský člověk zítřka bude buď mystikem, tj. tím, kdo má nějakou náboženskou zkušenost, nebo přestane být náboženský.“ Tento teolog předkládá přesvědčení Ignáce z Loyoly, který po své „zkušenosti se setkáním s Bohem“ prohlásil, že jeho texty, které sepsal, jsou v porovnání s tím, co prožil, mělké a nepřímé. (Ambros, 2011, s. 128 – 129, podle Rahner, 1978)²⁸

2.2.2 Postavení laika v poslání církve

Zeptáme-li se, co mohlo člověka v dřívějších dobách duševně zajímat, pak nejspíš odpovíme, že šlo o náboženskou otázku existence. Pakliže položíme tutéž otázku v kontextu dnešního člověka, musíme podle teologa Ambrose (2011) odpovědět, že kromě náboženského je tu navíc mnoho dalšího. Život dnešního člověka, uskutečnění jeho existence, které zahrnuje profánní vědu, umění, techniku, stát, složité hospodářství aj., musí být znovu lidsky zvládnut. Ambros dodává, že musí být tudíž (ve své

pochybnosti) nově křesťansky prožitý. (2011, s. 213-214) Podle úvah současné pastorální teologie může tohoto snažení ve společnosti dosáhnout jen laik. Kněz má v tomto chápání laického apoštolátu nemalou úlohu. Kněží by měli paralelně se snahou laiků „spravovat prameny toho, co má člověk přinést na svět“. Jejich posláním je přetváření lidí v takové křesťany, kteří mají ve světě naplnit svoji křesťanskou úlohu. Kněz a laik si ohledně tohoto apoštolsko-misionářského úkolu nekonkurují. Každý z nich má své nezastupitelné místo. (Ambros, 2011, s. 214)

Církev má povinnost a právo misie, svobodného hlásání evangelia jako srozumitelné pravdy a konkrétní lásky mezi všemi národy a ve všech dějinných situacích. Tímto hlásáním zve lidi k svobodné poslušnosti víry. (Rahner, Vorgrimler, 1996, s. 181-182) Na otázku, proč musí církev hlásat evangelium celému světu, odpovídá Kompendium katechismu katolické církve slovy Krista: „Jděte tedy, získejte za učedníky všechny národy, křtíte je ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého.“ (Mt 28,19) Misionářský příkaz Pána má svůj pramen ve věčné lásce Boha, který poslal svého Syna a svého Ducha, protože „chce, aby se všichni lidé zachránili a došli k poznání pravdy.“ (1 Tim 2,4) (KKKC, 2006, s. 52)

Ve 20. století se začalo prohlubovat chápání církve jako „svátosti“ tohoto světa, v důsledku toho všichni pokřtění, tedy i laici, nabývají účast na jejím poslání. Nový pohled na téma laiků, jejich postavení a úkolů, přinesl II. vatikánský koncil. *Gaudium et Spes* (Radost a naděje – pastorální konstituce II. Vatikánského koncilu z roku 1965) znamená zásadní změnu postoje církve vůči světu, která se přiznává, že nese odpovědnost za dějiny světa, církve i víry (Martínek, 1999, s. 82-83). V dokumentu II. Vatikánského koncilu *Apostolica mactuo sitatem* (dekret o apoštolátu laiků) je uvedeno, že „v církvi jsou různé služby, ale jedno poslání“. Je zde také možné najít výzvu: „Ať si laici zvykají pracovat ve farnosti v nejtěsnějším spojení se svými kněžími“ či „mladí lidé se musí stát prvními a bezprostředními apoštoloy mladých“. „Biskupové nechť pečují o to, aby byli katecheti na svůj úkol řádně připraveni a aby si důkladně osvojili učení církve, také ovšem psychologické zákony a pedagogické obory v teorii i praxi.“ (Christus Dominus, čl. 14). Nakonec tento koncil definoval laický apoštolát jako podíl laiků na poslání celé církve: Proto laici „konají skutečný apoštolát, když se snaží evangelizovat a posvěcovat lidi a také zdokonalovat časný řád duchem evangelia, takže jejich působení v tomto řádu je zjevným svědectvím Kristu a slouží k spáse lidí. Protože je laickému stavu vlastní žít uprostřed světa a světských záležitostí, jsou laici povoláni

k tomu, aby rozechřívání křesťanským duchem působili apoštolsky ve světě jako kvas.“ (Kaplánek M., 2002, s. 12, podle Apostolica mactuo sitatem, 1965)

V této části práce zjišťujeme, kde se v paradigmatu misie objevuje participace. Ačkoliv ji žádný z literárních zdrojů přímo nedefinuje, na základě studia literatury můžeme říct, že participace v misii spočívá v účasti člověka na poslání církve. Ta se může prakticky uskutečňovat skrze „laika“ (jako o něm hovoří církev) nebo „misionáře“, který od Boha dostává zvláštní úkol toto poslání šířit.

2.2.3 Misie a participace

Cíl křesťanské misie je stejný, jako se o něm hovoří v encyklice Redemptoris missio: „Jedním z nejdůležitějších cílů misií je shromáždit lid v naslouchání radostné zvěsti, v bratrském společenství, v modlitbě a v eucharistii. Žít bratrské společenství (koinonia) znamená mít jedno srdce a jednu duši (Sk, 4,32), vybudovat společenství z hlediska lidského, duchovního a materiálního. Právě křesťanské společenství se totiž stará i o rozdělování pozemských dober, aby nebylo chudých a aby všichni měli přístup k těmto dobrům „podle potřeby“. (Federici, 2000, s. 52-53, podle Redemptoris missio, **XY**) Latinskoamerický teolog Orlando E. Costas říká, že křesťané jsou poslání, aby se všemi lidmi sdíleli osobně i kolektivně dobrou zprávu o Božím království. Na jedné straně jsou tedy povoláni zvát všechny do nového řádu skrze Krista, na straně druhé jsou poslání zvěstovat nový řád života v nejrůznějších strukturách společnosti. V rodině, vládě, v zaměstnání, sousedství, v náboženství a výchově. Podle Costase je potřeba, po vzoru Krista, stát v solidaritě s chudými a utlačovanými. Misijní duchovnost, nesena člověkem - misionářem²⁹, je neustálým růstem v následování Ježíše Krista, vedeným přitom Duchem svatým, a v pomoci jiným, aby se mohli stát Kristovými učedníky. (Costas, 2000, s. 104)

Evangelizace je pevnou součástí misijního poslání všech členů církve, která spočívá v nesení evangelia celému světu. Kristovo dílo spásy poskytuje základ pro lidskou spásu a zároveň pokračující misii spásy, ve které má participovat celé

²⁹Misionář je člověk, kterého Ježíš Kristus poslal hlásat evangelium všem národům a vytvářet z nich Kristovy učedníky. Je zároveň nemožné, aby misionář vytvářel učedníka, pokud on sám jím není. Contran, 2000, S. 104

mesiášské společnosti. (Černý, 2006, s. 206-207, podle Schenk, 1993)³⁰ Kromě evangelizace zahrnuje misie také diakonii ve formě nejrůznějších druhů služeb od uzdravování až po práci na změnách společenských systémů. Je třeba dodat, že misie neznamená pouze činnost v pohanských zemích, je chápána jako evangelizační úsilí a apoštolská iniciativa pro ty, kteří jsou církvi vzdáleni a kdo neznají Krista na rovině farností, až po univerzální poslání církve na celém světě. Jinými slovy, misie je pozváním církve účastnit se Kristova poslání a pokračovat v díle Ježíše Krista. Spíše než činnost je často vysvětlována jako „poslušnost víry“, ze které vyrůstá její plodnost.

2.2.4 Participace v americkém příkladu misie

Toto podkapitola vychází ze života amerického misionáře, který ve svém životě – poslání, zdůrazňuje potřebnost stálého kontaktu s místní komunitou. Podle něj dnes misie předpokládá hlubší poznání kultur. Žijeme v „nomádkém“ světě, charakteristickém migrací, cestováním, na vlně kultur a informací. (Zscheille, 2013, 26-28) Nová participativní éra nás tak vyzývá, abychom znovu zvažili misiologii jako teologickou disciplínu vyznávající trojjediného Boha, jenž je spojen s účastí: Bůh je participující. Ježíš přišel jako „nomád“ – vcházel do domů, navštěvoval nemocné, hovořil s dětmi, pomáhal lidem na okraji společnosti, krmil hladové. Tento příklad účasti nás odkazuje na „místní“. Právě u nich nabývá ústřední význam místních křesťanských komunit a jejich skutečných následovníků či učedníků (podobně jako se to dělo u prvotních misijních organizací). Tento směr zároveň otvírá představu nových vzorců dávání, učení, přijímání a úsilí o formování komunit se sousedy, ve světě, který je paradoxně rozdělený. (Zscheille, 2013, s. 28)

Slon a myš byli nejlepšími přáteli. Jednoho dne slon myši řekl: „Myško, pojďme zorganizovat večírek.“ Zblízka i zdaleka se sešla zvířátka. Jedli, pili, zpívali i tancovali. Nikdo však neoslavoval a netancoval víc jako slon. Po skončení večírku slon volá: „Myško, byla jsi už někdy na lepším večírku? To byla bomba!“ Myš však neodpovídala. „Myško, kde jsi?“ volal slon. Hledal svoji kamarádku a v tom s hrůzou couvl, - vedle jeho nohy ležela myš. Její malé tělíčko bylo zatlačeno do země. Zamáčkla ji velká noha jejího velkého kamaráda slona. „Takto to někdy vypadá, když děláme misie s vámi Američany, vyprávěl jistý Afričan, „je to jako tanec se slonem“ (Ked' pomoc škodí, s. 179-180, sedmá kapitola)

Pro americké kongregace bylo dříve charakteristické, že misie byla něco, co bylo děláno „někým dalším“ „někde jinde“, nepřímou podporováno modlitbami a dárce. (Zscheille, 2013, s. 31) Až ve 21. století byla misie transformována z úrovně

³⁰K misii patří také pojem kultura. Jestliže má Ježíš přetvářet kultury, pak je dle Černého třeba více studovat také kristologii (věda zabývající se studiem Krista), (Černý, s. 208 XY)

denominační, misie sociální na úroveň spolupráce mezi místními komunitami (Zscheille, 2013, s. 31, podle Presler, 2010). V oblasti misií se dnes, například v americkém prostředí, hovoří přímo o participativní éře. Boží trojjediný život je život reciprocity, jinak také vzájemnosti – dávání a přijímání, participativní výměny. V dnešní participační kultuře, se přitom přirozenost autorit posouvá z centralizovaných, hierarchických struktur k rozptýleným sítím. (Zscheille, 2013, s. 31, podle Benkler, 2006) Kultura je pak tvořena nespočetným množstvím lidí zapojovaných zespona, zmocňovaných skrze technologie a sociální média. Autor apeluje na to, aby se misiologie, v reakci na dnešní fenomén virtuálního světa (zejména u mladých lidí) o to více obrátila směrem k participaci a zapojování místních lidí, místních komunit. Mnoho západních společností je podle Geldera zaměřeno na individuum, „já“. Tyto úvahy vycházejí již z Descartova výroku: „Myslím, tedy jsem.“ V reakci na tento stav a s důrazem na křesťanské poslání jiný autor navrhuje, že by se tento výrok měl změnit následovně: „Jsme, a proto jsem.“ (Gelder, 2013, s. 45)

Podle Jana Pavla II., univerzální misie Církve pochází z víry v Ježíše Krista. Studium, které se zabývá evangelizační činností Církve a prostředků, kterými ji naplňuje, se nazývá misiologie. (Karotempler, 2000, s. 39)

2.2.5 Misiologie

Misiologie jako aplikovaná vědní disciplína se začala rozvíjet v 60. letech 20. století, vědecky a kriticky zkoumá předpoklady, motivy, metody a aplikace misijního mandátu. (Černý, 2006, s. 23-24) Tento obor reflektuje z filozofického, empirického a teologického pohledu dějiny, teorii i praxi křesťanské světové misie jako nástroj kázání evangelia, uzdravování nemocných a vyhánění „zlých duchů“, a to vše pro Boží slávu a dobro všech lidských bytostí. (Černý, 2006, s. 23, podle Jongenel, 1998) V kontextu teologie pomáhají této disciplíně především biblické vědy, antropologie, zkoumání dějin misie, psychologie, ekumenika, teorie komunikace, sociologie, etnologie, etnohistorie a etnopsychologie (2006, s. 24). Podle Glassera byla misiologie v církvi přítomna vždy a zabývala se pěti okruhy: apoštolskou praxí, církevní strukturou a misií, evangeliem a jinými náboženstvími, spasením a nekřesťany, křesťanstvím a kulturou. (Černý, 2006, s. 24, podle Glasser, 1985) Misiologie je holandským protestanským teologem Johannesem Verkuylem definovaná trojičním způsobem jako „studium spásitelných aktivit Otce, Syna a Ducha svatého, skrze něž je svět orientován k nastolení existence

Božího království.“ (Černý, 2006, s. 23, podle Verkuyl, 1978) Třemi aspekty misie jsou: *Missio Dei* – spasitelná aktivita trojjediného Boha, eschatologie a pochopení misie jako pronikání rozměru Božího království do světa.

Bůh Otec poslal (misio) svého Jednorozeného Syna, aby dal lidem účast (participaci) na svém Božím životě. Kristus říká: „Jako Otec poslal mne, tak i já posílám vás.“ Člověk je tedy Bohem poslán, aby druzí mohli *appropriovat* - přivlastnit si³¹, aby také oni měli podíl - účast - participaci. Podle Škody (2016) je tedy nejdříve misio, které člověk přijímá, a až poté následuje participace. Pravá a základní misie, ze které vše vychází, je ta, kdy Bůh Otec posílá svého Syna v Ježíši Kristu a Otec a Syn později posílají Ducha Svatého. Z této misie potom vychází posláni – misie Kristových učedníků.

Následující kapitola představí paradigma, jehož výchozím bodem je společenství – komunita. Podle Martínka má komunitní práce vždy společensko-politickou dimenzi, jelikož se snaží odstraňovat sociální nespravedlnost v životě lidí a jejich komunit (Martínek, 1998, s. 166). Toto tvrzení potvrzuje také teolog Doležel, který říká, že právě z tohoto důvodu se její teologické východisko dále nerozvíjí. Pokud je totiž cílem komunitní práce odstraňovat nespravedlnost, pak se tento směr do značné míry staví na stranu socialismu, založeném na boji proti nespravedlnosti a nenávisti k třídnímu boji. Moderuje a podporuje procesy, které mají směřovat k větší solidaritě mezi lidmi a jejich spoluúčasti (participaci) na politickém rozhodování, jehož cílem by vždy mělo být zvýšení společenského dobra obyvatel města, dané obce. (Doležel, podle Martínek 1998, s. 165) Z teologického pohledu lze tento cíl označit jako civilizaci lásky.

2.3 Komunitní práce

Komunitní práce je na jedné straně považována za metodu sociální práce, na straně druhé je v řadě zemí považována za metodu, která směřuje k rozvoji místních společenství. Principy komunitní práce jsou používány na podporu participace a emancipace lidí v kontextu občanské společnosti. (Havrdová, 2015, s. 8)

³¹Appropriace podle Maxe Webera znamená společenský proces, v němž si skupiny a jednotlivci přivlastňují společenské a hospodářské příležitosti vůči třetím osobám, které z jejich užívání vylučují. Tento proces přispívá k uzavírání společnosti vůči cizím.

2.3.1 Komunita, komunitní přístup

Ptáme-li se po východisku společenství, literatura nás nejčastěji přivede k soudržnosti, vzájemnosti, jinak také solidaritě. Z pohledu filozofie a teologie můžeme za východisko společenství označit přátelství. (Juráčková, 2014)

Komunita představuje více než soubor neformálních vztahů mezi členy komunity a organizacemi, které komunitu podporují. (Buechler, 1990) Poskytuje prostor pro participaci a ovlivňování dění ve společnosti (Stall, Stoecker, 1992). Komunita se chová jako proměnlivý organizmus, má svoje potřeby, hodnoty, síly, zdroje, strategie zvládnání, svoji odolnost i zranitelnost, podobně jako jednotlivec, skupina či rodina. Baštecká ve svojí Klinické psychologii píše, že komunitní pracovník uvidí z komunity vždy jen část, a obraz i tak bude nejednoznačný. Z toho vychází, že tento přístup nutně začíná a končí u spolupráce v týmech, a to i bez ohledu na těžkosti překonávat různá rozdělení mezi skupinami, lidmi a rezorty. (Baštecká, Mach, 2015, s. 494)

Až do poloviny 19. století byla pomoc chudým charakteristická laickou a dobrovolnou činností. Postupně se začala proměňovat v profesi sociální práce a vyvinula se až k její dnes již placené formě. Vedle individuálního přístupu v sociální práci se paralelně vyvíjel myšlenkový proud, který v Metodice komunitní práce Zuzana Havrdová označuje jako myšlení tzv. komunitního přístupu k chudým a sociálně ohroženým skupinám. Tento přístup se přitom někdy rozvíjel jako součást sociální práce (komunitní sociální práce) a někdy zase zcela mimo profesionální sociální práci. V praxi se začal objevovat v 80. letech minulého století a byl nejčastěji označován jako hnutí settlementů (komunitních center), politického aktivismu a tzv. sociální akce či komunitního organizování. Podle Havrdové lze v tomto kontextu hovořit o pozdějším rozvoji myšlenky komunitního plánování, rozvoji komunit, budování kapacit či sociálního kapitálu v komunitě. Posláním takto popisovaného komunitního přístupu, „... je zpochybnit poselství beznaděje a bezmoci, otevřít nové možnosti, nechat vyniknout talenty a schopnosti lidí, kteří v komunitě žijí.“ (Havrdová, 2013, s. 10-11) „Komunitní přístup znamená věřit v rozmanité lidské společenství, v jeho síly a zdroje, v to, že lidé jsou schopni a ochotni si například navzájem pomáhat nebo jiným odpovídajícím způsobem se angažovat v řešení událostí, které je a společenství potkávají, a zvyšovat tak odolnost společenství.“ Definicí komunitního přístupu v jeho podstatě lze redukovat na schopnost či potřebu vnímat odolnost společnosti. Tento

přístup se zaměřuje na strukturální bariéry vznikající mezi různými společenskými skupinami a vrstvami, které mají omezený přístup ke zdrojům. V práci s lidmi, která vychází z centra komunity (z přímého zájmu o komunitu), nehledáme „vinu“ u jednotlivce. Věříme, že „nic není špatné“. Naše pozornost se upíná k celospolečenskému fungování a nastavení členů komunity. Velký důraz je kladen na mobilizaci vlastních zdrojů komunity. Podle Havrdové jde o okřídlenou větu, kterou je ale velmi těžké zrealizovat, tím těžší, že lidé vždy tíhnou k jednodušším a rychlejším řešením, které se řeší od stolu, shora (administrativně organizačními způsoby) – ty ale nemají dlouhodobý účinek, naopak člověka svazují v možnosti obnovy devastované komunity. Komunitu totiž nelze obnovit bez obnovy zevnitř, bez obnovy sebeúcty jejich obyvatel. Hovoříme-li o komunitní práci, pak můžeme také říct, že se jedná o výzvu ke změně tradičního konfrontačního chování, založeného na chování „my a oni“ (mezi stranami v jedné komunitě a mezi čtvrtí a velkým městem). Cílem je dosáhnout aktivní účasti lidí na společenském životě. (Havrdová, 1998, s. 22)

2.3.2 Participace v komunitním přístupu

Udržitelností změny (v komunitním přístupu) si můžeme být jisti jen tehdy, pokud vychází z komunity a je-li propojena se společností. Úspěch je zde měřen tím, do jaké míry se daří zahajovat a udržovat stálý dialog mezi komunitou a všemi ostatními aktéry rozvoje (neziskovými organizacemi, zástupci města, občanskými skupinami). Nezanedbatelné je také to, jak se daří oslovovat širokou veřejnost prostřednictvím médií. Úspěch této strategie pomáhání spočívá v aktivní účasti lidí zasažených problémy, na jejich aktivní participaci v transformaci jejich vlastní komunity. (Havrdová, 1998, s. 22-23)

„Podle papeže Františka může dát šanci Romům pouze dobrý způsob integrace, na jehož promyšlení i realizování ovšem musejí participovat. Papež společnost vyzývá, aby Romové byli zapojováni do společenského dění a spolurozhodování. Papež František na mezinárodním setkání pracovníků, kteří se věnují pastoraci Romů, odsoudil nepřátelství a opovržení, jimž musí čelit Romové v každodenním životě, a vyzval k větší snaze o jejich integraci. (Kostlán, 2014)“

Podmínky pro participaci musí být vytvořeny pro celou komunitu. Je třeba také říct, že participace se rozvíjí postupně, a to na základě motivace, aktivizace a nových zkušeností lidí. Kromě jiného se také rozvíjí díky posílení jejich sebedůvěry, prohlubujícimu se vztahu důvěry vůči komunitnímu pracovníkovi a ostatním lidem a zkušenostem z procesu dosahování společných cílů. (Havrdová, 2015, s. 49)

V oblasti komunitního rozvoje není, podle Pitche, jiného učení, než učení z vlastních chyb. Komunitní rozvoj je přitom stále vnímán spíše jako něco, co stojí u dveří, než aby sedělo u stolu (s. 94). Kontext komunitní účasti (community engagement) poskytuje komunitní rozvoj s příležitostmi prosazovat aktivity založené na komunitě a řešení místních záležitostí (Pichvord, Henderson, s. 94). Angažovanost a participace se nedějí samy od sebe, ale jsou výsledky udržitelného a efektivního komunitního rozvoje. Účast nebo zapojování je spojeno s důrazem na nový sociální kontrakt mezi jednotlivcem a státem, ve kterém je od lidí očekáváno, že budou něčím přispívat, tomu lze rozumět také jako principu „něco za něco“. Komunitní účast a participace jsou proto o komunitách a jednotlivcích, kteří si pomáhají sami (navzájem). Jinými slovy také můžeme říct, že jde o změnu pohledu od toho, co nemohu, k tomu, co mohu, tzv. „angažovanost na základě posílení naděje“ (Havrdová, s. 19, 2013). Praxe komunitního rozvoje ukázala, že čím více lidé v komunitě participují na vedení a rozhodování, tím větší je sociální kapitál komunity (Stolle 1998, podle Havrdová, 1998). Zde se vracíme do kapitoly jedna, kde je dle Schuringy uvedeno rozdělení participace. Doplníme pouze to, že sociální kapitál³² komunit se zvětšuje, pokud dochází k budování a obnově sociálních sítí, jak po horizontální tak vertikální úrovni. (Havrdová, s. 19, 2013)

Komunitní organizování³³ je podle Minklera důležité ve světle důkazu, že samotná sociální participace je zásadní ve zlepšení vnímání kontroly, zplnomocňování, kapacity zvládnání jednotlivců (individual coping capacity), zdravotního chování a zdravotního stavu. (Minkler, 2002, s. 39, podle Marmot 2009, Kegler a kol. 2009, Wallerstein 2006)

Na téma participace je dnes pohlíženo z mnoha oborů a perspektiv. Víc než dříve je v sociální, ale také ve zdravotní oblasti kladen důraz na prostředí, ve kterém člověk žije, tedy na člověka v prostředí (Cox, 2006,). Tento důraz vychází z kritiky

³² Putnam říká, že základní částí v procesu budování silné komunity je sociální kapitál, který se týká sociálních sítí a z nich vycházejících norem reciprocity (soudržnosti) a důvěryhodnosti. Teorie sociálního kapitálu věří komunitnímu budování, sousedství, škol, ekonomice, vládě i individuálnímu zdraví a štěstí závislém na začlenění. Malými skupinovými vazbami označuje občanské asociace, náboženské skupiny, pracovní odbory, profesionální společnosti, dobrovolnictví nebo i bowlingové ligy. Podle Putnama a jeho zastánců je angažovanost iniciativ tohoto druhu na sestupu. (Procter, 2006, s. 9-10, podle Putnam, 2001). Podle Deutshe se participací nemyslí ani tak vztah mezi jednotlivcem a skupinou, jako spíše model „bytí dohromady s ostatními“, a to způsobem, ve kterém se něco zásadního a nového plodí, vzniká. (Procter, 2006, s. 22, podle Deutsche, 1996)

³³ Komunitní organizování (*community organizing*) je možné chápat jako proces budování mobilizované a trvalé komunity. Tento koncept rozpracoval americký teoretik aktivismu Saul Alinsky. (Stall, Stoecker, 1997)

individualizované sociální práce, ve které se sociální pracovníci snaží, skrze sociální služby, člověka osamostatnit a nevytvářet mu přitom závislost na okolí. Sociálně-ekologická teorie v sociální práci je označována také jako ekologická perspektiva či sociálně-ekologický model. Východiskem teorie je nerozlučnost člověka a jeho prostředí, jeho světa. V tomto kontextu má sociální práce usilovat jak o zvýšení adaptivní kapacity člověka, tak o změnu prostředí. (Opatrný, 2013, s. 212 -213) Podle Kovaříka se v tomto přístupu hledají zejména silné stránky, zdroje, kvality, ctnosti a nezdolnost člověka. (Opatrný, 2013, s. 213, podle Kovařík)

2.3.3 Vliv a moc sociálního komunitního pracovníka

Komunitní práce se cíleně řídí dvěma principy dobré praxe, které (dle situace) diferencovaně aplikuje:

1. participace a vlastnění procesu i výsledků,
2. etické zacházení s mocí, vlivem a získanými výhodami (Havrdová, 2015, s. 49).

Pro komunitní práci v sociálně vyloučených lokalitách, stejně jako v dalších oblastech, kde je nějakým způsobem aplikován komunitní přístup, je specifická velká míra moci a vlivu. Komunitní přístup znamená vážít si občanů a věřit jejich silám, uznat jejich moc, což pro odborníky znamená sloužit jako jeden z formálních zdrojů komunitní opory a zároveň se v komunitě angažovat jako občan. (Baštecká, Mach, 2015, s. 489)

Ve slovníku sociální práce se dočteme, že moc je uplatnění přímého vlivu na chování lidí, případně na jejich přesvědčení. Potenciální moc je schopnost takový vliv vykonávat, aktuální moc je uplatňování tohoto vlivu. Ten, kdo moc uplatňuje, si to nemusí uvědomovat, stejně jako ten, kdo je k něčemu nucen. Moc může být uplatňována mezi dvěma nebo více jedinci, mezi různými profesemi. (Matoušek, O., 2008, s. 105) V teologickém slovníku najdeme, že moc – neboli vláda, je snaha o uskutečnění vlastní vůle, vlastních zájmů, názoru, stejně jako rozšíření vlastního prostoru svobody. Odpor jiných i proti oprávněnému patří jak k základnímu antropologickému vybavení člověka³⁴, tak i k rozhodujícím znakům státních útvarů. Při

³⁴ O tomto tématu hovoří především filozofové Hobbes a Nietzsche. (Rahner K., Vorgrimler H., 1996, s. 182-183)

popisném určení reálné moci je třeba v obou případech doplnit (k psychickým a sociálním faktorům) materiální a ideový potenciál moci: kapitál, přírodní zdroje, průmyslová a vojenská kapacita, informace, politický a morální vliv, autorita, správní aparát, propagace (reklama) atp. Teologická kritika každé nadměrně posilované formy moci i vlády je zdůvodněna osvobozujícím poselstvím a praxí Ježíše. Podle Rahnera se Boží moc a vláda zvěstovaná Ježíšem rozvíjí tak, že jeho vykupitelské slovo a pomáhající skutky dávají z božského zplnomocnění utlačeným a ztraceným nový život. (Rahner, Vorgrimler, 1996, s. 182-183)

Člověk, jenž se začne podílet na nějakém díle, aktivitě a dostává za tuto věc odpovědnost, je postaven do role, kdy se setká s pozicí moci a vlivu. (Baštecká, 2015) „Komunitní pracovník získává vysoce specifické postavení tím, že je vpuštěn do osobní sféry členů komunity, jejich domovů a rodin, jejich nadějí a možností. To mu dává velkou moc. Je záležitostí etiky, že s komunitou zachází s respektem a přijetím na bázi rovnosti, bez diskriminace, s uznáním preferencí a hodnot členů komunity. Jedná důvěryhodně, ve prospěch komunity jako celku a na základě dohody s komunitou, spolehlivě a transparentně.“ (Havrdová, 2015, s. 49) Úkolem komunitního pracovníka je podporovat členy komunity ve spolupráci. Měl by podporovat společenství obce: seznamovat lidi s lidmi, mobilizovat zdroje, síťovat, koordinovat, překonávat mezioborové, mezirezortní, meziorganizační a meziskupinové bariéry a přitom doufat, že se lidé zaangažují na správě vlastních věcí ve svém vztahovém prostředí.³⁵ Komunitní pracovník je umělým prvkem v přirozeném žití společenství, který by neměl být vidět (Baštecká, Mach, 2015, s. 489).

V kontextu práce s lidmi s poruchou učení, britský autor Roger Smith říká, že by se dilemata moci neměla soustředit tolik na to, zda a kdy jsou ukládána člověku omezení, ale na to, do jaké míry může být podporována autonomie uživatelů služeb. Sociální pracovník je v roli, do které může zahrnout vtíravé a autoritativní jednání v osobní a soukromé sféře rodiny, která však má zůstat tradičně nedotčená. Stejně tak sociální pracovník, nese odpovědnost za klíčová rozhodnutí, která se vztahují k rizikům a nebezpečí., tam kde práva uživatele služeb, jsou vyrovnávána (balanced) proti širší rodině a komunitě. Následky těchto rozhodnutí s sebou nesou vyvolání povinných

³⁵ Téma participace s sebou přináší také téma rozmanitosti, kterým se v této práci hlouběji nezabýváme.

kroků/ měření vazby (detention). Je třeba si však uvědomit, že tyto odpovědnosti jsou dále komplikovány nezbytností pracovníků počítat se sociálními a kulturními faktory. Je zde evidentní úzká hranice mezi klíčovými principy sociální práce, jako je autonomie a zplnomocňování a ochrana zranitelné skupiny lidí. Tento problém je zejména akutní u lidí s postižením, a týká se např. oblasti odpovědnosti za vlastní život, na mysl máme přitom hospodaření s vlastními penězi atd. Hlavní úvaha obsahuje protichůdné zájmy, balanc mezi respektujícími přáními a potřebami (meeting needs) a rozdíl mezi osobní autonomií a tím, co je víra v obecné dobro. Podstata moci a způsob, ve kterém je realizovaná bude tak reprezentovat podstatné výzvy. Vztahy v rámci konkrétní rodiny bude tvarovat skrze protínající se vzory/ schémata vlivu, zahrnující kulturní normy, ideologie genderu, finanční zdroje a také fyzické síly. Je třeba zdůraznit, že moc je mnohostranná a nejasná, jedná se o komplex rozmanitých vlivů na interpersonální úrovni (Smith, 2008, s. 5-7). Lidé, kteří využívají sociální služby, jsou zejména skupiny lidí, kteří zažívají útlak a jsou nějakým způsobem v nevýhodě, tedy sociálně vyloučení. Rutinní žargon sociálních pracovníků a profesionální terminologie vytváří u uživatelů služeb pocit odstupů a může je účinně znehodnotit a zbavovat moci lidí. (Smith, 2008, s. 7, podle Dominelli, 2004)

2.4 Sociální služby

Ve chvíli, kdy byla na mezinárodní úrovni uznána Všeobecná deklarace lidských práv a svobod³⁶, se stát stává služebníkem občanům, sociální ochrana je tak povinností státu. Ačkoliv lidská práva podle zmíněné listiny zahrnují práva obecná, politická, ekonomická, kulturní a sociální, Evropská unie ve své Listině základních práv tato práva dělí do kapitol: důstojnost, svoboda, právo, rovnost, solidarita, participace a soudnictví. Tomeš zdůrazňuje, že kromě práv občana jsou chráněna také práva národnostních menšin, uprchlíků, azylantů, aj. Tomeš v kontextu sociální práce zdůrazňuje ochranu práva participace na veřejném životě, která patří k etice sociální práce, a jejichž dodržování je důležité při její praxi. (Tomeš, s. 7, 2015)

Sociální služby, v užším rezortním vymezení, jsou součástí státního systému sociálního zabezpečení. Sociální služby se částečně překrývají s širší kategorií veřejných služeb, jsou financovány z veřejných rozpočtů a jsou podrobeny

³⁶ Všeobecná listina základních práv a svobod, 1948, OSN.

legislativě. Sociální služby jsou poskytovány společensky znevýhodněným lidem s cílem zlepšit kvalitu jejich života, případně je v maximální možné míře do života začlenit. Zohledňují jak jeho uživatele, tak jeho okolí – rodinu, skupinu, do které patří, případně zájmy bližšího společenství. Je třeba podotknout, že v širším vymezení sociální služby spadají i do mnoha rezortů státní správy (např. prevence kriminality, léčba dlouhodobě nemocných, probační a mediační služba, kojenecké ústavy, výchovné ústavy pro děti a mládež atp.). Legislativa je zařazuje do oblasti tzv. sociální pomoci. Ta zahrnuje, kromě sociálních služeb, také věcné a finanční dávky. Jedná se přitom o lidi, kteří se ocitli ve stavu hmotné nouze. Sociální služby mohou být poskytovány však i mimo státní sociální pomoc. Mohou být poskytovány bezplatně nebo být hrazeny příjemcem na základě kontraktu. Jejich poskytovatelem může být také nestátní subjekt. Ať už je jejich poskytovatel státní či nestátní, stát příjemci služby garantuje jeho kvalitu a zejména pak kontroluje poskytovatelovy závazky. (Matoušek, s. 9-11, 2011)

V této kapitole budeme vycházet z britského příkladu sociální politiky, ve které má participace své místo.

2.4.1 Sociální služby a možnosti participace

Novodobé pojetí sociálních služeb je zaměřeno na klienta. Základní zásady sociálních služeb podle zákona o Sociálních službách jsou:

Každá osoba má nárok na bezplatné poskytnutí základního sociálního poradenství (§ 37 odst. 2) o možnostech řešení nepříznivé sociální situace nebo jejího předcházení.

Rozsah a forma pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat lidskou důstojnost osob. Pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb osob, musí působit na osoby aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti, motivovat je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace, a posilovat jejich sociální začleňování. Sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležitě kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob.

Služby vyžadují plnění standardů kvality, které musí být doplněny písemnými směrnici, postupy, které pomáhají jejich realizaci. Zákon, kromě výčtu všech služeb aj., ve čtvrté části upravuje právě Inspekci sociálních služeb, která kvalitu služeb, tedy Standardy kvality sociálních služeb³⁷, kontroluje. Zde je třeba dodat, že jen tyto dokumenty pro kvalitní poskytování sociálních služeb nestačí. Havrdová zdůrazňuje, že

³⁷ Standardy kvality sociálních služeb doporučené MPSV od roku 2002 se staly právním předpisem závazným od 1. 1. 2007. Znění kritérií Standardů je obsahem přílohy č. 2 vyhlášky MPSV č. 505/2006 Sb., prováděcího předpisu k zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění. (MPSV, 2016)

pracovníci musí vědět, proč jsou psány tak, jak jsou psány a musí přitom znát jejich smysl. (Havrdová, 2012, s. 71) Práce se tedy nemůže omezit na formální naplňování. (Havrdová, 2012, s. 72, podle Musil, 2007) Toto je možné naplnit skrze participaci zaměstnanců na vytváření, nebo spíše hledání způsobu naplňování standardů kvality a vedením diskuzí o hodnotách a principech, které jsou v daném standardu určující. Podstata a smysl standardů kvality tedy spočívá v podpoře osobního růstu a nezávislosti uživatele (Havrdová, s. 73, podle Standardy kvality 2002), ale rovněž v podpoře zaměstnanců a vytváření co nejpříznivějších podmínek pro poskytování služby. Za standardy kvality je třeba hledat něco víc. Lze v nich prostřednictvím deklarovaných hodnot vidět vizi, obraz nové kultury orientované na klienta.

Rad Banditová z Velké Británie v sešitu Sociální práce v kontextu etiky říká, že sociální pracovník by měl využívat participaci právě tam, kde se v jeho práci vytváří etická dilemata. Tato dilemata by měl sdílet nejen v rámci odborné supervize a interdisciplinární spolupráce, ale i při spolupráci s lidmi negativně ovlivněnými dopady eticky problematických postupů. (Bandit, 2015, s. 23) „Při stále se zvyšující individualizované sociální práci za použití případových studií a individuálních plánů je důležité, aby sociální pracovníci aktivně hledali ve svém kritickém snažení spojení – těmi se mohou stát uživatelé služeb, kolegové v týmu, pracovníci jiných organizací.“

Podle serveru Sociální novinky³⁸ participace a zapojování uživatelů do tvorby sociálních politik a poskytování sociálních služeb představují žhavé téma v sociální práci. Autor článku se v něm ptá na to, do jaké míry můžeme spolupracovat s klienty sociálních služeb a do jaké míry je vhodné či možné sdílet s nimi rozhodovací moc. „Je reálné dosahovat cílů v partnerství s klienty, anebo je hierarchický vztah mezi pracovníky a klienty v pořádku a měl by takový zůstat? Je odborníkem na bezdomovství osoba bez domova, anebo pracovník nízkoprahového centra?“ Tomuto tématu se ve své diskuzi věnují také zastánci mezioborových veřejných služeb. Dobrá praxe podle nich totiž předpokládá zapojení nejen dobrovolníků, ale i uživatelů služeb z toho důvodu, aby mohli být aktivně zapojeni do plánování průběhu služeb. (Barrett, a kol., s. 15, 2014)

³⁸ Tato kapitola vychází z internetového článku, který Red Bandit zveřejnil na serveru Sociální novinky v listopadu 2015.

Bandit tvrdí, že participace uživatelů služeb v Evropě je součástí dobré praxe sociální práce. Jako taková je reflektována v etických kodexech, zpravidla s akcentem na lidskoprávní rozměr sociální práce. Právě zde je podle autora často zmiňována v kontextu distribuce moci napříč společnostmi a jako nástroj dosahování sociální rovnosti. Zabývá se také rozšířením Etického kodexu sociálních pracovníků a navrhuje následující bod: „Etický kodex podporuje principy participace, participativní demokracie, zmocnění a rovnosti a jako takový upravuje povinnost sociálních pracovníků vytvářet participativní prostředí ve službách, např. maximální zapojování klientů do rozhodovacích procesů ve službách.“ Apel na využití nástroje participace je zde evidentní.

Příznivcem a teoretikem zapojování a participace cílových skupin do tvorby sociálních politik je například britský akademik Peter Beresford. Tento teoretik si všímá, že zájem o participaci v tvorbě sociálních politik disponuje dlouhou historií. Důkazem tomu je komunitní rozvoj již v pozdních šedesátých letech 20. století.

Podle Barrettové, irské autorky, participace uživatelů služeb zůstává stále omezená. (Barrett, a kol., s. 15, 2014) V České republice například základní vymezení terminologie participace a uživatelského zapojování, stejně tak jako legislativa, která by takovou praxi upravovala, chybí. Rostoucí potřeba zapojování uživatelů do služeb je i v českém prostředí založena na posilování práv znevýhodněných cílových skupin. Právě tam, kde individuální sociální práce nestačí, hraje nezastupitelnou roli v prosazování sociálních změn skrze nástroj participace celá řada iniciativ "zdola".³⁹

2.4.2 Sociální politiky postavené na participaci

Ve Velké Británii se nové sociální politiky, jejich legislativa a předpisy vyžadující participaci staly obojím - příčinou a důsledkem tohoto zájmu. (Croft a Beresford, 1992) Croft přitom definovala dva různé přístupy k zapojování uživatelů. Jde o přístup konzumeristický a demokratický, ty se liší zejména důvody, proč vznikaly.

Přístup demokratický se pojí s myšlenkami komunitního plánování a rovnostářského společenství v 60. a 70. letech 20. století. „V tomto podání je demokratické zapojování uživatelů (a participace) jasně **politickým tématem**, které

³⁹ Tyto iniciativy často kriticky reflektují současné neo-liberální politické trendy zesilující společenskou hierarchizaci.

vychází z širšího etického, lidskoprávního a filozofického kontextu.“ (Bandit, 2015) Participace se v této podobě projevuje povinností poskytovatelů sociální péče a jiných institucí umožnit jejich uživatelům vyjádřit své postoje, přání, a proměnit tak svoje postavení z pasivního příjemce v aktivního aktéra.

Kolem roku 1980 byly sociální služby v západní Evropě kritizovány pro svoji neefektivnost a byrokracii. Rostl proto tlak na implementaci **levnějších služeb**. Nástup konzumeristického přístupu participace tedy kopíroval expanzi kapitalistických přístupů k poskytování sociálních služeb pod tlakem krize sociálního státu a měnících se ekonomických podmínek. S klesající úlohou a dohledem státu v poskytování sociálních služeb začaly některé evropské země, zejména pak Británie a severské státy, postupně záměrně uplatňovat uživatelskou participaci jako novou formu záruky kvality služeb. Charakteristickým prvkem této praxe je zapojení uživatelů do rozvoje a formování služeb. Uživatel se stává zákazníkem a jeho spokojenost je jistou pojistkou - měřítkem kvality.

Zatímco konzumeristický přístup k zapojování uživatelů je zaváděn shora (například legislativou), demokratický spíše zdola, uživateli samotnými a organizacemi s lobbyingovým lidskoprávním přesahem.

2.4.3 Zapojování nebo participace

O zapojování uživatelů sociálních služeb můžeme říct, že jde o možnost ovlivňovat obsah, kvalitu a nastavení služeb. Rozlišovat lze individuální a kolektivní zapojování, a dále zapojování přímé a nepřímé. Uživatelská participace, podle Trumana a Raine, probíhá na různých úrovních: 1) národní a místní úrovni, 2) při plánování, organizování a řízení služeb, 3) při organizaci individuální péče.

Uživatelská participace a zapojování uživatelů jsou někdy považovány za totéž. Zapojování uživatelů vzniká pouze za předpokladu, že uživatelé mají přímý vliv na chod služeb. Uživatelská participace, jako forma (pouhé) uživatelské účasti spíše znamená, že uživatel je přizván jen k některým činnostem, anebo je vyhledán jeho názor za účelem zjištění zpětné vazby či jiné informace, která může, ale nemusí chod služby ovlivnit. Zásadní rozdíl je mezi plnohodnotným zapojením a pouhou účastí.

Při hodnocení, zda se jedná o uživatelskou participaci či o zapojování uživatelů, je podle Bandita také nutno přihlížet k míře zmocnění (empowermentu a emancipaci) a

celkové strategii, jak je takové emancipace dosahováno. (Bandit, 2014, podle Healey, 2000) Příklady služeb, kde dochází k plnohodnotnému zapojování uživatelů, občanskému zmocnění a emancipaci, reprezentují spíše ty, kde se lidé podílejí na vytváření a chodu služby, a kde mohou dosahovat na příčky rovnoprávně ohodnoceného pracovního zařazení například v managementu organizace.

2.4.1 Jak může vypadat zapojování uživatelů služby do sociální služby

Britská organizace St. Mungo, která se v Británii věnuje bezdomovectví, hodnotí své uživatele jako experty na jejich vlastní situaci, uznává a podporuje jejich schopnost podílet se na fungování organizace. Organizace zapojuje uživatele do spolupráce s médii, při tvorbě publikací, **při náboru zaměstnanců organizace**, při fundraisingu, strategickém plánování, a přítomností na panelových diskusích. Přesto je nutné upozornit, že k posouzení kvality participace tak znevýhodněné skupiny občanů, jako jsou uživatelé sociálních služeb, sociálně vyloučení lidé, či lidé s handicapem, je vždy zásadní sestoupit níže na pomyslné pyramidě společenské moci, a ptát se, jaké mají tito lidé možnosti ovlivňovat pravidla, která se jich týkají, uvnitř organizací, které je mají podporovat? Jsou všechny organizace schopny a ochotny skutečně zvat své klienty k rozhodovacím procesům?

V závěru této kapitoly můžeme souhlasit s britským autorem, že v České republice existuje značný prostor pro zlepšení a prosazování uživatelského zapojování a participace v rámci sociálních služeb. Podle Bandita je pak výzkum a hodnocení současného stavu zapojování uživatelů (a jeho bariér) do sociálních služeb zcela nezbytný.

3 Praktická část

Praktická část nejdříve představí, jakým způsobem budu strategie participace zkoumat a v jejím závěru se pokusím skrze shrnutí odpovědět na výzkumný cíl práce. Následující podkapitoly představí cíl, metodu, analýzu, interpretaci a výsledky výzkumného šetření.⁴⁰

3.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumného šetření je zjistit, jaké jsou strategie participace u vybraných paradigmat pomáhání: misiologie⁴¹, komunitní práce, sociální služby.⁴²

3.2 Souvislosti výběru vzorku a jeho představení

K výběru a pojmenování paradigmat došlo na základě průběžného reflektování činnosti neziskové organizace Český západ, o.p.s. Každá Osobnost⁴³, se kterou jsem provedla rozhovor, zastupuje jedno z paradigmat. Výběr těchto Osobností byl podmíněn vazbou na činnost neziskové organizace Český západ a zkušeností v konkrétním poli pomáhání. Z celkového počtu šesti Osobností, jsem vybrala tři, jejichž délka praxe sice není stejná, ale vypovídá o víceleté zkušenosti v oblasti dané činnosti a v jistém smyslu také o životní zralosti. Všechny tři Osobnosti spojuje zkušenost s rolí ředitele výše jmenované organizace. Ačkoliv tato pracovní zkušenost nebyla kritériem pro jejich výběr, lze říci, že výběr osobností ovlivnila. Osobnosti, se kterými jsem provedla rozhovory, jsou totiž součástí „vedení“ organizace, a tak garantují její strategii a další směr.

Z důvodu zachování anonymity účastníků výzkumu budu Osobnosti v celé této části označovat jako Osobnost 1-3, se zkratkou O1-O3. Číslování reflektuje chronologii přístupů, podle toho, kdy se během let v organizaci Český západ (s příchodem pracovníků) uplatňovaly. Tato chronologie vychází primárně z historie organizace,

⁴⁰ Praktická část práce bude psána v ich formě. V celé této části budu pro samotný výzkum používat také slovo výzkumné šetření.

⁴¹ V praktické části práce budu pro pojmenování paradigma misiologie užívat také „paradigma misie“.

⁴² Podobně jako v teoretické části, i v této části práce, se bude pro pojem „paradigma dosahování rovnosti“, využívat také jen „paradigma“, „paradigma pomáhání“ či „oblast pomáhání“

⁴³ Pro zkrácení budu v této části práce používat také jen „účastník“ (a to i v případě žen), nebo označení „Osobnost“ (s velkým písmenem na začátku) jak již bylo uvedeno v hlavním textu.

avšak nereflektuje její oficiální prohlášení. Dříve než představím jednotlivé Osobnosti, pokusím se nastínit historii⁴⁴ organizace.

3.2.1 Představení organizace Český západ, její vývoj

Vznik občanského sdružení Český západ iniciovali bratři trapisté z nedalekého kláštera v Novém Dvoře v roce 2001. Při stavbě svého kláštera si všimli úskalí života v romské komunitě v Dobré Vodě a několika mužům nabídli pracovní uplatnění při výstavbě kláštera. Na základě této spolupráce vzniklo 17. 12. 2001 občanské sdružení Český západ, které začalo působit v Dobré Vodě začátkem roku 2002. Jeho zakládajícími členy byli zástupce dobrovodských obyvatel a koordinátoři zaměstnávání mužů z dobrovodské komunity.

V letech 2000-2002 působilo v Dobré Vodě ve spolupráci s trapisty "Společenství Jan 10 pro službu dětem a mládeži". Dobrovodské romské integrační centrum bylo jedním z několika míst jeho působnosti. V prosinci 2001 začalo v Dobré Vodě zároveň působit i občanské sdružení Český západ a o rok později, koncem roku 2002, zde Společenství Jan 10 ukončilo svoji činnost a předalo Českému západu zaměstnance i část majetku.

Postupně pak do Českého západu přicházeli další zaměstnanci a sdružení začalo nabízet nově i aktivity pro děti a ženy. Jednalo se hlavně o volnočasové a vzdělávací programy. Po příchodu nové pracovnice se začala v aktivitách sdružení uplatňovat metoda komunitní práce, která místním Romům umožňuje, aby se učili problémy řešit svépomocí a postupně brali svůj život do vlastních rukou.

S příchodem zákona o Sociálních službách se v roce 2007 činnost organizace rozděluje do dvou sociálních služeb. Český západ se stává oficiálním poskytovatelem sociálních služeb na území Karlovarského kraje. V průběhu dalších let se stává také příjemcem dotací a realizátorem evropských projektů.

V roce 2016 se činnost organizace zaměřuje na podporu zaměstnanosti (skrze zaměstnávání několika žen ve vlastní šicí dílně), poskytování sociálních služeb lidem (jednotlivcům i rodinám) ze sociálně vyloučených lokalit na území Toužimska a Tepelska a komunitní práci ve dvou vesnicích.

⁴⁴ Následující text je převzatý z vnitřních dokumentů organizace a doplněný o aktuální informace.

3.2.2 Představení osobností

Stručné představení Osobností, které ukazuje souvislosti spojené s jejich výběrem. Jejich medailony budou uvedeny v podkapitole Výsledky.

Osobnost 1 (O1) je v této práci zástupcem paradigmatu misíí a to i navzdory tomu, že se za misionáře nepovažuje. S O1 jsem se poprvé poznala v roce 2012, kdy jsem do organizace Český západ nastoupila. V této době zde vykonával funkci předsedy správní rady. Paradigma misie představuje pro svoji křesťanskou horlivost, kterou vnáší svým působením do činnosti organizace. Společně se zástupci benediktinského řádu trapistů, se podílel na jejím založení.

Osobnost 2 (O2) zastupuje paradigma komunitní práce. O2 jsem poprvé potkala při studiu na ETF UK v roce 2011, kde přednášela o praxi komunitní práce. Tato osobnost se zasazuje o šíření myšlenky komunitní práce zejména skrze svoji mnoholetou zkušenost ve vesnici Dobrá Voda, kde působila jako sociální, komunitní pracovnice a později také jako její ředitelka.

Osobnost 3 (O3) reprezentuje paradigma sociálních služeb. Navzdory tomu, že O3 znám krátce, dovolila jsem si ji pro svoje šetření vybrat na základě jejích zkušeností v oblasti sociální politiky, tj. praxe ve státních institucích a konkrétněji pak z oblasti kontroly sociálních služeb.

V následující tabulce uvádím označení Osobností, paradigmat, pohlaví, věku a délky zkušeností vybraných Osobností.

Označení	Paradigma	Pohlaví	Věk	Délka zkušeností v oblasti činnosti (v letech)
O1	Misiologie	Muž	65	35

O2	Komunitní práce	Žena	45	25
O3	Sociální služby	Žena	44	11

Délka rozhovorů byla ovlivněna vyčerpaností odpovědí ze strany Osobností. Vybrané Osobnosti jsem s návrhem účasti na výzkumu oslovila v průběhu května - června 2016. Informace o cíli výzkumu, uchování, zpracování a zveřejnění získaných dat byly účastníkům poskytnuty nejprve ústně. Po přepsání jednotlivých rozhovorů jsem s účastníky výzkumu vypracovala písemnou formu informovaných souhlasů. (viz Přílohy)

3.3 Výzkumný postup

Výzkumné šetření, do kterého byly zapojeny celkem tři osoby, proběhlo v červnu 2016. Výzkumné otázky budou zodpovězeny skrze analýzu rozhovoru, zachycení jeho hlavní linie a následně její interpretaci.

3.3.1 Metoda sběru dat: rozhovor

Rozhovory se všemi účastníky výzkumu jsem po jejich svolení nahrávala na mobilní telefon. Rozhovory proběhly v jednom případě v sídle organizace (O3) a ve dvou případech pak v domácím prostředí účastníků výzkumu. Rozhovory trvaly od 33 do 45 minut.

V následující tabulce u každé z Osobností uvádím datum a délku nahrávaného rozhovoru.

Označení	Datum rozhovoru	Délka rozhovoru v minutách
O1	13. 6. 2016	40
O2	12. 6. 2016	45

O3	10. 6. 2016	33
----	-------------	----

Na začátku výzkumného šetření jsem stanovila výzkumné otázky, které vychází z cíle diplomové práce. Při jejich stanovování jsem vycházela z předpokladu, že různá paradigmat pomáhání sledují různá dobra s různým cílem. Skrze tyto úvahy jsem se dostala na definování následujících otázek, které jsou pro zjištění strategií participace zásadní:

1. Jaké přístupy v pojetí participace a její aplikace se objeví v rozhovorech?
2. Na co (= na jakou bolest) reagují představitelé jednotlivých paradigmat pomáhání?
3. S jakou výslednou představou dobra postupují tato paradigmat při pomáhání?

Vstupní otázka, kladená na začátku každého rozhovoru Osobnostem 1-3, vycházela ze situace, která byla zasazena do života (obyvatel) západočeské vesnice Dobrá Voda, kde 15. rokem působí organizace Český západ. Tato situace byla inspirována současnými problémy místních obyvatel, nicméně příklad je pouze ilustrativní.

Rodiče dvou mladých chlapců z Dobré Vody delší čas pozorují, že se jejich děti zaplétají do skupiny, o které je známo, že experimentuje s drogami, pravidelně kouří marihuanu a občas zkouší pervitin. Podle slov rodičů je patrné, že jejich děti závislosti propadly. Evidentní je, že rodičům, kteří se na Tebe/Vás obrátili, osud dětí není aktuálně jedno, a že hledají, jak zamezit tomu, aby se děti neponořily do stejného kolotoče problémů se závislostmi, které se více let dotýkají rodičů samotných.

V rámci dosažení výzkumného cíle jsem si stanovila doplňující otázky, které sledovaly odpovědi na výzkumné otázky a pomáhaly zachovat strukturu rozhovorů:

V rámci výzkumné otázky 1 (VO1):

- a) (V tomto případě nejde o otázku.) Uchopení myšlenkové mapy, tj. přeřikání asociálního řetězce vyprávěcího po představení případu.
- b) Jak se tohoto účastní místní lidi z vesnice Dobrá Voda?

V rámci výzkumné otázky 2 (VO2):

- a) Co Vám na té věci (závislosti) připadá pro vesnici Dobrá Voda nejhorší?
- b) Co s tím, co Vám připadá nejhorší, můžete dělat ze své pozice?

V rámci výzkumné otázky 3 (VO3):

- a) Co tím postupem, který jste popsal/a, sledujete?

3.3.2 Metoda zpracování dat

Nahrané rozhovory jsem nejdříve přepsala a poprvé přečetla. Při následujícím čtení vznikala v prepisech barevná značení, kterými jsem si rozdělila oblasti odpovědí, celkem tři. Současně s tím jsem na okraj stránky připisovala hesla, slova, pojmy, citace, které se k odpovědím vztahují nebo je nějakým způsobem charakterizují. Tímto způsobem - zaznamenáváním hesel - jsem pokračovala do té chvíle, než jsem si na zvláštní papír vyznačila styčná témata. Vznikla pak mapa odpovědí, která mi však přinesla minimum výsledků. Z tohoto důvodu jsem zvolila jinou metodologii.

Druhé kódování si kladlo za cíl zachytit hlavní linii rozhovoru. To se dělo skrze reflexi postupu, který daná Osobnost v řešení případu volila. V rámci této reflexe jsem si například všimla osobní i profesní zkušenosti v navrhovaném postupu, vlastního přesvědčení o způsobu řešení, jeho zvrátů, nejistot, orientaci na zdroje a potřeby okolí, pojetí „normality“, důraz kladený na komunitu atp. Tato reflexe mi pomohla zorientovat se v přístupech, cestách, které si Osobnosti volí.

Na základě tohoto postupu předkládám v podkapitole Výsledky tabulku, která se pokouší odpovědět na výzkumné otázky a nabídne čtenáři základní vhled do výpovědí jednotlivých Osobností. Tabulka bude doplněna krátkým komentářem a vysvětlením kontextu, ze kterého odpovědi vychází. Praktickou část zakončuji shrnutím těchto výsledků (O1-O3), která ilustrují strategie participace u jednotlivých paradigmatach.

3.3.3 Výsledky

Pro přehled o profesním směřování Osobností předkládám tři medailony. Řazení je zvoleno podle chronologie zachované v celé praktické části (O1-O3).

Osobnost 1

Po dokončení gymnázia pracoval O1 mnoho let jako dělník. Po převratu se stal zaměstnancem Úřadu práce. Již v této době se začal věnovat práci pro Českou

katolickou charitu a nastoupil studium teologické fakulty v Olomouci. Aktuálně pracuje jako viceprezident a spirituál diecézního střediska Charity, působí ve správní radě Českého západu a zároveň slouží jako jáhen nemocným a starým lidem, pravidelně se také věnuje službě lidem bez domova. O1 je ženatý, má dva syny, 4 vnoučata a žije s rodinou ve vesnici, asi 30km vzdálené od Dobré Vody.

Osobnost 2

Krátce po dokončení textilní školy se O2 rozhodla pro praxi v oboru sociální práce. Nejdříve pracovala v Ústavu sociální péče, vyzkoušela si také práci pečovatelky a posléze odešla se společenstvím několika lidí do severních Čech, kde se stala vedoucí domova pro ženy s dětmi v tíživé životní situaci. Při studiu Sociální práce na Fakultě humanitních studií UK (FHS UK) se O3 setkala s Doc. PhDr. Zuzanou Havrdovou, CSc. od níž se poprvé dozvídá o komunitním přístupu. V roce 2002 přišla O3 do obce Dobrá Voda na Karlovarsku, aby se připojila k činnosti občanského sdružení Český západ. Začala spolupracovat s přirozenými autoritami místní komunity, se kterými podporuje zájmy lidí uvnitř i mimo toto společenství. V Českém západě působila i jako ředitelka. Supervizorka a psychoterapeutka je aktuálně na mateřské dovolené a se svým manželem žije v Dobré Vodě.⁴⁵

Osobnost 3

Osobnost 3 po ukončení gymnázia nastoupila na studium práv. Po předčasném ukončení se věnovala lektorování kojeneckého a batolecího plavání, vystudovala obor sociálně právní činnost v Karlových Varech a později obor Veřejná sociální politika na UK. V letech 2005-2008 pracovala na České správě sociálního zabezpečení jako vedoucí oddělení výběru pojistného. Několik let také pracovala pro MPSV ČR v oblasti spolupráce s Orgánem sociálně právní ochrany dětí a také pro Úřad karlovarského kraje, kde se věnovala veřejnosprávní kontrole poskytovatelů sociálních služeb. Zajímá se o problematiku sociální práce, sociálních služeb s důrazem na situaci v Karlovarském kraji. Osobnost 3 je vdaná, má čtyři děti a společně s rodinou žije ve vesnici, která je od sídla organizace vzdálená asi 30km. Současně pracuje jako ředitelka organizace Český západ.

⁴⁵ Medailon použit z DP1.

Tabulka: Odpovědi na výzkumné otázky

V následující tabulce čtenář nalezne odpovědi na výzkumné otázky. Odpovědi jsou pro stručnost zaznamenány heslovitě a obvykle nepřímo citují řeč představitele paradigmatu. První sloupec nalevo určuje, o jakou výzkumnou otázku se jedná (VO1 – VO3). Následuje druhý sloupec, který odpovídá na otázky položené zástupci misie (O1), třetí sloupec zahrnuje odpovědi představitelky komunitní práce (O2) a poslední uvádí pohled představitelky sociálních služeb (O3).

	MISIOLOGIE (O1)	KOMUNITNÍ PRÁCE (O2)	SOCIÁLNÍ SLUŽBY (O3)
VO1: Přístupy	<ul style="list-style-type: none">• Láska; vzájemně si sloužit	<ul style="list-style-type: none">• Budování vztahu důvěry	<ul style="list-style-type: none">• Vyčlenění mladých• Ochrana komunity
VO1: Aplikace	<ul style="list-style-type: none">• Být s nimi	<ul style="list-style-type: none">• Svépomocné skupiny	<ul style="list-style-type: none">• Rodinná konference
VO2: Reakce na bolest	<ul style="list-style-type: none">• Dluhy• Zacyklenost závislostí• Byznys	<ul style="list-style-type: none">• Bezmoc	<ul style="list-style-type: none">• Rodinné vzorce, které předávají sociopatologické jevy
VO3: Dobro	<ul style="list-style-type: none">• Zaměstnanost• Radost, pokoj, světlo	<ul style="list-style-type: none">• Učení	<ul style="list-style-type: none">• Možnost volby• Rozšíření obzorů

Levý sloupec obsahuje hesla, která charakterizují téma výzkumné otázky. V případě VO1 a VO2 jde o to, jaký přístup v pojetí participace a její aplikace Osobnost volí. Znamená to, že sledují, na co se Osobnost svým řešením zaměří a jak to udělá. V případě VO2 se ptám, na co Osobnost reaguje, neboli, na co přesně se její pomoc zaměřuje a co tím pádem vnímá jako nejpalčivější na celé situaci. V posledním případě,

VO4, pak sleduji, co je cílem jejich zásahu – pojmenovaného postupu. Jinak, s jakou výslednicí dobře postupují.

3.3.4 Shrnutí

Skrze Shrnutí se snažím interpretovat hlavní linii rozhovorů, v důsledku čehož mohu snadněji ukázat na strategii participace, kterou se zde snažím nalézt. Interpretace, převyprávění rozhovorů, je doplněna očíslovanými citacemi Osobností, které se shodují s číslováním, jež je uvedeno v Přílohách (přepisy rozhovorů). V textu jsou označena slova, části vět, která odráží vývoj (témata) rozhovoru. Zachycuji je zde proto, aby bylo zřetelné, odkud a kam úvahy Osobnosti směřují a jaký mohou mít přesah, jež budu reflektovat v Diskuzi. Každé ze tří Shrnutí je pojmenováno. Stručný popis linie rozhovorů je uveden na začátku každého Shrnutí.

Shrnutí O1: Bůh je chleba

Linie rozhovoru O1 je charakteristická křesťanským nazíráním, které je z pohledu O1 nezbytnou součástí jakéhokoli druhu pomoci. Tento úhel přesvědčení zasazuje do širšího socioekonomického kontextu dnešní společnosti. Strategie participace je zde obsažena v apelu na „doprovázení“. Slovy Charlese Focooula vyjádřil O1 svoji pozici v paradigmatu misiologie takto: „Nikoho jsem nepokřtil, ale celou dobu jsem byl s nimi.“ Podle O1 se lidem ve vyloučených lokalitách stávají Bohem peníze. Stereotyp lidí, kteří žijí na hranici chudoby, v závislostech na gamblerství, drogách neumožňuje dobré vzorce chování, což implikuje potřebnost pomoci zvenčí.

„Bůh nikdy neopouštěl přátele svých přátel.“ (br. Jeroným)

Pomoc člověka člověku spočívá v tom (...) **„být s nimi jako člověk, který vírou žije.“** (O1 5-6) „Aby s nima byl někdo v jejich bolestech, v jejich starostech, v jejich bezvýchodnostech, kterej má v sobě pokoj Kristův, (...) to je pro ně obrovsky důležitý.“ (O1 13-15) V dnešní sekulární společnosti, která žene člověka k úspěchu, to znamená přinášet naději (...) „Protože sekulární svět v situaci, kdy nevidí úspěšnost, tak se dostává do depresí.“ (O1 7-8) Často se děje, že pro lidi na okraji společnosti se peníze stávají Bohem, předmětem radosti a zdroj potěšení. Člověk, který se pak ocitne v těžké životní situaci, by měl mít možnost obrátit se v první řadě na rodinu. „Jestliže ten táta jim není schopen v té krizové situaci, prostě je vzít za ruku, a nějakým způsobem je vést a vyvést z těch těžkostí, tak je to opravdu složitý.“ (O1 30-31) Dobrý život bez

závislostí předpokládá **dobré vzorce chování**, které je možné následovat. Prostředí sociálního vyloučení však trpí jejich nedostatkem. Z tohoto důvodu je třeba vzory v komunitě hledat a vytvářet. Důležitou hodnotou je v tomto přístupu **bezdlužnost a finanční zajištěnost**. Až v těchto podmínkách může člověk zamířit k „normalitě“, ve které se do této doby nepohyboval, a tento cíl udržovat. „Ta rodina prostě musí veškerou svoji energii, kterou má, soustředit na to řešení té situace, tak aby upravila své finanční podmínky.“ (O1 55-57)

Dobré vzory chování se mohou projevat skrze aktivity celé komunity (podpořené komunitním pracovníkem), představují pozitivní dopad. „Ony ty romský rodiny vidí, že se dá žít prostě normálně, že nemusíš žít pořád v dluhách a ten vzor pro člověka je vždycky hodně důležité.“ (O1 67-69) Důležitost vzorů v rodinách, ve společnosti umožňují člověku „**(...)v pokoji procházet těmi těžkostmi (...)**.“ (O114)

Bolest doby je charakteristická zúženým pojmáním lásky. Tento proces je chybou společnosti, ve které pak vzniká pocit bezmoci proti kultuře úspěchu bojovat. Naopak by se měla budovat taková společnost, ve které jsou si lidé rovni a této hodnotě vytváří prostředí. **Finance a zajištění rodiny v tomto procesu jsou základem pro dobrý život**. Zajištění je jistým druhem ochrany před lidmi, kteří na občanech (zvláště sociálně znevýhodněných) těží peníze. Takovýto svět destruuje vztahy v obci a bohatne na úkor svých občanů, kteří se postupně dostávají na dno.

Hodnotovým dobrem je zaměstnanost. „(...) to co je reálný, to jsou skutečně politický podmínky, ekonomický a sociální podmínky. Takhle všechno je prostředí, ve kterým žijeme, a my můžeme mít jednu věc ve svém srdci, ve své duši můžeme mít světlo, radost, pokoj (...)“ (O1 155-158) Závislost se zesiluje v prostředí sociálního vyloučení. Roli zde může hrát i mentalita – emocionalita, nemožnost dlouhodobě trpět a ustát vlastní bezmoc, která nemusí být reflektovaná. Křesťan na celý případ pohlíží z širší, socioekonomické perspektivy. Panuje zde také uvědomění, že komunita jako taková je svébytná a že **není možné ji upoutat na jedno místo a diktovat, jak má žít nebo být**. „Samozřejmě, my je nemůžeme obehnat ostnatým drátem, aby nemohli jít ven.“ (O1 180)

Sen o spokojené komunitě by se naplnil, pokud by „(...) lidi měli normálně práci, děti chodily do školy, kdyby do komunitního centra mohli skutečně chodit ze zálib, ze zájmu, aby měli opravdu radost, a nemuseli tuto opravdovou radost

substituovat radostí z drog a z alkoholu.“ (...) „ a aby rodiče pocítovali svoji hodnotu v tom, že užíví svoje děti.“ (O201-204) Cesta, jak toho dosáhnout, by mohla vést přes „přirozenou rovinou“ sociální práci. V nadpřirozené rovině **jde o to „dojít spásy (...)** a já jsem přesvědčenej o tom, že i když nevíme, jak vyřešit jejich věci, jejich zadluženost a já nevím co všechno, tak si myslím, když oni půjdou cestou dobra, nebudou krást, nebudou dělat žádný lumpárny, můžu dojít i s obrovským dluhem spásy a o tom jsem přesvědčenej.“ (O1 209-213)

Shrnutí O2: Boj s bezmocí

Linie rozhovoru zdůrazňuje podporu celé komunity. Výrazný je zde apel na zapojení komunity ve smyslu účasti na hledání způsobu řešení, zejména rodičů dětí. Brzdou jsou závislosti zakořeněné v komunitě, z čehož plyne bezmoc. Řešení závislostí by měli členové komunity hledat mezi sebou, vše za podpory komunitního pracovníka, na pomoc by měl přispěchat i odborník „zvenčí“. Cílem paradigmatu komunitní práce je v tomto případě dát prostor k vzájemnému učení a otevřenosti. V širší perspektivě jde o budování udržitelné komunity, která si poradí vlastními silami a zdroji.

Předpokladem účinné pomoci je dobrá znalost situace a skutečné potřeby rodiny, mladých lidí. (...) **aby mi o tom vyprávěli víc (...)** jestli je to trápí už dlouho, jestli ti kluci teď začali nebo kdo všechno je do toho zapojený.“ (O2 5-8) Řešení pozoruje v založení „podpůrných skupinek“, které by měly charakter svépomocných skupin. „Prostě, jestli je možné dávat nějakou podporu také těm, kteří přímo začali s těma drogama experimentovat.“ (O2 14-16) Nástrojem pomoci by se měla stát také **odborná pomoc** „(...) dát jim (rodičům) možnost setkat se s někým, kdo víc tomu tématu drog rozumí (...).“ (O1 20-21) a tím se zasadit o „**zvyšování kompetencí**“ v daném tématu.

Účast členů komunity a jiných lidí (na řešení) je součástí její strategie, hledá v nich **přirozený zdroj podpory**. „(...) Jako třeba Marcela, která možná to téma nemusí řešit ve svoji rodině, ale už se jí to dotýká třeba v rodině její ségry (...) a přitom by mohla dělat dobrou podpůrnou práci, nebyla by tím, kdo ruší, ale **tím, kdo podporuje**.“ (O 38-40) (...),**to téma by nemělo být tabu, ale mělo by se nějak v tom společenství uchopit** tak, aby i ostatní lidi, (...) které to zajímá a chtěli by v tom taky něco udělat (...).“ (O2 23-28) Komunitní pracovník „(...) by si měl všímat, že to ovlivňuje i ostatní lidi, nejen ty dotčený rodiny.“ (O2 91-92)

Realita drogové závislosti v komunitách vytváří bezmoc. Neexistuje vzor, **který by tyto závislosti odmítal**. Mezeru v postupu komunity vidí v její nulové zkušenosti se závislostmi bojovat. Mnoho let trvajících problém není řešen také proto, že je toto téma stále považováno za tabu. „(...) Jakmile se závislost týká dětí z komunity, (...) ta rodina je prostě nevyžene, neudělá žádnou razantní hranici, že to takto nebude.“ Pro místní lidi „je ta rodina natolik na výsost, že i když tam přicházejí prvky, které ji vlastně zabíjejí, takže to tam nechají žít.“ (O2 63-67) „strkají hlavu do písku“ je „**normální**“.

Komunitní pracovník má tabuizovaná témata otvírat. Od tématu rodiny se pozornost začíná směřovat ke konkrétní formě pomoci „**(...) pomáhat jim, aby se o tom více dozvěděli, to je nějaký učení**, aby o tom mohli mluvit více mezi sebou (...).“ (O2 116-117) **Členové skupiny tím mohou dostat prostor jak si vzájemně naslouchat a příležitost učit se skrze zkušenost druhých**. K tomu patří také bezpečné místo, kde mohou v klidu přemýšlet a „(...) učit se přitom novým věcím, které by jim mohly pomáhat i ve vztahu k dětem, který ty drogy berou (...)“. V důsledku tohoto procesu je pozornost obrácena zpět k rodičům, kteří mají hlavní hlas a autoritu.

Strategie paradigmatu komunitní práce směřuje v tomto případě **k učení a k dlouhodobě udržitelnému výsledku, skrze iniciativu zevnitř**. „Rodiče se něco naučí, děti se něco naučí (...)“. (O133-134) Cílem podpory je **dát lidem moc** s danou situací něco dělat. Téma drog je neseno bezmocí. Zásadní roli v řešení hraje budování vztahu důvěry mezi komunitním pracovníkem a člověkem, popř. členy komunity.

Shrnutí O3: Cesta z gheta

Rozhovor začíná odkázáním na odbornou pomoc, zaměří se na zapojení členů rodiny, širší komunity, odkazuje na využívání venkovních zdrojů a zdůrazňuje potřebu začleňování. Zacyklenost závislostí v komunitě by měla být přetržena vyjmutím této patologie z komunity – poskytnutím nového pohledu na život, skrze nové zkušenosti získané mimo komunitu.

Prvním krokem k řešení situace je zkontaktování rodin s **odborníky, „(...) kteří se problematikou zabývají (...)** takže pravděpodobně Kotec⁴⁶, popřípadě K centrum v Karlových Varech, kam bych nabídla doprovod našeho pracovníka, s tím, že bych

⁴⁶ Jedná se o neziskovou organizaci, která na území Karlovarského kraje poskytuje sociální služby.

popřípadě nabídla doprovod i na tu první intervenci do Kotce (...)“ Důraz je kladen na propojování venkovních zdrojů. „Vzhledem k tomu, že v těch rodinách působí naše služba, tak tam nabídnout doprovody a nějakou pomoc, vlastně ne po té odborný stránce, protože to opravdu není naše parketa, ale po té stránce logistický, podpory a tak podobně.“ (O 26-29) **Další krok směřuje k definování potřeby člověka (...)** „vše záleží na zakázce rodiny, jejich představách, potřebách (...).“ (O3 31-32). Postup garantuje odborný přístup poskytovatele služby: „A to už je zase otázka toho, že se musí udělat patřičný individuální plán, tak, aby to co nejlépe nasedalo na potřeby toho člověka, nebo té rodiny, v tomto případě.“ (O3 36-38)

Účast komunity na řešení případu je možná. „(...) protože tato komunita je s rodinnými vazbami, tak si dokážu představit, že by „(...) se se souhlasem těch rodičů, a záleží na tom velmi, (...), **jestli by stáli o to, zapojit tu komunitu skrze rodinnou konferenci**“⁴⁷. V tomto případě by se situace dala „(...) řešit v podstatě jako problém, kterež vlastně tu rodinu nějakým způsobem jakoby stmeluje.“ (O3 48-50) V této části zvoleného postupu je zdůrazňován nástroj vzájemné výpomoci, který má komunitní charakter. Do řešení případu by mohla být **zapojená také část rodiny či komunity skrze určitou formu „pozorování, dohledu“**. „(...) Hele, máte kluky ve sklepě, běžte se tam podívat, kdo ví, co tam vyvádějí.“ (O3 78-79) Řešení, které vychází z centra komunity, je možné považovat za efektivnější a méně nákladné. Zároveň jde o přímé řešení, které odkazuje na otevřenost v komunitě.

Nenormality jsou označovány za normality. Právě tento pohled vnáší do navrhovaného řešení značný konflikt. Největším limitem v celém řešení je „zacyklenost“ závislostí. Jde o důsledek **chybějících vzorů**. Řešení této problematiky je směřováno na **vyjmutí člena z komunity a získávání nových zkušeností „zvenčí“**. Takováto zkušenost člověku nabídne jiné pohledy, možnosti, „rozšíření obzorů“, „možnost mít srovnání a volby, kterou chtějí jít cestou“. Dalším limitem v začleňování je Komunitní centrum⁴⁸ uprostřed vesnice. „Postavit centrum ve vyloučené lokalitě znamená, že místo, aby se ti lidi snažili dostat do společnosti, začleňovat se, tak tady

⁴⁷ Jde o inovativní model sociální práce s ohroženou rodinou. Tato metoda přináší postupy, které umožňují aktivizovat vlastní rozhodování a zdroje vedoucí k řešení. Podporuje a zplnomocňuje rodinu (nukleární i širší) v tom, aby si v první fázi řešení svého problému uměla pomoci sama a využila k tomu to nejpřirozenější: možnosti, síly a zdroje celé rodiny a širšího okolí, využívá tak přirozených vazeb komunity.

⁴⁸ Komunitní centrum – sídlo organice, místo poskytování služeb, jiných aktivit dětí, mládeže či celé komunity.

zůstanou v tom komunitním centru.“ (O3 158-160) Lidé se tak dostávají z jednoho vyloučení do druhého. „Takže je z mého pohledu potřeba pracovat na tom, aby se z toho stalo centrum, kam budou jezdit lidi zvenčí.“ Dodává, že to je princip komunitních center (...)“že se to tam míchá.“ (O3 165-168) Tento směr hodnotí jako sociální začleňování.

Chybný proces začleňování může jedince, lidi, celou komunitu „srazit zpátky, protože oni tady mají všechno, co potřebují k tomu kulturnímu životu, kterej je pro ně velmi důležitěj (...). A teď oni to mají všechno tady.“ (O3 179-182)

Kroky tohoto postupu směřují k cíli sociální práce, za který je považována pomoc, podpora a zamezení šíření sociopatologických jevů. V tomto případě, kdy se v komunitě tyto patologie objevují, je cílem také její ochrana.

DISKUZE

Cílem diskuze je poskytnout nadhled na poznatky a výsledky, které byly zaznamenány v celém průběhu tvorby této práce. V diskuzi se pokusím pojmenovat zásadní úskalí tvorby práce, vlastní limity, ale i přednosti, které do této práce přinesla například moje vícestranná role⁴⁹.

1. Hledání participace vedlo přes komunitní práci

Ohledávání participace přichází s vlastní praxí. Navzdory tomu, že je tento princip zdůrazňován již v prvních ročnících oboru sociální práce, jeho naplňování v praxi pro mne není jednoznačné. V době, kdy jsem začala pátrat po participaci, tj. když jsem si začala uvědomovat její důležitost a nedostatek, jsem se na zkušenost s tématem začala doptávat sociálních i humanitárních pracovníků, misionářů a některých teologů. Zajímalo mě, zda a jak se s participací setkávají oni. Až zde si uvědomuji, že diskuze o formě zapojování lidí ve společnosti jsem v minulosti vedla s řadou lidí, jež nejsou spojováni s pomáhající profesí (ředitel školy, učitelka, stavebník, aktivistka v oblasti životního prostředí a rozvojové spolupráce, dobrovolník, rodič/rodiče, politik, aj.). S těmito lidmi jsem však nehovořila o komunitní práci, jak jsem se vždy domnívala, ale o hodnotách, způsobu života, který je jim přirozený – o jejich účasti na životě ve společnosti.

2. Rozpletení paradigmat

Vstupní myšlenkou pro toto téma se mi stala praxe, pozdější práce, její průběžná reflexe v organizaci Český západ, kterou v průběhu let přímo i nepřímo sdílím, jak se svojí vedoucí práce, tak i s lidmi, kteří nejsou s činností organizace v kontaktu. Jejich (někdy méně, jindy více příjemné) otázky mi poskytují nadhled, který mi pomáhá hledat si vlastní směr. Jakkoli se totiž v této práci snažím vyhnout hodnocení, je třeba zmínit, že samotné téma participace mě zaujalo například také skrze otázky, které si kladu v souvislosti s poskytováním sociálních služeb.

Pojmenování paradigmat vznikalo v průběhu vstupní konzultace této práce za pomocí nezaujatého pohledu studenta ETF UK. Moje dilemata, jež reflektovala různost

⁴⁹ Moje role zaměstnance mi ztěžovala mít nad celým procesem práce a prací samotnou nadhled.

přístupů v činnosti organizace, rozpletl skrze jejich pojmenování. Výběr respondentů byl pak stanovován dle vlastní zkušenosti s danými osobnostmi a dále pak s přihlédnutím k jejich dosavadní či aktuální zkušenosti v organizaci.

3. Sociální začleňování nebo paradigmatata dosahován rovnosti?

V procesu tvorby práce jsem se postupně dostávala k různému porozumění cíle sociálního začleňování. Navzdory tomu, že cíl paradigmat jsem nejdříve hledala v sociálním začleňování, skrze teorii se ukazovalo, že uvedená paradigmatata pomáhání směřují k rovnosti (viz kapitola Paradigmatata dosahování rovnosti). Tento koncept pak zásadně proměnil analýzu rozhovorů a zprvu černobílý pohled na jednotlivé představitele a jejich směr. Podobně o tom (ač nepřímě) hovoří představitelé misie. „(...) Sekulární svět, když nevidí úspěšnost, tak se dostává do depresí – jako člověk, protože očekává, že nějakým způsobem bude v tom světě úspěšněj, a řek' bych, že ty cesty úspěšnosti jsou předem definovaný. A ten, kdo nestoupá po těch schodech nějakým způsobem vzhůru, tak může mít pocit opravdu zmaru a možná bezvýchodnosti.“ (O1 7-11)

4. Rovnost a participace v moderní společnosti, cesta k anarchismu

Podle Chomského má být kapitalismus a státní autoritářství nahrazeno rovností, solidaritou a spoluprací. „Autorita a moc se musí rozpustit tím, že bude decentralizována a demokratizována.“ Toto se může dít např. v rámci participativní demokracie na tzv. libertariánském socialistickém základě (autor mluví o tzv. komunitaristických snahách). Chomsky tím dokládá, že moderní společnost má prostředky na to, aby nezaměstnanost a vykořisťování odstranila. Anarchistický koncept vládnutí, který prosazuje, se projevuje ve snaze osamostatnění samosprávy například participativními rozpočty, podobně také v obnově vyloučených lokalit, v pedagogice, zdravotní péči, domobraně, samozásobitelství, justici a právu nebo sdílení znalostí a informací. Ve svých úvahách hovoří o anarchismu, který vychází ze zpochybňování mechanismů, ve kterých se pohybujeme. Podle Chomského je jedinou dobrou cestou zpochybňování vlastní vlády a kultury. „Úsilí anarchistů směřuje k samosprávné společnosti a maximalizaci osobních svobod. Anarchismus můžeme chápat jako široký proud zahrnující občanské aktivity, kritické analýzy a hledání alternativ, jakožto i samotné anarchistické organizace“. Americký myslitel Chomsky na anarchismu oceňuje: „Ty tendence v anarchismu, které jsem vždy považoval za velmi přesvědčivé,

chtějí vysoce organizovanou společnost, která by v sobě integrovala mnoho různých druhů struktur (pracoviště, společenství, a další rozmanité podoby dobrovolné spolupráce), ale ovládaných participanty, nikoliv někým dávajícím seshora jménem svého postavení rozkazy (ovšem opět s výjimkou tehdy, když lze ospravedlnit autoritu, jak tomu bývá někdy u nahodilých případů).“ Tuto úvahu přidávám do diskuze, která předznamenává otazník nad možnými směry české politiky.⁵⁰

5. Praktická část

Praktická část práce nepřinesla přesná pojmenování strategií, ale spíše pojmenovala témata, která participaci zabraňují. Z reflexe shrnutí je na tomto místě třeba zdůraznit, že se v přístupech vytrácel samotný důraz na komunitu a její kulturu. Důrazně se zde ukazovala praxe využívání externích zdrojů, namísto vycházení z potřeb (jak by tomu mohlo být u komunity) Všechna shrnutí reflektují do velké míry bezradnost, která se promítá v otázce dobra. V závěru vidíme, že strategie participace buď není přítomná v řešení, je obsažena nějakým způsobem, ale v žádném z příkladů není uchopena radikálně, zcela. Toto pozorování není hodnocení. Jde pouze o konstatování a zdůraznění toho, že snahy participace mohou a jsou vykládány různě, vždy podle toho, z jakého východiska pochází (jde-li o člověka), z jaké antropologie daný přístup čerpá (pakliže jde o metodu práce).

⁵⁰ Tyto úvahy vychází z článku Otakara Budeše v Deníku referendu, <http://denikreferendum.cz/clanek/18128-anarchista-chomsky-vola-po-samosprave>

ZÁVĚR

Cílem této práce bylo zjistit, jaké jsou strategie participace u jednotlivých paradigmat pomáhání. Teoretická část nám pomohla porozumět tématu, vyhledat jeho teoretický základ. Filozofie a teologie nás přesvědčila o tom, že účast je základním pojmem v metafyzice a ve vztahu Boha k člověku. Politika zdůraznila účast, povinnost člověka účastnit se na životě obce, skrze pojetí demokracie vysvětlila, jakými způsoby je možné zapojování prosazovat.

Participace je zásadním pojmem v pomáhajících profesích, v zahraniční spolupráci, tuzemské sociální práci, jde o princip, který zajišťuje příjemcům pomoci, klientům, ale i sousedům, že se mohou účastnit rozhodování, být součástí. Co jim však ne vždy zajistí, je, že se mohou stát rovnoprávními členy. Participace tedy předpokládá rovnost.

Teoretici Bandit a Shaw varují, že používat teorie zmocnění (empowermentu a emancipace) ve vztahu ke konceptu zapojování a participace uživatelů je zavádějící. Podle Bandita i další autoři varují, že moc je fenomén, který nemůže být někomu dán, ale je něčím, co si jedinec (nebo skupina) vždy musí vzít sám (sami). V organizaci Český západ, o.p.s., která poskytla svým jedinečným posláním inspiraci pro tuto diplomovou práci a následně i předmět zkoumání, se prolínají tři paradigmat, tři přístupy k tomu, jak dosáhnout maximální samostatnosti a nezávislosti lidí, kterým je pomáháno. Specifika těchto paradigmat a různorodost jejich vnímání participace jsou nejprve popsány na základě dostupné literatury a následně pak zkoumány v části praktické.

Praktická část tedy na základě výpovědí představitelů vybraných paradigmat zkoumá strategie participace. Nekonkrétnost těchto strategií ukázala, že zásadní věcí je u všech přístupů nejprve určitá míra kritické sebereflexe a odklon od vlastní víry. Participativní přístup vyžaduje také umění práce s vlastní mocí. Ve výsledcích šetření se také zdá, že všechny tyto strategie vyžadují určitou míru radikálnosti, zejména v misijním přístupu.

Paradigma misie spočívá v doprovázení lidí, kteří jsou na okraji společnosti, a v „nesení naděje Krista mezi lidmi“. Doprovázení má mít trvalý charakter. Podle jistého misionáře, být misiologem v 21. století znamená být učencem a lídrem učící se

komunity – někdo, kdo může církev vykládat, nechat se vést Duchem, učit se z chyb a experimentů, které před ním stojí. Církev by měla být učící se organizace, ve které jsou lidé na všech úrovních zmocňování.

Komunitní práce má až příliš mnoho směrů, vizionářů, vykladačů a metod, které ji na jedné straně činí rozmanitou a na straně druhé dávají příležitost kumulovat neuchopitelné přístupy moci a vlivu. Sociální služby volí zatím strategii začlenění, která poskytuje různé formy pomoci, které namísto příčin – začleňování – řeší důsledky – vyčleňování.

Závěrem je třeba dodat, že téma participace implikuje velké množství otázek, výzev, které jsou spojené s potřebou dalšího studia a hledání. Na poli misiologie může jít o sdílení dobré praxe, v oblasti sociálních služeb zase o studium kritické sociální práce a v oblasti komunitní práce o důraz na komunitu a její kulturu.

ANOTACE

Diplomová práce, která nese název Participace u misiologie, komunitní práce a sociálních služeb si klade za cíl zjistit, jaké jsou strategie participace u vybraných paradigmat pomáhání (uvedených v názvu). Práce je rozdělena na dvě části. Teoretická část se zaměřuje na vymezení pojmu participace v její aplikaci. Věnuje se porozumění participace, neboli účasti skrze vědní disciplíny jako je filozofie, teologie a politika. Druhá kapitola teoretické části – Paradigmata dosahování rovnosti - vysvětluje, jak cíl těchto paradigmat souvisí s rovností a sociálním začleňováním. Navazuje pak vylíčení toho, jak se participace v těchto směrech aplikuje.

Ve výzkumné části práce je čtenář seznámen s třemi představiteli paradigmat, které spojuje zkušenost s činností v jedné organizaci. Skrze interpretaci rozhovorů se čtenář v závěrečné části práci seznamuje se strategiemi participace užívanými představiteli jednotlivých paradigmat.

ANOTATION

Diploma thesis called Participation in missions, community work and social aims to find the strategies of participation in selected paradigms of helping (named in the title of thesis). The thesis is divided into two parts. Theoretical parts is concentrated on the definition of term of participation and its application. It is dedicated to understanding of participation through scientific fields like philosophy, theology and politic. The second chapter of theoretic part – The Paradigms of achievement of equality – explains the connection between the goal of the paradigms and equality and social inclusion. It s followed by description of application of participation in these approaches.

Practical part introduce s three representatives of three different paradigms. All representatives have common experience with work in one organization. Through the interpretation of dialogs the last part describes the strategies of participation used by representatives of the paradigms.

POUŽITÉ ZDROJE

- Ambros, P. (2011). *Laik a jeho poslání, mučednictví, svědectví*. Olomouc: Refugium.
- Anderegg, I. (1992). *Introducción a la teología de Tomás de Aquino*, Buenos Aires: nakladatelství neznámé.
- Bandit, R. (2015): *Participace jako nástroj změny zdola* [online]. Dostupné z: 10.6.2016 z <http://socialninovinky.cz/>
- Barrett, G., Sellman, D., Thomas, J., (2014). *Interprofessional Working in Health and Social Care, Professional Perspective*. Macmillan: Palgrave Macmillan.
- Baroš, J. (2005): *K základům koncepce spravedlivé polis u Platóna a Aristotela* [online]. Dostupné z: 5.5.2016 <http://www.distance.cz/rocnik-2005/3-cislo/k-zakladuam-koncepce-spravedlive-polis-u-platona-a-aristotela>
- Baštecká, B., Mach J. a kol. (2015a). *Klinická psychologie*. Praha: Portál.
- Baštecká, B. (2015b). *Sociální zodpovědnost péče o duševní zdraví, aneb jedem do Afriky, jedem do Zimbabwe*. (Seminář k 20 letům působení Péče o duševní zdraví, Pardubice, 24.9.2015, archiv autorky)
- Baštecká, B. (2013). *Psychosociální krizová spolupráce*. Praha: Grada.
- BIBLE, *Písmo svaté Starého a Nového zákona*: český ekumenický překlad. 6. vyd., Praha: Biblická společnost, 1992
- Blahetová, K. (2015). *Prohlubování demokracie na lokální úrovni. Občanská participace v Utrechtu* (magisterská práce). Praha: Karlova Univerzita.
- Buechler, S. M. (1990). *Womens movement in the United States: Woman suffrage, equal rights, and beyond*. New Brunswick, New York: Rutgers University Press.
- Corbet S., Fikkert B. (2012). *Keď pomoc škodí*. Bratislava: Porta Libri.
- Beresford, P., Croft, S (1992). *The politics of participation*. Critical Social policy 35.

- Černý, P. (2006). *Kristovo dílo spásy jako základ a imperativ misie, aktivity Světové rady církví*. Brno: Nakladatelství L. Marek
- Drhová, Z., Ledinská, S. (2014). *Metodika občanské společnosti a rozvoj sousedství v sociálně vyloučených lokalitách*. Praha: Agentura sociálního začleňování.
- Fronek, J. (2000). *Velký česko-anglický slovník*. Praha: LEDA.
- Gelder, C. V., (2013). *The future of the discipline of Missiology: Framing current realities and future possibilities*. *Missiology: An International Review*, 39-52.
- Hartl, P., Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- Hábová, V. (2012). *(Kontra)revoluční změny v soudobém kapitalismu: Od zrušení osobní závislosti pracovníka, přes participaci, k jeho emancipaci nebo k novému nevolnictví? Systémové alternativy kapitalismu*. Praha: Ekumenická akademie Praha.
- Havrdová, Z. (2015). *Sešit sociální práce 2/2015. Role sociálního pracovníka v komunitní práci*. Praha: MPSV ČR.
- Havrdová, Z. (2015). *Organizační kultura v sociálních službách jako předmět výzkumu*. Praha: FHS UK.
- Kábrt, J. a kol. (1957). *Latinsko český slovník*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Kompendium Katechismu katolické církve - Katechismus v otázkách a odpovědích*. (2006). (z italské verze přeložil Josef Koláček) Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Krebs, V. (2007). *Sociální politika*. Praha: Aspi.
- Kostlán, F. (2014). *Papež František se velmi fundovaně zastal Romů* [online]. Dostupné 20.4.2016 z: <http://denikreferendum.cz/clanek/18211-papez-frantisek-se-velmi-fundovane-zastal-romu>.
- Havrdová, Z. (1998). *Překročit zdi, lidé ze Stolpinova si berou na starost svou komunitu*. Praha: Osmium.

- Havrdová, Z., Kosová, J. a kol. (2013). *Metodika komunitní práce. Mít život ve vlastních rukou*. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy.
- Hrubeš, K. (2013), *Rozhodujeme o svém městě*. Praha: Ekumenická akademie Praha
- Biskup Pavel*. (1965). *Christus Dominus, dekret II. Vatikánského koncilu o pastýřské službě biskupů v církvi*.
- Bandit, R. (2015). *Etický kodex jako nástroj podpory řešení etických dilemat sociální práce*. Sešit sociální práce 4/2015. Praha: MPSV ČR.
- Sanctus Thomas Aquinas (1950). *In Librum beati Dionysii de Divini Nominibus*. Marietti: Romae. (soukromý překlad, Damián Jiří Škoda)
- Juráčková A., (2014). *Potřebuje komunitní práce teorii?* (diplomová práce). Praha: Karlova univerzita.
- Kaplánek, M. (2002). *Teologie laikátu. (přednášky)* [online]. Dostupné 5.5.2016 z: https://www.google.cz/search?q=POSTAVEN%C3%8D+LAIK%C5%AE+VE+ii+VATIK%C3%81NSK%C3%89M+KONCILU&ie=utf-8&oe=utf-8&gws_rd=cr&ei=zoQsV5iaIML7aZuHj9gM#q=POSTAVEN%C3%8D+LAIK%C5%AE+VE+II.+VATIK%C3%81NSK%C3%89M+KONCILU
- Karotempler, S., Kroeger, J., González, F.. (2000). *Nasledovanie Krista v misiách, príručka misiológie*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha.
- Klimková, I. (2015). *Možnosti a úskali využívání místních kapacit v zahraniční pomoci nestátních neziskových organizací (diplomová práce)*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc.
- Martínek M. (1999). *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. Praha: Jabok.
- Müller, K. (2012). *Politická sociologie: politika a identita v proměnách modernity*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- St. Mungo. *About us* [online]. Dostupné 6.6.2016 z: <http://www.mungos.org/>.

Sphere Project (2011). *Humanitarian charter and minimum standards in humanitarian response*. Geneva: The Sphere Project

Machula, T., Filip Š. M. (2010). *Tomismus čtyřiaadvaceti tezí*. Praha: Krystal OP, s.r.o.

Mareš, P. (2003). *Sociální exkluze a inkluze*. Sociální práce, č. 1/2003, s. 65-75.

Martínek, C. (1998). *Cesta k solidaritě*. Svitavy: Trinitas.

Matoušek, O. (2008). *Slovník sociální práce*. Praha: Portál.

Matoušek, O. (2011). *Sociální služby*. Praha: Portál.

Minkler, M. (2012). *Community Organizing and Community Building for Health and Welfare*. New Brunswick: Rutgers University Press.

MPSV ČR (2016): *Sociální začleňování* [on-line]. Dostupné 15.6.2016 z:
<http://www.mpsv.cz/cs/9078>.

MPSV ČR (2016): *Sociální služby* [on-line]. Dostupné 15.6.2016 z:
<http://www.mpsv.cz/cs/18661>

Portál o participačním rozpočtu (2016): *Participativní rozpočet* [on-line]. Dostupné 20.6.2016 z: <http://www.participativnirozpocet.cz/>

Právo na dětství http (2016): *Rodinné konference* [on-line]. Dostupné 19.6.2016 z:
[//www.pravonadetstvi.cz/ukoncene-projekty/systemova-podpora-procesu-transformace-systemu-pece-o-ohrozene-deti/aktivity-projektu/rodinne-konference/](http://www.pravonadetstvi.cz/ukoncene-projekty/systemova-podpora-procesu-transformace-systemu-pece-o-ohrozene-deti/aktivity-projektu/rodinne-konference/)

Sanctus thomas aquinas, (1950). In *Librum beati Dionysii de Divini Nominibus*, Marietti, Romae, (z lat. byl pořízen soukromý překlad)

Opatrný, A. (2006). *Cesty pastorace v pluralitní společnosti*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.

Opatrný, M. (2013). *Sociální práce a teologie, inspirace a podněty pro sociální práci a teologii*. Praha: Vyšehrad.

- Oxfam International (2009). *Collaboration in crises: Lessons in Community Participation from Oxfam International Tsunami Research Program* [on-line]. Dostupné 9.6.2016 z: <http://www.oxfamamerica.org/static/oa3/files/collaboration-in-crises.pdf>.
- Pichvord M., Henderson P. (2008). *Making spaces for Community Development*. Bristol: Policy Press.
- Quitt, Z., Kucharský P. (1992). *Česko-latinský slovník*, Státní pedagogické nakladatelství Praha, 1992.
- Rahner, K., Vorgrimler H. (1996). *Teologický slovník*. Praha: Zvon.
- Rouner, L. (1991). *On Community*. Notre Dame: University of Notre Dame Press
- Sartori, G. (1993). *Teória demokracie*. Bratislava: Archa.
- Schuringa, L. (2015). *Conference Participative Approaches in Social Work*, Ostrava, 17 September 2015
- Slim, H. (2008) *The Grammar of Aid: Reflections on Oxfam's Use of Participatory Research After the Tsunami*. Oxford.
- Smith, R. (2008). *Power and Social Work*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Svoboda, D., T. (2010). *Tomáš Akvinský O separovaných substancích*. Praha: Krystal OP, s.r.o.,
- Sousedík, P. *Pseudo-Dionysius Areopagita a pojetí Dobra konference* [on-line]. Dostupné 6.5.2016 z: <http://oslikzeshreka.blog.com/2010/03/07/pseudo-dionysius-areopagita-a-pojeti-dobra/>.
- Tomeš, I. (2015). *Sešit sociální práce*. Praha: MPSV ČR.
- Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. Listina základních práv a svobod* [on-line]. Dostupné 19.6.2016 z: <http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

United Nations. (2010). *Analyzing and measuring Social Inclusion* [on-line]. Dostupné 6.5.2016 z: <http://www.un.org/esa/socdev/publications/measuring-social-inclusion.pdf>

The world Bank Participation Source Book [on-line]. Dostupné 6.5.2016 z: 996
http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/IW3P/IB/1996/02/01/000009265_3961214175537/Rendered/PDF/multi_page.pdf *Zákon o Sociálních službách. Zákon č. 108/2006 Sb. v účinném znění ke dni 14.3.2006*

Zscheille, C. (2013). *Forming and restoring Community in a Nomadic World*. *Missiology: An International Review*, 42, 36-48.

PŘÍLOHY

Tato část práce obsahuje celkem tři přílohy označené číslem 1-3. Každá příloha se skládá z přepisu rozhovoru s účastníkem výzkumu a informovaného souhlasu.

Každý z účastníků je v hlavním popisu přílohy označen zkratkou O1-O3, (Osobnost 1 – Osobnost 3). V samotných prepisech jsou pak osobnosti uvedeny pod stejnou zkratkou, výzkumníci náleží iniciála A.

Informační souhlas obsahuje informační list a potvrzení o souhlasu. Kopie celého souhlasu je umístěna hned za přepisem rozhovoru dané osobnosti.

Příloha č. 1

INFORMOVANÝ SOUHLAS - INFORMAČNÍ LIST

Podklady pro rozhodování o sběru, zaznamenání a zpracování informací, získaných v průběhu výzkumného rozhovoru pro účely diplomové práce.

Informovaný souhlas obsahuje dvě části: informační list a souhlasné prohlášení.

Úvodní informace

Vážená paní

jsem studentkou magisterského studia Mezinárodní humanitární a sociální práce na Cyrilometodějské teologické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci (CMTF UPOL) a píšu diplomovou práci (DP) s názvem *Participace u misiologie, komunitní práce a sociálních služeb*.

Ráda bych Vás tímto požádala o souhlas se sběrem, zaznamenáním a zpracováním informací pro výzkum v rámci této práce, který si klade za cíl zjistit, jaké jsou strategie participace u tří vybraných paradigmat užitých při pomáhání v rámci vyloučené obce.

Sběr bude proveden formou rozhovoru nahrávaného na mobilní přístroj LG. V průběhu rozhovoru Vám položím nejméně tři otázky. Rozhovor doslovně přepíšu a uvedu ho v přílohách diplomové práce. Zpracuji ho do kategorií, z nichž pak budu odpovídat na předem stanovené výzkumné otázky.

Dobrovolná účast

- Váš souhlas se spoluprací na této výzkumné práci je plně dobrovolný

Výzkumný postup

- rozhovor bude nahrán na mobilní přístroj LG a následně uchován v soukromém PC
- v průběhu rozhovoru Vám položím nejméně tři otázky
- praktická část DP bude obsahovat krátký medailon o Vaší profesi a práci, která souvisí s cílem DP

- rozhovor bude doslovně přepsán a dále zpracován do kategorií, z nichž vytvořím příběh s odpovědí na ústřední otázku DP
- celý přepis rozhovoru bude uveden v Přílohách DP

Trvání

- délka rozhovoru bude přizpůsobena Vaším časovým možnostem, minimální čas rozhovoru je odhadován na délku 30 minut
- informace od Vás získané budou zpracované k 23. 6. 2016

Náhrady

- bude Vám předána malá pozornost ve formě nefinančního daru

Důvěrnost záznamů

- jména osob uvedených v rozhovoru budou anonymizována
- v případě, že bude tato DP úspěšně obhájena, budou výsledky tohoto výzkumu (jako součást DP), k dispozici na CMTF UPOL a volně přístupné na internetu, na základě Vašeho požadavku (ústní domluvy) může být přepis našeho rozhovoru zatajen

Seznamování s výsledky

- výsledky výzkumu Vám mohou být poskytnuty na vyžádání (e-mailem, popř. osobním doručením), nejdříve 23. 6. 2016, v den odevzdání DP
- výsledky výzkumu budou nejdříve předány na studijní oddělení CMTF UPOL a dále s nimi bude seznámena vedoucí práce a oponent DP

Právo odmítnout nebo omezit účast

- spolupráci se mnou můžete kdykoliv i bez udání důvodu odvolat

Možnosti kontaktu

- v případě otázek mě můžete kontaktovat
 Jméno a příjmení: Anna Juráčková
 Adresa: Pusty 3, Brno 642 00
 E-mail: jurackova.anna@gmail.com
 Tel. číslo: 734 499 958
- v případě dalších dotazů se můžete spojit s PhDr. Bohumilou Bašteckou, Ph.D., vedoucí diplomové práce
 Jméno a příjmení: PhDr. Bohumilá Baštecká, Ph.D.
 Evangelická teologická fakulta Univerzity Karlovy
 Černá 9 Praha 115 55
 E- mail: bastecka@etf.cuni.cz
 Tel. číslo: 776 027 468

INFORMOVANÝ SOUHLAS – SOUHLASNÉ PROHLÁŠENÍ

Prohlášení účastnice výzkumu

Výše uvedené informace mi byly přečteny. Měla jsem možnost se ptát a každá otázka, kterou jsem položila, mi byla zodpovězena k mé spokojenosti.

Byla jsem plně informována o spolupráci, účelu a rozsahu sbíraných informací a rozumím stanovenému cíli práce.

Dobrovolně souhlasím s účastí na výzkumné části této diplomové práce.

Účastnice výzkumu:

Podpis účastnice výzkumu:

Datum: 10. 6. 2016

Prohlášení výzkumnice

Přečetla jsem informační list budoucí účastnici výzkumu a ujistila jsem se, jak nejlépe dovedu, že účastnice rozumí, jak budeme postupovat:

1. proběhne nahrání rozhovoru, při němž budou účastníci položeny nejméně tři otázky
2. informace budou zpracovány a výstup této výzkumné části bude součástí Praktické části diplomové práce
3. doslovný přepis rozhovoru bude přiložen do Příloh diplomové práce

Potvrzuji, že účastnice měla příležitost se ptát se a že všechny ji položené otázky o výzkumu jsem zodpověděla správně a korektně, jak nejlépe dovedu.

Potvrzuji, že nebyla k souhlasu donucena a že souhlasila svobodně a dobrovolně.

Kopie informačního listu a potvrzení o informovaném souhlasu byly účastnici poskytnuty.

Výzkumnice: Anna Juráčková

Podpis výzkumnice:

Datum: 10. 6. 2016

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru s O2

- 1 A: Představte si, že za Vámi přijdou rodiče dvou chlapců z Dobré Vody s tím, že se
2 jejich synové zaplétají do skupiny, která experimentuje s drogami – kouří marihuanu,
3 zkouší pervitin. Jdou za Vámi jako za „duchovním“, jak jsme si již říkali, hovoříme zde
4 o misijním rozměru práce. Jaká bude Vaše reakce?
- 5 O1: Ten misijní rozměr toho působení se vztahuje v těchto případech, ani ne tak na
6 obracení na víru, ale na to být s nimi jako člověk, který vírou žije. Je důležitý přinášet
7 jim naději, kterou ten sekulární svět často nemá. Protože sekulární svět v situaci, kdy
8 nevidí úspěšnost, tak se dostává do depresí, jako člověk, protože očekává, že nějakým
9 způsobem bude v tom světě úspěšnej, a řekl bych, že ty cesty úspěšnosti jsou předem
10 definované. A ten kdo nestoupá po těch schodech nějakým způsobem vzhůru, tak může
11 mít pocit opravdu zmaru a možná i bezvýchodnosti. Takže člověk věřící, kterej je v
12 tomhle prostředí, tak je důležitý právě nést tu naději Krista mezi lidi. Nejde o to, za
13 každou cenu křtít, i když Romové jsou rádi pokřtěný, ale je důležitý skutečně je
14 doprovázet. Aby s nima byl někdo v jejich bolestech, v jejich starostech, v jejich
15 bezvýchodnostech, kterej má v sobě pokoj Kristův, jako to si myslím, že je pro ně
16 obrovsky důležitý. Jak říkal Charles Foucault: „Nikoho jsem nepokřtil, ale celou dobu
17 jsem byl s nimi.“ To si myslím, že tenhle jakoby rozměr misijní je pro tyhle sociálně
18 vyloučený lokality hrozně důležitý, protože člověk, který žije na pokraji bídy, tak těžko
19 má nějaký vzletný myšlenky jako o Bohu a já nevím, co všechno. Krásně to zase
20 vyjádřil, já nevím jak se jmenoval, Jezuita, který byl asi 16 let v gulagu a ten říkal: „V
21 situaci, kdy vám jde o život a kdy vám jde skutečně jenom o to, abyste získal kousek
22 chleba, abyste přežil, tak se vám chleba stává Bohem“ Já to viděl, že skutečně Bohem
23 pro ně jsou ty peníze, který jim vyřeší těďko okamžitě tu situaci anebo to, aby měli co
24 jíst. To jsou opravdu jaksi podobný reakce lidí, který se dostanou na tuhle hranici bídy.
- 25 A: A když přijdou ty rodiče a vlastně vás požádají o tu pomoc, protože mají strach o ty
26 svoje kluky, tak ten způsob té pomoci, nebo toho, co byste udělal nebo jim navrhl, se
27 zakládá na tom, o čem jste mluvil? Že by to bylo doprovázení?
- 28 O1: Já si myslím, že to nejpodstatnější je, že ten, pracovník Českýho západu tam s nima
29 není pořád, a to co má přinést ten pokoj světlo, ty východiska, to musí být rodina,
30 jestliže ty děti se neumí opřít o svoji rodinu, jestliže ten táta jim není schopen v tej
31 krizovej situaci, prostě je vzít za ruku a nějakým způsobem je vést a vyvézt z těch
32 těžkostí, tak je to opravdu složitý. Myslím si, že první je opravdu rodina a ta práce s tou
33 rodinou je důležitá v tom smyslu, aby ta rodina byla tou největší oporou pro ty děti, ale
34 ono se to dobře říká, jako. Těďko třeba konkrétně se mi líbí, jak se posunula ta situace u

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru s O2

35 Pavly v jejich rodině, tam si myslím, že skutečně oni se nějakým způsobem staví na
36 vlastní nohy. Karel je zaměstnaný, Pavla je zaměstnaná, najednou oni vidí, že před
37 nima jsou obrovské dluhy, ale jsou schopný nějakým způsobem všechny ty dluhy třeba
38 splácet a mají vidinu, že můžou uplatit základní věci a to si myslím, že pro ně je
39 důležitý, protože když jsem se díval třeba do struktury dluhu, jo. Tam když jsem se
40 díval na ty jednotlivé exekuce, který tam jsou, tak ty obrovské částky, desetitisícový,
41 vznikaly z půjčky třeba 1200 Kč na pojištění auta. A ta lumpárna je v tom, že dluh 1200
42 Kč mu vyroste na 27000 Kč. Když potřebovali zaplatit elektriku, tak tam je přesně ta
43 částka 2700 nebo kolik si půjčili a vyroste jim to taky na 20 – 30 tisíc. A oni, kdyby si
44 spočítali skutečně ten dluh, co si půjčili, ten zákon dneska říká, že se snad nebude muset
45 půjčovat více než 70 % kmenového dluhu, jo tak by dneska neměli existenční
46 problémy, tak by celkové jejich dluh se pohyboval řádově v desetitisících korunách.
47 Jenže teď se pohybují ve statisících a takové dluh budou splácet do konce života.
48 Jenže takováhle rodina potom velmi těžce dává oporu svým dětem.

49 A: A když se podíváme do Dobré Vody, do té komunity, jak si myslíte, že by mohli v
50 tom, co jste třeba říkal, jak byste navrhl to řešení třeba té rodině, těm, kteří za Váma
51 přišli, jak by v tom mohli hrát roli místní lidi z Dobré Vody, myslíte, že by mohli nějak
52 podpořit tu rodinu, nebo ty rodiče, že by mohli tu situaci nějak řešit?

53 O1: Víš, ono je to složitý, já si myslím jednu věc, jak je psáno v písmu: " Máš-li dva
54 kabáty, tak jeden dej potřebným" Jenomže dneska každý průměrný člověk má spoustu
55 starostí a zásadně nemůže pomoci někomu, kdo je v takovýchle situaci. Ta rodina prostě
56 musí veškerou svoji energii, kterou má, soustředit na to řešení té situace tak, aby
57 upravila své finanční podmínky...

58 A: A kdyby šlo o ty drogy?

59 O1: Co se týká drog, to z toho všechno vyplývá. Já jsem přesvědčený, že když děti mají
60 na školu, mají na autobus, mají na jídlo, ... u toho jídla se zastavím. Svačina pro ně je,
61 že si kupují Croissant a Colu a vyhodí za svačinu přes třicet korun, to přece je
62 nenormální. V té škole si to koupí z automatu. To je všechno tak provázaný, ten byznys
63 dokáže úplně deformovat chování těch lidí. Protože nám stačil chleba s nějakým něčím
64 za pár korun a krásně jsme vyžili a byli jsme zdraví a žádný problém..

65 A: Takže tu účast dobrovodskejch na tom řešení teda nevidíte?

66 O1: Ale může. To vidím právě v té komunitní práci Českého západu, protože když se v
67 určitéch aktivitách spojují všichni dohromady, tak oni ty romské rodiny vidí, že se dá
68 žít prostě normálně, že nemusíš žít pořád v dluhách, že ten vzor pro člověka je vždycky

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru s O2

- 69 hodně důležitěj. Ten problém u toho, kdo se zadlužuje je to, že chce víc, než může a
70 dokonce bych řekl, že ta dnešní společnost člověka mediálně formuje člověka, aby si
71 bral víc než na co má a to je tragédie. Náš způsob života byl - ušetří a pak si kup.
72 Dnešní způsob života se úplně obrátil. Můžeš chtít cokoliv, půjč si. Ale to přináší
73 obrovský napětí do života komunity, rodiny.
- 74 A: Takže od drog jsme se dostali k dluhům, protože vy to vidíte...
- 75 O1: Všechno je to propojené, jsem přesvědčený, že je to všechno propojené, protože
76 jestliže v rodině je napětí, jestliže nikdo nemá čas, protože pak v té rodině, když v
77 podstatě přijdou peníze nějaký, tak když člověk je celý měsíc v obrovským psychickým
78 tlaku, že nemá, nemá, nemá, pak přijdou peníze, tak se koupí chlast, jo a najednou je
79 všem dobře. Je jim dobře jeden den, dva dny, pak je všem zle, ještě víc než jim...
80 fyzicky je jim zle, že jo ale ty děti to prostě vidí, ty děti vidí, že situace se řeší tím, že si
81 vezmu něco, co mi udělá na chvílku líp. A to si myslím, že je opakování těch vzorců
82 chování.
- 83 A: ■■■ a co vám přijde na tom nejhorší pro Dobrou Vodu. Na tomto případě, když se
84 vrátím k těm drogám.
- 85 O1: Já si myslím, že pro Dobrou Vodu jako takovou.. v těchhle těch sociálně
86 vyloučených lokalitách jako je Dobrá Voda se spojují všechny ty negativní faktory.
87 Každý tento faktor, o kterém jsme mluvili a ještě gamblerství k tomu, tak každý tenhle
88 faktor hraje v té situaci nějakou svoji roli. Pak je tu další problém, to je vzdělání, sama
89 víš jak je těžký, aby se v téhle mentalitě, udrželo dítě dejme tomu na učňáku, o střední
90 škole nemluví, protože oni to pokládají za velmi zatěžující. Protože každý vzdělání
91 něco stojí a oni mají problémy aby zaplatili jídlo, jo.. elektriku, vodu a topení. A jestliže
92 mám platit, já nevím, tisíc korun na to aby moh každý měsíc studovat, no tak si to
93 racionalizují: "Hele podívej se, ten se taky vyučil a nemá práci, nechod' tam..." Teď
94 třeba u Novákových tam ten chlapec dokončí jako jo. Ale zase je to za obrovských
95 problémů, kdy si občas Natálka půjčí, aby měla na to, zaplatit tu školu. To jsou prostě
96 záležitosti, se kterými my se nesetkáme. Já nemůžu říct, že jsme měli na všechno, aby
97 děti studovaly na VŠ prostě levou zadní, neměly žádný starosti. Oba dva moji synové si
98 museli při vysoké škole přivydělávat. Já jsem dal nějakou částku, a když chtěli víc,
99 museli si přivydělat, tak je to asi dnes u většiny VŠ studentů, ale tady už to začíná v
100 Dobré Vodě, to aby někdo se vyučil, tak je pro ně obrovskou zátěží.
- 101 A: Takže to, co vám na tom připadá nejhorší je tedy co?

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru s O2

102 O1: Já si myslím, že ty negativní faktory, který existují v naší společnosti a který,
103 dejme tomu, nás tak neohrožují... mě neohrožuje alkoholismus, drogy, ani problémy s
104 ekzekucema....

105 A: Takže nějaká zranitelnost?

106 O1: Jo určitě. Oni jsou téměř faktorama životně ohrožený, protože ty jejich podmínky
107 přirozenosti i ostatní, který si nesou, jim nedávají možnost, aby se snadno postavili na
108 vlastní nohy. A oni potřebují někoho, kdo je doprovází. Kdo je bude neustále
109 podporovat. A to potom budou jedna dvě generace, který se třeba dokážou postavit na
110 vlastní nohy, protože ty děti to nejdříve musí vidět, že to jde. Tak jako ty jsi viděla u
111 svých rodičů, že chodím do práce, že nikdo nedělá vědu z toho, že studuju a zase až ty
112 budeš mít děti tak to uvidí. Prostě tak to je. Jako já se postarám o to, aby moje děti
113 mohly studovat. V těch normálních rodinách je jasný, že když ten vztah v té rodině je
114 stabilní a vidí stabilitu kolem sebe v životě a líp se jim připravuje na ten život, protože
115 ty vzorce chování jsou správný, umožňují člověku v pokoji procházet těma těžkostma,
116 který život přináší. Kdežto, když se podíváš v Dobrý Vodě. Jak tam se ty partneři.... ty
117 děti, který přijdou po nich, tak to nebude lepší, pro ně bude normální, že pro mě partner
118 je ten se který se mi teď líbí, ale za rok se mi nemusí líbit. A ty lidi nikdy nedospějou.
119 Ale to není jen v romský komunitě, to je v celé společnosti. Pojem lásky se smrškl jen
120 na nějaké zalíbení. Ale tam je potřeba, aby se pěstovala vzájemná úcta, ochota si sloužit
121 a aby člověk pěstoval v sobě cit, soucítění s druhým, aby s ním dokázal plakat a dokázal
122 se radovat z jeho úspěchů. A pokud tohle všechno dám dohromady, tak to je láska, která
123 ten vztah podporuje.

124 A: [redacted] a z toho, co jste říkal, že je nejhorší pro tu Dobrou Vodu, což teď z Vašich slov
125 chápu, že je to těch hodně věcí dohromady, takovej začarovanej kruh, kde nevidím
126 možnosti, nemám vzory, nevidím cestu, jak se dostat z těch dluhů. Co vy jako duchovní
127 člověk, co se z vaší pozice s tím dá dělat, co byste s tím mohl dělat? Když se vrátíme
128 zpět.

129 O1: Víš jsou věci, který jsou nastavený zákonama a ty já nejsem schopen změnit. Já
130 můžu opravdu doprovázet ty, kteří jsou v těch těžkostech a nějakým způsobem je
131 doprovázet a pomáhat jim, aby vytrvali v dobrým. Aby když nemají, aby nekradli. Ta
132 sociální práce může způsobit to, že když probere jeho možnosti a řekne, podívej se,
133 takhle je to nastavený a když budeš skromnej, když budeš mít v sobě pokoru, tak můžeš
134 i s tímhle přežít a ještě můžeš postupně splácet ty dluhy. Nemusíš sklouzávat do toho
135 bahna a začít používat nástroje zla. Ale to, co je opravdu důležitý je, aby si to

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru s O2

136 uvědomila ta společnost, ty lidi, který můžou ty zákony měnit. Si uvědom, že z peněz
137 hazardu žijou mladý sportovci, který olympijský výbor připravuje na Olympijský hry,
138 který mají obrovskou ušlechtilou hodnotu. Jestliže má být tohle hnutí postavený na
139 utrpení těchhle rodin, tak to jsme úplně v absurdistanu. To je pro mě nepochopitelný. Že
140 města se dívají na to, jak tyhle lidi naházejí peníze do automatu. Ten člověk, co na tom
141 vydělal miliony, jim dá čtyřista tisíc a oni to potom dávají hasičům, ženám, ja nevím na
142 jaký libí věci, ale přitom se jim rozpadá sociální život a sociální vztahy na teritoriu
143 obce. To je nenormální.

144 A: Že se řeší vzdálený problémy, než abychom vyřešili to pod našima nohama...

145 O1: Já když zavřu herny, tak ten člověk, který nemá jiné východisko. Protože jsem se
146 bavil s ženskýma na dobré vodě. Tak ty ženy, když neměly, měly poslední tři stovky, a
147 věděly, že nemají nic, tak to šli hodit, protože věřily, že můžou vyhrát aspoň pět set
148 nebo šest set, a že budou mít na ty svačiny pro ty děti a tak. Takovýmhle způsobem už
149 je to přetransformovaný, pokroucený a když politická reprezentace řekne a dost s
150 automatama, já nepotřebuju být hodný strýček, který tady někomu dává pár tisíc a budu
151 si z toho dělat politickou kariéru, ale ty lidi, který dostanou sociální dávky nepůjdou a
152 nenahází to do toho automatu, rodiny budou mít co jíst, a když budou kupovat alkohol,
153 tak to uděláme s těma lístkama a nebo tady budou sociální pracovníci, který budou v
154 těch rodinách a budou jim nějakým způsobem vysvětlovat, jak ty peníze používat, jak
155 vařit, aby ...

156 A: Takže ze svojí pozice duchovního navrhuje to doprovázení, ale pak je tam velkej
157 díl té sociální práce.

158 O1: Aničko, "nadpřirozeno předpokládá přirozeno", řekl Sv. Tomáš Akvinský. My
159 nevylezeme do nebe jako a nebudeme žít tady v nějaké bublině víry, to co je reálný to
160 jsou skutečně politický podmínky, ekonomický podmínky, sociální podmínky. Tahle
161 všechno je prostředí, ve kterým žijeme, a my můžeme mít jednu věc, ve svém srdci, ve
162 své duši můžu mít světlo, radost, pokoj, který mi umožňují vyvarovat se špatných
163 věcí. Ale Romové jako takový jsou mnohem emotivnější a chytit se na půjčku, na drogy
164 na gamblerství je - oni jsou na to daleko citlivější. My vydržíme nějakou bolest nést
165 delší dobu. Ty mladý nedokážou být tři roky nezaměstnaný, aniž by občas si šlehli a
166 nezažili aspoň drobiček radosti. Takhle jsem o tom teda s klukama z Dobrý Vody
167 nemluvil, ale mluvil jsem s bezdomovcema, s lidma, který jsou na drogách a prostě oni
168 už jsou na tom tak, že nemají jinej zdroj aspoň chvilkové radosti než tu drogu. To je
169 jedna věc, že se jim uleví, uklidní. Ona je ta droga devastuje, ale trošku se jim uleví a to

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru s O2

170 si myslím, že jsou skutečně ty pouta a řetězi té drogy, kterýma toho člověka sváže – a
171 pak ji potřebuješ, toi je děs. Jestliže my tady propagujeme svobodu tady v tom, at si
172 každý bere, co chce, tak to je obrovská nezodpovědnost. Protože třeba v Holandsku se
173 ten vztah kultivoval velmi postupně pomalu. Ale u nás to nebylo a pak najednou
174 všechno a Teď se řeší to jsou měkký drogy, to nic není, ale já opracdu znám lidi, který
175 jsou na marihuaně a mají opravdu vyhulenej mozek a nejsou schopný žít normálně ve
176 společnosti. A odborníci se chovají, jako by to nic nebylo, nevím jak dneska, ale já si
177 vzpomínám v devadesátých letech na pana Doudu, kterej tvrdil, že to nic není. Tohohle
178 pána bych pozval ať se podívá do těch nešťastných rodin, který zažily, že tahle lehká
179 droga zničila život jejich dětem.

180 A tohle všechno my máme dneska na Českým západě, v dobrý vodě, všechny tyhle
181 negativní věci.

182 A: Jak se tam vzaly?

183 O1: těžkost, bolest, neřešitelnost, bez východiska. Tohle všechno tam je..

184 A: I když tam funguje organizace?

185 O1: Samozřejmě, my je nemůžeme obehnat ostnatým drátem, aby nemohli jít ven. Ale
186 to co nejvíc negativně ovlivnilo, si myslím, situaci lidí v Dobrý Vodě byla chtivost
187 byznysmenů opravdu udělat svůj bysnyš na dřevu. Protože když jsme tam začínali v
188 roce 2002, tak se nám podařilo v těch akciových společnostech, co tam bylo, zaměstnat
189 většinu lidí na jednoduché manuální práce. Pak přišel les a forest, já tomu říkám les a
190 běs a ODS a zničili všechny akciovky, který tam žili, tím tendrem, který lesy český
191 republiky udělaly. Les a forest šel na 60% ceny, všechny akciovky šly pod vodu,
192 rozprodaly svoje majetky a les a forest za 4 roky zkrachoval. A dneska to, co dělaly naši
193 lidi, to co jim dávalo obživu, dělají rumuni, vietnamci, tyhle akciovky si je přivezou v
194 autobusech, prostě si to takhle udělají a je to. Možná že už teď mají taky větší
195 komplikace. Ale místo aby les, který vždycky v tom teritoriu, v kterým byl, přinášel
196 těmhle lidem bez vzdělání přinášel obživu, už jenom proto, že tam žili, tak tohle je pryč.
197 A máme tam skutečně lidi, který nemají práci, který nemají na to, aby dojížděli, který
198 nejsou vyučený na to, aby přijali práci v těchhle velkých parcích. Protože dneska
199 zahraniční firmy chtějí minimálně vyučení. Tohle se všechno zkomplikovalo, já když
200 jsem teď přišel do Českýho západu tak jsem byl z toho úplně hotov, protože jsem zjistil,
201 že my jsme se díky tomuhle vrátili úplně na začátek. My nejsme schopný tyhle procesy
202 ve společnosti ovlivnit.

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru s O2

203 A: A poslední otázka, když jste popsal, co by byla cesta, a ptala jsem se na to, co byste
204 dělal a teď jsme to vše probrali a poslední otázka tedy je, co tím vším sledujete?

205 O1: Takhle, je velmi důležitý, člověk vždycky v té přirozené oblasti pomáhá lidem, aby
206 normálně žili. Pro mě opravdu by byla velká radost, kdyby lidi v Dobré vodě měli
207 normálně práci, děti chodily do školy, kdyby do komunitního centra mohli skutečně
208 chodit i ze záliby, ze zájmu, aby měli opravdu radost a nemuseli tuto opravdovou radost
209 substituovat radostí z drog a z alkoholu. Používat nějaký náhražky, aby se jim ulevilo.
210 To si myslím, že je jedna věc, aby rodiče měli, řeknu, aby pocitovali svoji hodnotu v
211 tom, že užívají svoje děti. Že jim skutečně mohou dát do života to, co potřebují. A v
212 tomhle zase může být vedle nich Český západ, kterej jim říká: „heleďte se tohle jsou
213 blbosti, tohle nepotřebujeme“. Konzultovat ty věci, aby lidi neujížděli, když už mají
214 prostředky na živobytí, aby je užívali nějakým způsobem rozumně a ne podle reklamy,
215 která je v mediích. To je taková ta přirozená rovina. A potom v té oblasti nadpřirozené,
216 řeknu duchovní, tak tam samozřejmě jde o to, aby došli spásy a já jsem přesvědčen o
217 tom, že i když momentálně nevíme, jak vyřešit jejich věci, jejich zadluženost a já
218 nevím, co všechno, tak si myslím, že když oni půjdou cestou dobra, nebudou krást,
219 nebudou dělat žádný lumpárny, můžou dojít i s obrovským dluhem spásy a o tom jsem
220 přesvědčen. Tohle bylo pro mě takový východisko, který člověku nedovolí vyhořet.
221 Vyhoření je, že najednou nemáš východisko, nevíš co dělat, jak dělat, dostaneš se do
222 obrovský frustrace jako, nic nemá smysl, nic nemá cenu, pak se shrouť do vnitř a pak
223 nesmím 5 nebo deset let sociální práci dělat, protože jenom se na to podívám a je mi z
224 toho nazvracení. Kdežto když člověk se na to dívá z pohledu křesťanskýho východiska
225 tak tam vidí ty Boží milosrdenství. Třeba v intimních rozhovorech s těma lidma vidíš,
226 jak oni by si opravdu přáli, aby to bylo jinak, ale nemají v té dané situaci, prostě nemají
227 žádnou šanci, když musím zaplatit elektriku, aby mě neodstříhli, a musím to zaplatit
228 zítra, tak si prostě půjčím. A to jsou věci, kde se setkávají ta přirozená rovina a ta rovina
229 víry a Božího království a já abych pravdu řekl, i když tam jsou obrovský problémy a
230 obrovský starosti, tak jsem se nikdy nedostal do stavu bezvýchodnosti, protože je
231 všechny vidím, jako lidi, který opravdu můžou vejít do Božího Království. Jak říká otec
232 Jeroným ze Sept Fonds: "Bůh nikdy neopouští přátele svých přátel" Jestliže věřící
233 člověk pěstuje přátelský vztah s Bohem a pěstuje přátelský vztah s těma, který jsou na
234 dně, dělají chyby a já nevím, co všechno, tak Bůh je taky neopouští. Protože když oni
235 vidí, že někdo k nim má úctu, tak v nich vždycky zasvítí takový světlo toho dobra. To
236 víš ty věci, co dělají, ale když si s nima mezi čtyřma očima tak v těch očích to vidíš tu

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru s O2

237 touhu po tom dobru, jak by sami chtěli to dělat jinak, líp, chtěli by taky žít hezkej život.
238 Tak prostě věřím, že tenhle ten křesťanský rozměr má v té sociální práci
239 nezastupitelnou roli. Protože sociální pracovník bez Krista v srdci a v duši má
240 obrovskou pravděpodobnost, že vyhoří.

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru s O2

- 1 A: Začneme představením toho případu, kdy za tebou přijdou rodiče kluků, kteří mají
2 problém s tím, že se zapojují do skupiny, která bere drogy. Oni s tím experimentují a
3 začínají. Otázka je, co bys z pozice komunitního pracovníka s tím dělala, pokud by tě
4 poprosili o pomoc a zeptali by se.
- 5 O2: Když přijdou rodiče, asi bych se ptala. Jako aby mi o tom vyprávěli víc. Jestli je to
6 trápí už dlouho. Jestli ti kluci teď začali nebo kdo všechno je do toho zapojený. Jestli
7 znají nějaký další děti nebo mládež, kteří jsou do toho zapojený a co oni jako rodiče,
8 jestli znají další rodiče, který to trápí a byli by ochotný je oslovit a udělat třeba nějakou
9 podpůrnou rodičovskou skupinku tohle téma. Takže bych asi se ptala na dvě, nebo
10 zaměřila bych se na to, jestli je možný vytvořit s těch lidí, kteří jsou nějak dotčený
11 nějaký dvě skupiny. Třeba jednu rodičů, který to trápí, případně nějakých jejich lidí,
12 kterým důvěřují a chtěli by, aby v té skupince byli s nima. A potom jestli jsou ochotný
13 ty kluci něco dělat. No kluci, možná jsou to i holky. Prostě jestli je možný nějakou
14 podporu taky dávat těm, který přímo jako začli experimentovat s téma drogama. To
15 nevím, jestli by mi uměli rodiče říct, ale možná by je uměli poslat, jako z těch dětí
16 někoho, jestli by za mnou třeba chtěl zajít.
- 17 Pokud by to ty rodiče chtěli, protože já nejsem odborník na drogy, tak si představuju, že
18 jednak já bych si mohla zařídit nějakou podporu pro sebe, abych já se v tom tématu
19 vyznala, abych neudělala nějaký chyby jenom třeba tím, že sem neznalá a nedotčená a
20 potom i pro ty rodiče, dát jim možnost setkat se s někým, kdo víc tomu tématu drog
21 rozumí a tam vlastně v týdle oblasti udělat nějakou osvětu od někoho, kdo je v tý oblasti
22 odborníkem. A tu nabídku dát samozřejmě i klukům, nebo tý skupině těch mladých,
23 kteří by o to stáli. Případně i dalších lidí a to už teďko předbívám, do toho, že to téma
24 by nemělo být tabu, ale mělo by se nějak v tom společenství uchopit, tak aby i ostatní
25 lidi, kterých se to třeba jenom dotýká tím, že si představuju, že mají dvouletý dítě, a že
26 když za deset let tady všichni budou brát drogy, tak jejich děti pravděpodobně do toho
27 taky spadnou, protože nebudou mít možnost se třeba odstěhovat, tak už teď je to taky
28 zajímavá a chtěli by v tom taky něco udělat jinýho. Takže jenom že je tady možnost
29 přizvat odborníka, když by to lidi vnímali jako užitečný, aby se jako zvyšovala
30 kompetence v tomto tématu.
- 31 A: A v tom případě jako prvním, jak jsi říkala, že by se vytvořila skupina rodičů, který
32 by s tím něco dělali, nebo by chtěli, tak tam myslíš si, že se tady do toho mohou zapojit
33 lidi z Dobré vody?

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru s O2

34 O2:Myslím si, že je to tak citlivý téma, že by se mohli zapojovat lidi, ale měli by tím
35 hlavním, kdo to určuje být ti, kdo přišli žádat o to pomoc a jsou jakoby ti postižení,
36 který s tím mají fakt jako těžkosti, že jejich děti ty drogy berou, protože kdyby do toho
37 měli být zapojení lidi, kterých to téma není, tak si myslím, že protože je to téma takhle
38 citlivý, tak by je to mohlo spíš jako demotivovat tu skupinku těch rodičů a těch blízkých
39 pomocníků. Jako třeba Marcela, která možná to téma nemusí řešit ve své rodině, ale už
40 se jí to dotýká třeba v rodině její ségry nebo jejich seger a přitom by mohla dělat dobrou
41 podpůrnou práci – jako ne „tytyty to jsem ti říkala celej život“. Jako že by nebyla tím,
42 kdo to tam ruší, ale kdo to podporuje. Takže tam nemůžou být lidi, který by to
43 schazovali. A když teda mluvíme o dobrý vodě, tak by tam taky mohli být lidi z
44 Českýho západu, který by ty lidi vnímali jako podporu, jako nemyslím jenom z
45 komunity, jako si říkám toho Zdeňka, kterej by mohl ty kluky zapojit někam, co by je
46 bavilo, ale já nevím, by měli důvěru třeba ke zdeňce, nebo k dalším pracovníkům a
47 chtěli by, abyste tam byli, tak jako požádat o pomoc i vás jako do takový svépomocný
48 skupiny, si je tam přizvat.

49 A: Co ti na té věci připadne nejhorší pro Dobrou Vodu?

50 O2: Nejhorší mi připadne to, že lidi sami, jako ta starší generace má zkušenost se
51 závislostma různýma, třeba na automatech, alkoholu a nemají moc příkladů jak se z
52 toho dostat, nebo nemají dobrou zkušenost, jak se z toho dostat, že to jde a že to je pak
53 vlastně lepší život a žejo kouření třeba.. Vlastně je to jako kdyby normální, takže jen
54 příbyde další závislost, jako normální. Akorát že ty drogy člověka zabijou mnohem dřív
55 než cigarety nebo automaty, si myslím.

56 Takže to je jedna věc, že nemají zkušenost, co s tím dělat, ani mi jako sociální
57 pracovníci, nebo komunitní s tím nemáme moc velký nebo žádný zkušenosti, když
58 přijdou drogy do komunity a co s ní začnou dělat a pak, ví, že je to téma, který se spíš
59 jako strká do toho ranečku, že je to tabu, že o něm nechceme slyšet, možná i kvůli tomu,
60 že nevíme, co s ním. Že o tom nechcem slyšet, pracovníci to taky moc neuměj z
61 Českýho západu udělat, takže vlastně je to o nějaký bezradnosti, že nevíme, co s tím. A
62 určitě je důležitý, že dokud to nebylo v jejich rodinách, jako v rodinách lidí z komunity,
63 tak tam se uměli postavit , jako například když ██████ řekla: „Ty nám sem drogy nosit
64 nebudeš, jinak ti nikdo nedá najíst a to jako věř, že to takhle bude“, tak vlastně ho
65 zahnali. Ale jakmile už jsou to děti z komunity, z rodin v tý komunitě, tak ta rodina je
66 prostě nevyžene, neudělá žádnou razantní hranici, že takhle to nebude. Myslím si, že to,
67 že ty lidi.. že ta rodina je pro ně natolik na výsost, že i když tam přicházejí prvky, který

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru s O2

68 ji vlastně zabíjejí, tak že to tam nechají žít. Jako že se tomu nepostaví nějak v tu chvíli
69 nepříjemně ale do budoucna víc k životu, než že to tu rodinu úplně rozloží a zabije.

70 A: A když se vrátím krok zpátky, kdo by se mohl přímo z té komunity zapojit do toho
71 řešení. Když jsme se bavili o té Dobré Vodě, že by to neměly být lidé z venku, že by se
72 to mělo týkat, že by sis představovala rodinu [REDAKCE] a že by řekli, tyhle ty my tam
73 nechcem. To znamená, že by si je nominovali sami, kdo by měl být součástí té skupiny?

74 O2: Ano to si myslím, kvůli tomu bezpečí, protože je to hodně citlivý téma, ale pak je
75 teda možný, že by možná to zajímalo i nějaký ostatní lidi, že si toho budou všímat, ale
76 fakt to jejich téma není, zatím, jo. Ale už to ovlivňuje třeba, že taky bydlej v paneláku...
77 Nebo třeba my, jo, že naše děti to budou vidět a bydlíme blízko a nebudeme se tomu
78 moct vyhnout, ale to si myslím, že je téma pro komunitního pracovníka, že bysme třeba
79 my jako sousedi přišli a řekli, ale my z tohohle máme strach, je možný, abychom v tom
80 něco udělali, kromě nadávání, nebo strachu nebo odstěhování, třeba. A nebo, že bych
81 čekala, že se nás komunitní pracovník zeptá, že když to téma bude otevřený ... Možná
82 by mohly přijít i lidi, kteří v tom nejsou přímo zataženi, [REDAKCE] by si je nepřáli mít ve
83 své skupině, ale jich se to téma taky nějak dotýká a mohli by přijít taky za komunitním
84 pracovníkem a říct: „my v tom tamky chceme něco dělat.“

85 A: Ale primárně přichází rodiče a oni si určují, co se bude dít. Ty jako komunitní
86 pracovník jsi říkala, že si budou moci vytvořit v té komunitě něco, co jim pomůže..

87 O2: Ano a já jim budu pomáhat.

88 A: A ty vedlejší, třeba ti sousedi a tak, to je o tom, že třeba přijdou, že se jich to taky
89 týká...

90 O2: Třeba, protože v té vesnici se zase tak ty věci neuzdržej tajně. Takže když pak
91 přijde [REDAKCE] a řekne: „My teď máme takovou skupinku, kam patří lidi, co jejich rodiče
92 začínají s drogama.“ No ale oni nás nebudou chtít mít v té skupině, ale je možný,
93 abychom něco udělali. Ale myslím si, že komunitní pracovník by si toho měl všímat, že
94 to ovlivňuje i další lidi, nejen ty dotčený rodiny.

95 Jo a pak by mohly být další zdroje, co třeba. U nás chtějí tyhle kluci někdy pracovat a
96 pak teda je možný jim dávat nějakou zpětnou vazbu, která není moc příjemná. Jako že
97 si představuju, nebo ne představuju, to je naše zkušenost, že jeden z těch kluků se
98 přijde domlouvát, že přijde na brigádu a pak jede na diskotéku v noci, přijede ve čtyři
99 ráno a na tu brigádu nepřijde nic a příště zase dělat že jsme se o ničem nebavili a nebo
100 mu poskytnout zpětnou vazbu, že je to nezodpovědný a že mu taky příště třeba žádnou
101 nabídku nedám. Ono to vypadá jako negativně, ale když se to stane třikrát chci mu říct,

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru s O2

102 co to dělá, když on dělá tohle. Ta diskotéka tou myslím, že je to nějaký nedodržení
103 slova a pro mě to znamená, já už ti teď nemůžu věřit . A mu třeba může na tom vztahu
104 záležet, takže když mu to řeknu, tak i když je to nepříjemný, třeba si dá příště většího
105 majzla a třeba si řekne, půjdu na tu diskotéku až po té brigádě třeba, nebo já nevím, ale
106 to si říkám,

107 A: Jo, jak by jako mohly reagovat sousedi, že je to pozitivní, ale i negativní.

108 My jsme mluvili o tom, co je nejhorší pro Dobrou vodu, a tys jsi řekla, že je to sama ta
109 závislost a ta bezmoc, která s tím souvisí... napadá tě ještě něco?

110 O2: No určitě to, že je to téma tabu a na to si myslím, že je možný, aby komunitní
111 pracovník nějak reagoval, aby to udělal tak bezpečný, aby to tabu nebylo, aby to bylo
112 téma, který je na světle. To že je to tabu prostě bere vítr z plachet všem ostatním, kteří
113 by chtěli nějak pomoci. Že se dělá, že to není moje ... (Příklad maminky, která radši
114 nebude mluvit s tím synem)

115 A: Co ty s tímhle, s těma věcmá, co jsou nejhorší pro komunitu můžeš dělat ty ze svojí
116 pozice?

117 O2: Tak to se budu trochu opakovat. Můžu podpořit rodiče, kteří přišli, případně ty další
118 se kterými si udělali nějakou skupinu, a vlastně pomáhat jim, aby se o tom víc
119 dozvěděli, to je nějaký učení, aby o tom mohli víc mluvit mezi sebou a uměli to líp, aby
120 si mohli naslouchat, aby se učili vlastně v rámci toho, že o tom tématu nějak v bezpečí
121 povídaj nebo přemýšlej, tak aby se mohli učit nové věci, který by jim třeba mohli
122 pomáhat i ve vztahu s těm dětem, který ty drogy berou, že by si o tom začli třeba
123 povídat doma, nebo oi něřem přemejšlej na tý skupině a pak se zeptaj jednou otázkou
124 svých kluků na něco, co ty kluky překvapí, ale nějak na to odpoví. Že by vlastně to byla
125 podpůrná skupina. (jádrová skupina z komunitní práce, něco, kde by se ti lidi mohli
126 pomáhat) Učit se něco, aby na ty drogy vyžráli, aby jim pomohla propojit se s jejich
127 dětma a mohli je nejak jinak podpořit, než že jim budou jenom nadávat, nebo třeba měli
128 sílu jim v „nadávat“ v tom, že „nebudeš tady nadávat, nebo nebudeš tady bydlet, budeš
129 si vydělávat na ty věci, se kterýma mi nesouhlasíme“. Na to člověk musí být taky dost
130 silnej, aby to svému dítěti udělal. Nebo musí vědět, proč to dělá, musí vědět, proč mu
131 říká: „nedám ti peníze, neodvezu tě na diskotéku, atd“

132 A: Co tím, co děláš sleduješ?

133 O2: No sleduju tím to, aby téma, který se tady z mnoha důvodů vyklubalo, aby se na
134 něm mohlo dál pracovat v tý komunitě, aby ten výstup byl dlouhodobě udržitelný,
135 proto, že to lidi udělaj sami. Rodiče se něco naučej, děti se něco naučej a aby to nebylo

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru s O2

136 řešení někoho zvenku, který je chvíli třeba účinný, ale potom nevydrží, protože v
137 komunitě nebude dost dalších podpor a podpůrných držátek. Že ti kluci třeba přijdou z
138 nějaký poradny, kde jim můžou povídat a můžou mít rozhled, ale pak přijdou k těm
139 kamarádům, kteří o tom vůbec nic nevědí a znova budou převálcovalný.

140 (Mluvila jsi o té roli komunitního pracovníka, že to není jenom na skok tam a no skok
141 zpátky - ale to bylo někde jinde) , Komunitní pracovník, tím, že má nějaký vztah s
142 těma lidma, tím že za ním přišli a svěřili mu takhle bolavou věc, tak tímhle vším – když
143 se budeme scházet, když oni uvidí, že já jim nějak pomáhám, aby to téma mohli
144 zvládnout nebo tu starost, tak tím se ten vztah prohlubuje a oni na něm můžou stavět
145 dál.

146 Chci se vrátit k tomu, že téma drog samotných je hodně o bezmoci, že když nikdo moc
147 nevíme, co s tím, děti neví, co s tím a ty rodiče taky ne a že když udělají nějaký kroky,
148 aby věděli, co s tím aspoň trošku můžou udělat, že to je něco proti tomu, co znaj ze
149 svýho života, takovýto nevíme, co máme udělat, abychom měli lepší život, nevíme, jak
150 zařídit, aby naše děti dostudovaly a měly lepší život atd. Takže sleduju to, aby ty lidi se
151 naučili a zažili, že oni můžou, že mají nějakou moc s tím něco dělat a že to udělali oni s
152 nějakou podporou a že je možný to použít kdykoliv jindy, když potřebujou nějaký i
153 třeba takhle těžký téma se k němu postavit, že se vyplatí nedělat pštrosa, nestrkat hlavu
154 do písku. Že něco můžu udělat i když jsem na začátku třeba vůbec nevěděla a jenom
155 jsem došla s tou starostí, svěřit ji někomu. Ale to samozřejmě závisí, jestli by ten
156 výsledek byl dobřej. Asi by bylo potřeba do toho hodně vložit, protože to téma je fakt
157 hodně těžký. Když se to tady vykulilo, aby ti lidé s tím uměli pohnout a nemuseli znova
158 jako připomínat, nejde s tím nic. Takovej nějaký boj proti bezmoci.

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru s O2

- 1 A: Já bych Vás chtěla poprosit, abyste si představila, že jste poskytovatel služeb,
2 člověk, který přímo pracuje s lidmi. A představila si situaci, že za Vámi přijdou rodiče
3 dvou mladých chlapců. Kteří ví, je to tedy situaci tady v Dobré Vodě, že se jejich kluci
4 zaplétají do drogové závislosti. Že se zaplétají do skupiny, která s těmi drogami
5 experimentuje, že kouří trávu a experimentují s pervitinem. A oni Vás teď prosí o
6 pomoc. Rodiče si s tím neví rady a myslí si, že ti kluci tomu už propadli a že to do
7 budoucna bude ještě horší. A já si Vás chci zeptat na ten postup, co byste udělala.
- 8 O3: Takže co bych udělala? Vyloženě jako teréňák, myslíte?
- 9 A: Jako poskytovatel služby.
- 10 O3: No, vzhledem k tomu, že naše služba není cíleně, vlastně, není to úplně, tahleta
11 problematika není naše parketa, tak bych nakontaktovala dotyčné rodiče na službu,
12 která tohleto poskytuje, která se problematikou zabývá. Chcete konkrétní? Jo?
- 13 A: kývnutí
- 14 O3: Takže pravděpodobně na Kotec. Popřípadě na K-centrum v Karlových Varech, kam
15 bych nabídla doprovod našeho pracovníka s tím, že bych samozřejmě nabídla doprovod,
16 popřípadě i na tu první intervenci do Kotce, kde předpokládám, že by se danou
17 problematikou zabývali už potom hlouběji a začali by pracovat i s těmi rodiči a s těma
18 dalšíma členama rodiny. Nicméně, samozřejmě by asi nebylo špatný hledat i odbornou
19 pomoc odbornou pomoc psychologickou, ale to je tady v kraji velkej problém. Takže
20 čekací doba by byla pravděpodobně dlouhá. Nicméně, možná že by v silách služby, ať
21 už naší, nebo služby, která, vlastně Kotce, to už záleží po dohodě, pokusit se
22 kontaktovat alespoň nějakou krizovou intervenci, psychologa, aby se ta situace
23 nezhoršovala, ale alespoň, abychom se snažili ji v první fázi přibrzdit.
- 24 A: Takže by tam byla organizace, která by mohla dlouhodoběji něco sledovat, zároveň
25 by tam byl někdo předtím, kdo by měl akutně pomoci teď a tady plus ten psycholog.
- 26 O3: Buď ten psycholog a samozřejmě, vzhledem k tomu, že v těch rodinách služba
27 působí, naše, tak tam nabídnout doprovody a nějakou pomoc, vlastně, ne po tý odborný
28 stránce, protože to opravdu není naše parketa, ale po tý stránce logistický, podpory a tak
29 podobně.
- 30 A: Takže i když to není naše služba, tak by tam pracovníci z Českýho západu
31 eventuálně.
- 32 O3: ... To samozřejmě záleží na zakázce rodiny, na jejich představách, potřebách a tak
33 dále, je to strašně různý. Může to být rodina, která disponuje autem a je to rodina, která
34 nemá problém, tady z tý komunity vyjíždět, a objet si ty služby a třeba i dojíždět do K-

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru s O2

35 centra do Varů, ale naopak to může být rodina, která s tím kontaktem, s tím vnějším
36 světem potíže má a potřebuje doprovod. A to by se potom už řešilo s Kotcem, se
37 službou, tak aby se to nedablovalo ta služba, ale aby se to doplňovalo. A to už je zase
38 otázka toho, že se musí udělat patřičný individuální plán, tak aby to co nejlíp nasedalo
39 na potřeby toho člověka, nebo té rodiny, v tomhleto případě.

40 A: V tom případě to je docela jasný postup. Pro tu rodinu je to zpráva, úplně jasná
41 odpověď co s tím. Vystává otázka, co by s tím mohli dělat ty místní lidi.

42 Vstupují děti ...

43 O3: Co se týče, ... v rámci komunity, dokážu si představit, že by se v téhleto situaci,
44 protože tadyta komunita je s rodinejma vazbama, takže si dokážu představit, že by se
45 vlastně, samozřejmě se souhlasem těch rodičů, a záleží na tom velmi, co se týče té
46 komunit, jestli by o vlastně bylo, jestli by stáli o to zapojit tu komunitu, anebo, jestli by
47 spíš chtěli v týhleto situaci to nějak řešit mimo a nechtěli by se se s tímto tady příliš
48 mnoho svěřovat. Tohle je strašně ožehavý a každé to může cítit hrozně jinak. Ale v
49 případě, že by byli teda pro, tak si dokážu, v rámci té komunity, protože je to v podstatě
50 rodina, tady zároveň, docela dobře uspořádaný rodinný konference, kdyby se to dalo
51 řešit v podstatě tak jako problém, kterej vlastně tu rodinu nějakým způsobem jakoby
52 stmeluje. V tom smyslu, že je to vzájemná výpomoc, kdy jednou pomůže ten člen
53 rodiny tomu a podruhé zase ten tomu. A dokážu si představit, že by se prostě ta
54 komunita zapojila, tím způsobem, jak každé může pomoci. A na tohleto jsou ty rodinný
55 konference, protože tam každé prostě řekne, čím může přispět. A právě, pak by to
56 znamenalo, když by na to ta rodina přistoupila, samozřejmě, určitě, daleko menší zátěž
57 pro službu. Protože v situaci kdyby to skutečně byla rodina, která má problémy z té
58 komunity vyjíždět a třeba se pohybovat po větším městě nebo to, ale zase jsou členové
59 rodiny, kteří toho jsou schopni, tak by ty doprovody, který by, kdyby to ta rodina byla
60 ochotná řešit na venek, tak by mohli zajistit, ti rodinní příslušníci, a ta služba by se tam
61 nemusela zapojovat do takový míry s těma doprovody a a tak dále. Je jasný, že ta rodinná
62 konference nebo ta rodina neobsáhne tu odbornou část péče, to by vždycky zůstalo na
63 službě, popřípadě na odbornících, psycholog a tak dále. Ale tuhleto část, toho servisu
64 kolem si dokážu představit, že by ta rodina dokázala třeba v rámci té rodinný
65 konference si ty úkoly si prostě rozdělit. A můžou se tam domlouvat i na nějaký formě
66 pozorování, dohledu, samozřejmě. Tatakovéhle věci, že i ta rodina funguje ta, že i v
67 týhleto situaci můžou těm rodičům zpětnou vazbu tím, že prostě si jenom občas více
68 všimnou. Zvlášť, jestliže by šlo o nezletilé děti, nebo chlapce.

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru s O2

69 A: A teď to co jste říkala. Ta forma tohoto pozorování, kdy by se do toho měli zapojit,
70 to mě docela zaujalo, ... co tím přesně myslíte?

71 O3: Tohleto je ale na tom, jak si to vyloženě ta rodina nastaví.

72 A: V rámci té konference?

73 O3: V rámci té rodinné konference. Do jaký míry, a mělo by to bejt samozřejmě
74 vždycky s nějakou vzájemnou pomocí, interakcí, nepředstavuji si, že by šli a na ty
75 zlobivý kluky žalovali, ale na druhou stranu to může bejt o tom, že ... třeba, jsou tady
76 problémy s tím, že mladíci občas zdržují a ti s těma drogama nejenže experimentují, ale
77 opravdu to tam zkoušej, už je to zase o tom, že podle mě, když ta rodina bude
78 obeznámena, nebo všichni budou obeznámeni s tou skutečností, že, když by tam třeba
79 někdo z dospělých ty kluky zpozoroval, takže ťukne na dveře a řekne: „Hele máte kluky
80 ve sklepě, běžte se tam podívat, kdo ví co tam vyváděj.“ V okamžiku, kdy podle mě, by
81 o tom ta rodina nevěděla, nebude s tím obeznámena, takže takovou situaci třeba nebude
82 vůbec řešit, žejo. Nemyslím tím nějaký ... Já tím skutečně myslím, že v rámci té
83 rodinné konference se ta rodina obrozuje sama, takže si ty mantinely, a to co kdo, a to
84 co si jedni představují od druhých a kam jsou oni schopní a ochotní jít, to už si tam
85 opravdu nastaví oni, podle toho, co od sebe očekávají. Jak se znají, jak jsou spolu, v
86 jakých jsou vztazích a tak.

87 A: Ještě mě k tomu napadlo... Je náročný to, že je to interní věc, kterou si ti rodiče
88 nechtějí navzájem říkat. I tam je ta otázka toho zapojování. Tady se dost předpokládá, v
89 té realitě, že to všichni ví. Myslíte si, že v tomto ohledu to může hrát taky nějakou roli,
90 že už to dopředu všichni. Teď za Vámi prostě přišli a vidí ve Vás nějaký způsob řešení.

91 O3: ... jakoby, všichni ví. Já si myslím ... To je právě otázka toho, že já si myslím, že
92 právě tady se vůbec věci neututlaj. Tady mi přijde, když už ta situace vznikne, že je
93 daleko lepší, než takovýto, že to všichni ví, ale nikdo o tom nemluví, tak mě přijde
94 daleko horší varianta, než když by se ta rodina řekla: „Hele tak jako víme o tom,
95 pojd'me se teda, je to špatnej příklad pro naše malý děti, samozřejmě nám jde o kluky,
96 máme je rádi, všichni jsme s nima příbuzní, takže pojd'me to řešit tak jako že se k tomu,
97 nějakým způsobem všichni, nebudeme dělat, že to tady není, a naopak se k věci
98 postavíme čelem. Jenomže to je trošku ošemetný, protože to je moje nátura. Já mám
99 ráda věci narovinu řečený a přímo řešený. Ale určitě se tohle nedá úplně vždycky,
100 jakoby tenhle postup, kterej já považuju, pro mě nejlepší, nebo z mého pohledu nejlepší,
101 i vlastně nejpraktičtější, nejjednodušší ve výsledku, tak pro někoho nemusí bejt
102 tímhlectím způsobem to zkousnutelný a opravdu bude raději volit variantu toho, že je

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru s O2

103 prostě, sice ví, že to všichni ví, ale nebude je chtít do toho zapojit. Tam je prostě
104 důležitý, že se zato lidi dost často styděj, protože to někdy ty rodiče považují za vlastní
105 selhání, nebo někdy, můžou že jo. A já teda musím říct, že z té praxe, kterou se teď
106 absolvovala po těch „Ospodech“, tak musím říct, že opravdu, u té drogový závislosti to
107 takhle vždycky nemusí bejt. Viděla jsem rodiny, kde děti naprosto perfektní a třetí,
108 nejmladší, začalo v tomhe směru selhávat a přitom rodiče tam, rodina funkční, to
109 prostředí pro všechny stejný, protože mezi nima nebyl vidět velkej věkovej rozdíl, ale
110 prostě, tohleto je pořád vnímaný jako určitý stigma, když se to v té rodině stane. Nebo,
111 může bejt u některých rodičů. Takže pak volej cestu, že to raděj tutlaj. Jo ale i v té
112 komunitě jsou různý lidi. Někteří to rádi nahlas a někteří to raděj budou dělat, že to není
113 a že se za to jako styděj a ...

114 A: Mě zaujalo to, jak jste říkala, že ... Pakliže by šli do toho, ... záleží na tom, jestli o
115 tom, chtějí mluvit, to je asi vychází bod.

116 O3: Jistě. V okamžiku, kdy o tom ta rodina nebude chtít mluvit a bude to chtít řešit
117 někde venku, tak tam asi ...

118 A: A když se teda předpokládá, že to ví všichni, tak je to ...?

119 O3: Tak já zase, já bych ale v tomhle případě opravdu cítila, respektovala postoj a pocity
120 těch rodičů. Pakliže by ta situace tam byla taková, že ví, že všichni ví, ale prostě to
121 určitě řešit nechtěj, tak bych se určitě k té možnosti, během té práce rodinou vracela.
122 Jo, nabídla bych to občas ve stylu: „A nechcete to přece jen zkusit tady, vždyť je to vaše
123 teta, nebo kluků teta, vaše sestra, a když by trvali na tom, že ne a ne, tak to se
124 samozřejmě musí respektovat. Nemůžu jim vnucovat postup. Myslím si, že už i tak by
125 byli v náročný situaci, a ještě násilím je lámat ve způsobu řešení, které nechtějí. To mi
126 přijde, že to už není respekt ke klientům, to už jsou ty direktivní metody, učitelství.

127 A: Co Vám na tom přijde nejhorší, pro Dobrou Vodu?

128 O3: Z pohledu těch závislostí, situace? Z pohledu, ale vlastně že je tam těch závislostí
129 jsem že děti nejvíc vychívááte příkladem tak prostě je otázkou, jestli ti byli pro ty
130 mladíky dostatečnou mají máslo na hlavě, rostě je tam těch závislostí hodně a ty vzorce
131 chování se dědí

132 A: Takže pro tu komunitu, nebo spíš pro tu Dobrou Vodu, co je na tom jakoby to
133 nejhorší? Mluvíte o tom, že se to dědí...

134 O3: je to zacyklený, tyhle ty vzorce chování, jak jsem vzpomínala tu rodinu, kdy dva
135 kluci v pohodě a problémy měl ten třetí, tak v takovýhle rodině a takovýhle rodině on
136 cejtí, že je to exces, že to není normální, ale tady vzhledem k té situaci a vzhledem k

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru s O2

137 tomu, jak to tady vypadá, takže tady ta abnormalita se tady lehce stává normalitou, je
138 normální si jít zahrát nebo popít a není problém nabídnout alkohol mladistvím, takže
139 tyhle normality jsou tady vlastně normální...

140 A: Je to taková standatní věc

141 O3: Je to zacyklený.. jde to z generace na generaci, Proto se mi líbí ten projekt Stuj a
142 pojd', protože si myslím, že pro některý ty děti, když to ustojí mimo tu komunitu a třeba
143 se do ní pak i vrátí ale myslím si, že v okamžiku, kdy stráví určitý období, výrazně
144 věkově důležitý, kdy jsou vázaní mnohem víc na kamarády než na rodiče, že jo, ty
145 náctiletý, tak si myslím, že i kdyby se do té komunity vrátily, tak se vrátí posílený,
146 protože budou mít srovnání. Posílený z toho období, kdy byly vyňaty z té komunity a
147 že zjistí, že některý ty normality jsou tady v tom vnějším světě vnímaný jako
148 abnormální a že budou mít možnost volby, kterou chtějí jít cestou. Protože tady se jim
149 nabídnou ty dvě varianty. Kdežto náctiletý, kterej zůstane tady zná jenom tu jednu
150 cestu. Rozšíří jim to prostě obzory.

151 A: Takže pro dobrou Vodu je nejhorší ta zacyklenost?

152 O3: No určitě, ale určitě to není problém jenom Dobré Vody, ale všech těchto
153 vyloučených lokalit, že se tam žije podle těch vzorců chování a že máme drohou třetí
154 generaci, pro kterou je normální být na dávkách. Jako já jsem přesvědčená, že kdo
155 přijde na to, jak to přetnout to zacyklení, tak by měl dostat nobelovku. Protože to je o
156 tom, jestli začít u slepice nebo u vejce.. jestli začít u dětí nebo u rodičů. Protože když
157 začnete u dětí a nemají tu podporu v těch rodičích, tak je to hrozně těžká práce a málo
158 efektivní.

159 A: Ještě jednou se zeptám, jestli vás napadá ještě něco, co by mohlo být pro tu dobrou
160 vodu to nejhorší, jestli vás ještě něco napadne, jak jí to může ovlivnit, jaký to může mít
161 dopad na tu osadu jako takovou, a když ne, tak můžeme jít dál.

162 O3: Já si myslím, že ve výsledku tady může být paradoxně velkým krokem zpátky
163 tohleto komunitní centrum z toho důvodu, že prostě, postavit tady centrum ve
164 vyloučené lokalitě znamená, že místo aby se ti lidé snažili dostat společnosti a
165 začleňovat, tak tady zůstanou v tom komunitním centru. Proto se snažím, abysme sem
166 dostali nějaký aktivity zvenku, jako je třeba teď ta donanza, protože radu dlouhodobě,
167 aby to tu mělo smysl a bylo možný to tu začleňovat, tak si myslím, že - komunitní
168 centrum nepřestěhujem – ale teď je naším úkolem teď sem ty lidi dostat, aby k tomu
169 začleňování došlo a nebyli to jenom lidi z té komunity. Protože upřímně řečeno, teď se
170 z toho vyloučeného paneláku dostanou do vyloučeného komunitního centra. Takže fakt

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru s O2

171 je potřeba, aby docházelo k tomu začleňování, z mého pohledu hodně pracovat na tom,
172 aby se z toho stalo centrum kam půjdou lidi zvenčí. To je princip komunitních center...
173 že se to tam míchá. Takže může to, paradoxně v určitý situaci, když se s tím nenaloží s
174 těma prostorama opravdu tak, aby to splňovalo ty parametry sociálního začleňování, tak
175 to může ty lidi srazit zpátky, protože oni tady mají všechno, co potřebují k tomu
176 kulturnímu životu, kterej je pro ně velmi důležitěj, zvlášť v tý komunitě, že jo. A teď
177 oni mají všechno tady.

178 A: teď to co byste s tím dělala z pozici toho poskytovatele s tím případem, tak to jste mi
179 řekla na začátku. Postup kotex, psycholog, nějaká krizová intervence a plus teda
180 případné zapojení těch rodin nebo nějak té komunity...

181 O3: A a nebo možná, dokonce, no záleží jak by ta rodina byla nakloněná, když by byla
182 nastavená obráceně, že by stála o to, aby se zapojila ta komunita, že by to byla otevřená
183 rodina, která to řešit chce, tak možná, že samozřejmě krizová intervence by asi byla
184 jakoby to nejdůležitější. Ale ono i na tu krizovou intervenci se v podmínkách
185 karlovarského kraje poměrně čeká, takže si dovedu představit, že by se ta rodinná
186 konference svolala i jako první si umím představit.

187 O3: Vy si myslíte, že na tu krizovou intervenci by se muselo čekat?

188 A: No ono opravdu pokud to není nějaký akutní případ, kdy je ten člověk v ohrožení
189 života tak na tu krizovou intervenci se bohužel čeká. A mám zkušenosti z OSPODu,
190 dokonce z Chebského OSPODu, kde mají opravdu velký problémy se závislostí
191 náctiletých, a právě se jim tam v rámci projektu vlastně domlouval psycholog na
192 krizovou intervenci asi na dvě hodiny týdně pro ten OSPOD, aby nemuseli čekat,
193 protože říkají, že i na tu krizovou intervenci fakt čekaj a vím tyhle ty situace i ze zařízení
194 karlovarského kraje, kdy opravdu to říkali sami ředitelé, že mají člověka, který by
195 potřeboval opravdu jenom krizovou intervenci, že díky tomu, že opravdu ta situace je
196 taková, že by postačovala krizová intervence z jakýchkoli důvodů a ta situace je taková,
197 že musí klienta nechat převézt do Dobřan, protože prostě na tu ambulantní krizovou
198 intervenci nikdo není. Takže je to opravdu tady v tomhle směru špatný.

199 A: A já jdu teda úplně na závěr. Jen se zeptám, co tím vším co jste mi dost konkrétně
200 popsala, co by se mělo dít, tak co tím vším vlastně sledujete.

201 O3: No samozřejmě to, co má sociální pracovník za úkol, takže té rodině pomoci, ale
202 samozřejmě i poskytnout podporu a abych tak řekla pomoci těm klukům, ale zároveň i
203 to, aby se nešířil ten jev, kterej tady je pro to okolí špatnej, že jo. Je to nežádoucí
204 společenskej jev. Mimo jiný ještě jsou tady obzvlášť v tý komunitě děti menší a zase

Příloha č. 3 – Přepis rozhovoru s O2

205 jsme u těch vzorců chování, velkej brácha je vzor určitě atd. Takže je to o tom chránit tu
206 komunitu.

207 A: takže podpora a ochrana, nějaký cíl, který je sledovaný v rámci sociální práce